ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΧΤΩΝ

Μια ειδική έκδοση

του ηλεκτρονικού περιοδικού

«Ο Καραγκιόζης Αλογόκριτος»

με τα βιογραφικά των ανδρώπων

του Ελληνικού

Θεάτρου Σκιών

ΜΑΪΟΣ 2022

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η σύνταξη των ακόλουθων βιογραφικών βασίστηκε αφενός στην υπάρχουσα βιβλιογραφία γύρω από την τέχνη του Θεάτρου Σκιών (ως προς το περιεχόμενο των βιογραφικών σημειωμάτων) και αφετέρου στη σχετική λίστα (σελ. 491-496) από το βιβλίο «Καραγκιόζης ο πρόσφυγας» του Αθανάσιου Φωτιάδη (ως προς την κατάταξη με αλφαβητική σειρά των Ελλήνων καραγκιοζοπαιχτών). Ο Φωτιάδης προλογίζει (σελ. 491) τον «ονομαστικό κατάλογο των ανθρώπων του Θεάτρου Σκιών», όπως τον κατονομάζει ο ίδιος, με την εξής μακροπρόθεσμη πρόσκληση:

«Τιμητικό χαρακτήρα έχει ο πίνακας που ακολουθεί. Γι' αυτό και δεν επεκτείνεται σε λεπτομέρειες, έξω από τα ονόματα ή τα ψευδώνυμα, ούτε αξιολογεί. Όσες υπάρχουν στο βιβλίο είναι εύκολο να χρησιμοποιηθούν απ' όσους θέλουν. Οι υπόλοιπες βρίσκονται στις πηγές και ειδικότερα: 1. Στ' Απομνημονεύματα του Σωτήρη Σπαθάρη- 2. Κ. Μπίρη: Ο Καραγκιόζης- 3.Τζ. Καΐμη: Καραγκιόζης- 4. Περιοδ. Θέατρο: Νο 10- 5. Walter Puchner: «Το Νεοελληνικό Θέατρο Σκιών», *Μόναχο 1975 (στα γερμανικά). Καταχωρίζονται οι γνωστότεροι καραγκιοζοπαίχτες, μαριονετίστες, βοηθοί, τραγουδιστές, λαϊκοί ζωγράφοι, θεατρώνες, μάστοροι στις φιγούρες, θεματογράφοι κλπ.. Ασφαλώς θα 'χουν παραλειφθεί-ελπίζω ελάχιστοι. Κι όμως, είναι η πληρέστερη ως τώρα απομνημόνευση των ανθρώπων αυτών, που περισσότερο απ' όλα και όλους μας αγάπησαν τον ήρωά μας και το θίασό του. Ας είναι κίνητρο, να συμπληρωθούν τα κενά από άλλους. Και μάλιστα να ετοιμάσει κάποιος μελέτη ειδική, γύρω στα πρόσωπα αυτά και τα ταλέντα τους»*.

Η ανωτέρω σχετική προτροπή του Φωτιάδη είναι αυτή που μας ώθησε αφενός στην απόπειρα της συμπλήρωσης του πίνακά του με τα ονόματα των νεότερων καραγκιοζοπαιχτών (ή των καραγκιοζοπαιχτών που είχαν μείνει εκτός πίνακα για διάφορους λόγους) και αφετέρου στην ενίσχυση της σχετικής λίστας με μια σειρά από σύντομα βιογραφικά, τα οποία συντάχθηκαν βάσει πάντοτε της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και όχι απαραίτητα βάσει της καλλιτεχνικής σπουδαιότητας των αναφερόμενων καραγκιοζοπαιχτών. Με άλλα λόγια, το μέγεθος των βιογραφικών μας σημειωμάτων δεν είναι αξιολογικού χαρακτήρα και ποικίλλει ανάλογα με τις βιβλιογραφικές αναφορές σε κάθε καραγκιοζοπαίχτη, αλλά και με την προϋπόθεση ότι δεν αποκλείεται συχνά η ποσότητα των βιβλιογραφικών αναφορών να αντανακλά και την αξία ή την αποδοχή ενός καλλιτέχνη.

Κατά τη σύνταξη των βιογραφικών σημειωμάτων, προτιμήσαμε να μην συμπεριλάβουμε τις βιογραφίες των περισσότερων εν ζωή (ιδίως των νεότερων) καραγκιοζοπαιχτών, με το σκεπτικό ότι καθένας από αυτούς έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει τη δουλειά του, όπως ο ίδιος θέλει, αλλά κυρίως με το σκεπτικό ότι ένα τέτοιο βιογραφικό δεν μπορεί να εξαντλήσει τη διαρκώς εξελισσόμενη καριέρα των μάχιμων καλλιτεχνών. Με τη λογική αυτή, καλούμε τους συναδέλφους καραγκιοζοπαίχτες να συμπληρώσουν το δικό τους χώρο, όπως νομίζει ο καθένας, όχι όμως απαραιτήτως με ένα βιογραφικό που ενδεχομένως θα τους περιορίζει, αλλά στέλνοντας υλικό που θα αναδεικνύει την καλλιτεχνική δράση τους, όπως π.χ. μια ιστοσελίδα, η οποία θα περιγράφει τόσο την προγενέστερη όσο και την

τρέχουσα (και ευχόμαστε διαρκώς ακμάζουσα) δουλειά τους.

Επιπροσθέτως, ως προς τα υπόλοιπα βιογραφικά των τεθνεώτων καραγκιοζοπαιχτών, οφείλουμε να αναφέρουμε τα εξής: α) Για ορισμένα ονόματα δεν υπάρχουν διαθέσιμες γραπτές πληροφορίες, χωρίς όμως να αποκλείεται να δημοσιευτεί κάτι καινούριο για αυτούς στο μέλλον. Με τη λογική αυτή, δεσμευόμαστε να συμπληρώσουμε τα όποια κενά, όταν αυτό γίνει εφικτό, ενώ ανά πάσα στιγμή θα είναι δεκτή και οποιαδήποτε επισήμανση κάθε ενδιαφερομένου για κάτι καινούριο ή για κάποιο κενό που οφείλεται σε ακούσια παράλειψη (με την υποσημείωση όμως ότι δεν λαμβάνουμε -σχεδόν ποτέ- υπόψη τις προφορικές πληροφορίες, αν αυτές δεν έχουν πρώτα καταγραφεί, προκειμένου να αναλαμβάνει ο συντάκτης τους την ευθύνη της δημοσιοποίησής τους). β) Οι ανωτέρω επισημάνσεις ισχύουν και στην περίπτωση που τα βιογραφικά είναι σχετικά μικρά σε έκταση ή στερούνται ορισμένων σημαντικών πληροφοριών. γ) Επίσης, θεωρήσαμε ως απαραίτητες πληροφορίες σε κάθε βιογραφικό, οτιδήποτε έχει να κάνει με: την ηλικία των καραγκιοζοπαιχτών (ένα από τα πιο δύσκολα ζητήματα ειδικά για τους πιο παλιούς καλλιτέχνες), τη μαθητεία τους, την καλλιτεχνική τους δραστηριότητα (ως προς τα χρονικά και τα γεωγραφικά της όρια), ενώ τέλος δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση και στην καταγραφή αποσπασμάτων από προσωπικές αφηγήσεις των καλλιτεχνών ή στην καταγραφή ορισμένων χαρακτηριστικών διηγήσεων από τρίτους για κάθε καραγκιοζοπαίχτη, με σκοπό να καταστήσουμε ακόμα πιο ποιοτική την ανάγνωση των πληροφοριών μας. Το κυριότερο όμως είναι ότι έχει γίνει προσπάθεια στο να τονιστούν οι ιδιαιτερότητες του κάθε καλλιτέχνη ξεχωριστά και κυρίως το τι προσέφερε ο καθένας από αυτούς στην τέχνη του Θεάτρου Σκιών ως μία ιδιαίτερη προσωπική συνεισφορά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγραφιώτης Θωμάς, *Το νεοελληνικό Θέατρο Σκιών ως Μέσο Αγωγής των Μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2008.

Βλαχογιάννης Γιάννης, *Της τέχνης τα φαρμάκια*, εκδ. Χειρόγραφα, Θεσσαλονίκη 1990.

Βογιατζής Φώτης, *Το Θέατρο Σκιών στην Θεσσαλία*, εκδ. Εκτυπωτική Καρδίτσας, Καρδίτσα 1995.

Βουλτσίδης Γιάννης, *Ο Καραγκιόζης μάγειρας στην Αργώ του Ιάσονα ή αλλέως άλλος για το χρυσόμαλλο… πετρέλαιο…!*, εκδ. Μικρός Διάκοσμος, Ξυλαγανή 2010.

Βουλτσίδης Γιάννης, *Περί καραγκιοζοπλεχτικής και "Η ορφανή της Χίου"*, εκδ. Τ. Ε. Δ. Κ. Χίου, Χίος 2001.

Βρεπός Σπύρος, «Εισαγωγή στην ιστορία του Καραγκιόζη της Πάτρας», *Πάτρα γενέτειρα του Καραγκιόζη*, εκδ. ΔΕΠΑΠ, Πάτρα 1998, σ. 24-63.

,

Γιαγιάννος Αριστείδης, «Πορεία μισού αιώνα», *Ο κόσμος του Καραγκιόζη-σκηνικά*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1977, σ. 11-14.

Γιαγιάννος Αριστείδης, «Τα εικαστικά του Καραγκιόζη», *ΖΥΓΟΣ*, τεύχος 20 (1976), σ. 65-74.

Ιερωνυμίδης Μιχάλης, *Ο αθηναϊκός Καραγκιόζης του Αντώνη Μόλλα*, εκδ. Χρήστος Δαρδανός, Αθήνα 2003.

Ιωάννου Γιώργος, *Ο Καραγκιόζης*, τόμ. Α΄, εκδ. Εστία, Αθήνα 1995.

Καΐμη Τζούλιο, *Καραγκιόζης ή η αρχαία κωμωδία στην ψυχή του Θεάτρου Σκιών*, μτφρ. Κώστας Μέκκας-Τάκης Μηλιάς, εκδ. Γαβριηλίδη, Αθήνα 1990.

Καλονάρος Παναγιώτης, *Η ιστορία του Καραγκιόζη από σημειώσεις του Πέτρου Π. Καλονάρου*, εκδ. Ευκλείδη, Αθήνα 1977.

Κάσσης Κυριάκος, *Παραλογοτεχνία στην Ελλάδα 1830-1980: Λαϊκά φυλλάδια-Ο γραφτός Καραγκιόζης*, εκδ. Ιχώρ, Αθήνα 1985.

Κιουρτσάκης Γιάννης, *Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία-Το παράδειγμα του Καραγκιόζη*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1983.

Κοκκίνης Σπύρος, *Αντικαραγκιόζης: Αρνητικές κριτικές για παραστάσεις του Θεάτρου Σκιών στο τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα μαζί με εννιά σχέδια του Σταμάτη Λαζάρου και παράρτημα κειμένων και βιβλιογραφίας*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1985.

Κοντογιάννη Άλκηστις, *Κουκλο-θέατρο Σκιών*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα-Άλκηστις, Αθήνα 1992.

Κοταρίδης Νίκος, *Μάνθος Αθηναίος: Φιγούρες και σκηνικά του Θεάτρου Σκιών*, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2002.

Κοτοπούλης Γεώργιος, *Ο Καραγκιόζης στην Πάτρα 1890-1906: Η περίπτωση του Μίμαρου*, εκδ. Περί Τεχνών, Πάτρα 2000.

Λάππας Τάκης, *Καραγκιόζης-Το Θέατρο Σκιών*, εκδ. Δελφίνι, Αθήνα 1993.

Μηλιώνης Άρης, *Σκιές στο φως των κεριών*, εκδ. Περί Τεχνών, Πάτρα 2001.

Μιχόπουλος Παναγιώτης, «Η γένεσις του Θεάτρου Σκιών και το πρόσωπο του Καραγκιόζη», *Πέντε κωμωδίες και δυο ηρωικά*, εκδ. Ερμείας, Αθήνα 1972, σ. 11-16.

Μόλλα-Γιοβάνου Αρετή, *Ο καραγκιοζοπαίχτης Αντώνης Μόλλας*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1981.

Μόλλας Δημήτρης, *Ο Καραγκιόζης μας-Ελληνικό Θέατρο Σκιών*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2002.

Μπίρης Κώστας, *Ο Καραγκιόζης-Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο*, Αθήναι 1952.

Μυστακίδου Αικατερίνη, *Karagöz: Το Θέατρο Σκιών στην Ελλάδα και στην Τουρκία*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1982.

Μυταράς Δημήτριος, «Εισαγωγή», *Ο κόσμος του Καραγκιόζη-σκηνικά*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1977, σ. 19-22.

Πούχνερ Βάλτερ, *Οι βαλκανικές διαστάσεις του Καραγκιόζη*, εκδ. Σπιγμή, Αθήνα 1985.

Σπαθάρη Μένια, *Σπαθάρειο Μουσείο Θεάτρου Σκιών*, εκδ. Δήμου Αμαρουσίου, Αθήνα 1996.

Σπαθάρης Σωτήρης, *Αυτοβιογραφία και η Τέχνη του Καραγκιόζη*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1992.

Τσίπηρας Κώστας, *Ο ήχος του Καραγκιόζη*, εκδ. Νέα Σύνορα- Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα 2001.

Φωτιάδης Θανάσης, *Καραγκιόζης ο πρόσφυγας: Ελληνικό Θέατρο Σκιών (εθνογραφική έρευνα)*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1977.

Χαρίδημος Χρήστος, «Έζησα με τον Καραγκιόζη», *ΘΕΑΤΡΟ*, τεύχος 10 (1963), σ. 55-58.

Χατζάκης Μιχάλης, «Κάθε βράδυ, νέο έργο…: Τριακόσιες και πλέον παραστάσεις γεννήθηκαν αθόρυβα και ταξίδευαν τις γειτονιές στο όνειρο», *ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ*, 3-1-1999, σ. 6-8.

Χατζάκης Μιχάλης, *Το Έντεχνο Θέατρο Σκιών (Θεωρία και Πράξη)*, εκδ. Προσκήνιο, Αθήνα 1998.

Χατζηπανταζής Θόδωρος, *Η εισβολή του Καραγκιόζη στην Αθήνα του 1890*, εκδ. Σπιγμή, Αθήνα 1984.

Χατζηπανταζής Θεοδώρος., «Ο ανεπίσημος νεοελληνικός πολιτισμός», *Ο κόσμος του Καραγκιόζη φιγούρες*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1976, σ. 11-15.

Χατζής Γιάννης, *Το στοιχειό της Σαλονίκης*, εκδ. 9,58 fm, Θεσσαλονίκη 2000.

Χατζηφώτης Γιάννης, *Ο Καραγκιόζης Φτωχοπρόδρομος*, εκδ. Γραμμή, Αθήνα 1981.

Χριστόπουλος Βασίλειος, *Ορέστης: Ο πατρινός καραγκιοζοπαίχτης Ανέστης Βακάλογλου*, Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999.

Χριστόπουλος Βασίλειος, *Στο φως της ασετιλίνης*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2002.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ
για την έκδοση

Του Πάνου Καπετανίδη,
τ. Προέδρου του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

Για μια ακόμη φορά, είμαι δικαιωμένος, όταν το 1985 συνταξιοδοτήθηκε η πλειοψηφία του τότε Δ.Σ. του Ιστορικού μας Σωματείου και παρά την κυριαρχούσα άποψη να παραδοθεί η σφραγίδα του στο Πρωτοδικείο, να προσπαθήσω με τα εναπομείναντα λίγα μέλη να κρατηθεί αυτό ζωντανό και να διευρυνθούν τα μέλη με τους βοηθούς, μουσικούς, συζύγους καραγκιοζοπαιχτών και φίλους του θεάματός μας που με κάποιον τρόπο έχουν βοηθήσει την τέχνη του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών.
Δικαιώθηκα αρχικά, γιατί το Ιστορικό μας Σωματείο διατηρείται ΖΩΝΤΑΝΟ ακόμα, γέμισε με νιάτα και συνεχίζει να υπάρχει και να προσφέρει.
Δικαιώθηκα επίσης και με την επιμονή μου στην επιλογή να γίνονται μέλη και οι «φίλοι» της τέχνης, παρά τις τότε διαφωνίες. Και ειδικότερα σήμερα, θέλω να αναφερθώ ονομαστικά στον καλό μου φίλο, τον Θωμά Αγραφιώτη, που αγάπησε την τέχνη, σεβάστηκε όλες τις καταστατικές αρχές, έδωσε εξετάσεις και κρίθηκε ικανός να παριστάνει στο φωτεινό μπερντέ. Αλήθεια, η συμβολή του Θωμά ήταν σημαντική, ειδικά στη διαρκή και ανελλιπή έκδοση της μηνιάτικης εφημερίδας «Ο Καραγκιόζης μας».
Και τώρα, σε τούτη την έκδοση, συνέβαλε τα μέγιστα, μεριζόμενος την επιθυμία μου για μια τέτοια έκδοση που να περιλαμβάνει τα βιογραφικά όλων των καραγκιοζοπαιχτών των οποίων έχουμε στοιχεία, έστω και με απλή αναφορά του ονόματός τους σαν ένα τρισάγιο, στη μνήμη όσων κράτησαν τη φιγούρα του καμπούρη και των άλλων ηρώων του Ελληνικού-Λαϊκού Θεάτρου Σκιών.
Απλά ήθελα να συμπληρώσω στο «ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ» ότι:
Στους αναγραφόμενους (ζώντες και πεθαμένους) θα δούμε τα ονόματα και ορισμένων που δεν ήταν αμιγώς επαγγελματίες καραγκιοζοπαίχτες. Άλλους που αντί καλού έκαναν (ή κάνουν με το να παίζουν) κακό στην τέχνη μας λόγω της καλλιτεχνικής τους ανεπάρκειας. Παρόλα αυτά νομίζω ότι σε μια ιστορική αναφορά είναι χρήσιμο να γίνεται μνεία για το πέρασμά τους. Και όσον αφορά τους εκλιπόντες, το κοινό τους, τους έκρινε και μάλιστα επαρκώς, αφού το μέτρο σύγκρισης της εποχής ήταν αυστηρότερο από το σημερινό. Όσο για τους ζώντες (σύγχρονους και νέους), αν δεν τους έχει κρίνει ακόμα, θα τους κρίνει με τον καιρό, έστω και με τα ηπιότερα μέτρα σύγκρισης του 21ου αιώνα. Το κοινό έχει αλάθητο, ενστικτώδες κριτήριο που βγαίνει μέσα από την αντικειμενική κρίση του συνόλου και στο οποίο έχω απόλυτη εμπιστοσύνη, πέρα από τις γνώμες των δήθεν ειδικών.
Δεν θα έπρεπε ακόμη να μην αναφερθώ με ευχαριστίες και στους υπόλοιπους συντελεστές της έκδοσης, από τους οποίους συλλέξαμε πληροφορίες, στοιχεία, φωτογραφίες, σχόλια και αυτούσια κείμενα, ώστε να είναι πληρέστερο το τελικό αποτέλεσμα.

ΠΗΓΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Αγραφιώτης Θωμάς-Μηλιώνης Άρης, *Ο λαϊκός καλλιτέχνης Γιώργος Τζαμούλιας*, εκδ. Το Δόντι, Πάτρα 2015.

Βογιατζής Φώτης, *Το Θέατρο Σκιών στην Θεσσαλία, εκδ. Εκτυπωτική Καρδίτσας, Καρδίτσα 1995.*

Βουλτσίδης Γιάννης, *Περί καραγκιοζοπλεχτικής και "Η ορφανή της Χίου", εκδ. Τ.Ε.Δ.Κ. Χίου, Χίος 2001.*

Γιαγιάννος Απ.- Γιαγιάννος Αρ.- Δίγκλης Ι., *Ο Κόσμος του Καραγκιόζη- σκηνικά, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1977.*

Γιαγιάννος Απ.- Γιαγιάννος Αρ.- Δίγκλης Ι., *Ο Κόσμος του Καραγκιόζη- φιγούρες, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1976.*

Γιαγκουλλής Κωνσταντίνος, *Η τέχνη του Καραγκιόζη στην Κύπρο και τα Απομνημονεύματα του Χριστόδουλου Πάφιου, Λευκωσία 1982.*

Γιαγκουλλής Κωνσταντίνος, *Το Θέατρο Σκιών της Κύπρου: Το κουκλοθέατρο και η ταχυδακτυλουργία μέσα από τα κείμενα και τις αφηγήσεις των καλλιτεχνών και τον τύπο της εποχής (1894-2009), Λευκωσία 2009.*

Εθνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, *Ελληνικό Θέατρο Σκιών: Φιγούρες από φως και ιστορία, εκδ. Πολιτιστικής Ολυμπιάδας, Αθήνα 2004.*

Ιερωνυμίδης Μιχάλης, *Πίσω από τον μπερντέ: Ηχητικά και οπτικά τεχνάσματα στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών, εκδ. Άμμος, Αθήνα 1998.*

Ιερωνυμίδης Μιχάλης, *Τα Τραγούδια του Καραγκιόζη, ένθετο στο c.d. «Τα Τραγούδια του Καραγκιόζη».*

Ιωάννου Γιώργος, *Ο Καραγκιόζης, τόμ. Α΄, εκδ. Εστία, Αθήνα 1995.*

Μαζαράκης Τάκης

Μηλιώνης Άρης, *Σκιές στο φως των κεριών, εκδ. Περί Τεχνών, Πάτρα 2001.*

Σπαθάρης Σωτήρης, *Αυτοβιογραφία και η Τέχνη του Καραγκιόζη, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1992.*

Τσίπηρας Κώστας, *Έλληνες καραγκιοζοπαίχτες πίσω από τα φώτα του μπερντέ, εκδ. Κοχλίας, Αθήνα 2002.*

Τσίπηρας Κώστας, *Ο ήχος του Καραγκιόζη, εκδ. Νέα Σύνορα- Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα 2001.*

Φωτιάδης Θανάσης, *Καραγκιόζης ο πρόσφυγας: Ελληνικό Θέατρο Σκιών (εθνογραφική έρευνα), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1977.*

Α

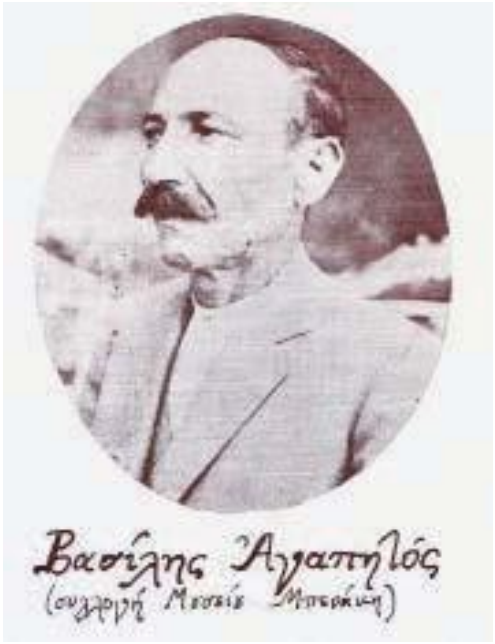

Αγαπητός Βασίλειος ή Ζεστός (1870-1941)

Ο Βασίλης Αγαπητός ή Ζεστός καταγόταν (κατά την επικρατέστερη εκδοχή) από το Νιοχώρι της Αιτωλοακαρνανίας. Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η συμβολή του στον εξελληνισμό του Οθωμανικού Καραγκιόζη, εξαιτίας της μαθητείας του κυρίως στον Μίμαρο αλλά και σε ορισμένους καραγκιοζοπαίχτες της Ηπειρώτικης Σχολής (Βασίλη Τσιλιά και Λιάκο Πρεβεζάνο). Η παραπάνω καλλιτεχνική συμβολή του Αγαπητού επιβεβαιώνεται και από τον Ορέστη, ο οποίος τονίζει ότι ο Ζεστός *«έπαιζε έναν καραγκιόζη κωμικό, με λεπτό χιούμορ χωρίς πολλούς ξυλοδαρμούς και αγριότητες»*. Ως επώνυμό του αναφέρεται το «Καλλίμαχος». Το «Αγαπητός» είναι το παρατσούκλι που κρατήθηκε τελικά ως επίθετό του, αντικατοπτρίζοντας όμως και τον «αγαπητό» χαρακτήρα του, όπως συμπληρώνει χαρακτηριστικά ο Ορέστης: *«Αδύνατος και μικροκαμωμένος, ευγενικός με λεπτά χαρακτηριστικά, ψιλή και ντροπαλή φωνή, φορούσε πάντα καθαρά ρούχα και απαραίτητα το γελεκάκι του και ένα τσόχινο καβουράκι που το 'χε από την εποχή της δόξας του, τότε που έπαιζε στο πλευρό του Μίμαρου»*. Ήταν γνωστότερος ως «Ζεστός». Κατά τον Καΐμη, ονομαζόταν Ζεστός *«εξαιτίας του πολύ θερμού παιξίματός του»*. Επικρατέστερη όμως είναι η άποψη του Ορέστη ότι ονομάστηκε Ζεστός, *«γιατί έπινε, χειμώνα καλοκαίρι, ζεστά, τσάγια και χαμομήλια»*. Σύμφωνα και με τον Ιορδάνη Παμπούκη, το παρατσούκλι αυτό *«του το κόλλησε ο δάσκαλός του Μίμαρος, γιατί έπινε Ιούλιο μήνα, τσάι ζεστό, καυτό»*. Ο Βασίλης Αγαπητός πέθανε, το 1941, κατά την περίοδο της γερμανικής Κατοχής. Την ίδια χρονιά, πέθανε και ο Δημήτρης Πάγκαλος, με τον οποίο είχε συνεργασία και βαθιά φιλία (παρά το αντίθετο των χαρακτήρων τους). Οι δυο τους (και κάπως περισσότερο ο Πάγκαλος) φέρονται να είναι και οι δύο βασικοί πληροφοριοδότες του Τζούλιο Καΐμη για τον Μίμαρο, όταν ο Καΐμη ερευνούσε την τέχνη του Καραγκιόζη κατά τα χρόνια του Μεσοπολέμου στην πόλη της Πάτρας.

Αγάπιος ο Καυκάσιος

Καταγόταν από τον Καύκασο. Ήταν μαθητής του Λευτέρη Κελαρινόπουλου και συνεργάτης του κυρίως στις Αποθεώσεις, στις οποίες είχε ειδικευτεί (όπως και ο Μάκης Ζαγρέδος-Μακάριος).

Αγάπιος Αγαπίου

Αγιομαυρίτης Ανδρέας (περίπου 1870- περίπου 1955)

Καταγόταν πιθανότατα από την Κύμη. Μαθήτεψε στην Αθήνα κοντά στον Γιάννη Ρούλια. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Στερεά Ελλάδα, στην Θεσσαλία και στα νησιά του Αιγαίου κατά τα τέλη του 19ου και κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Διακρίθηκε τόσο για το άρτιο παίξιμό του, όσο και για τη ζωγραφική του. Ο Μίμης Μόλλας και ο Μπίρης τον μνημονεύουν ως τον καραγκιοζοπαίχτη που επέβαλε στο πανί τη φιγούρα του Γύφτου. Για την καλλιτεχνική του αξία παραθέτουμε μια διήγηση του καραγκιοζοπαίχτη Σίμου Γκαρή: *«Ο Αγιομαυρίτης ήταν καλός καραγκιοζοπαίχτης, γερός, είχε ένα στήθος που φώναζε εδώ κι ακουγόταν στο Κοντάρι. Ήτανε γερός και τα παλικάρια του στα κλέφτικα ήταν καλά, δυνατά, και τους Τούρκους, τον Αλή Πασά προπαντός άμα ήταν, ήτριζε η σκηνή μέσα, τέτοιο στήθος είχε…»*. Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η θεωρία που αποδίδεται στον Αγιομαυρίτη για τη σύνδεση του δρακοντοκτόνου Αγίου Γεωργίου με την κλασική παράσταση «Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο Φίδι», όπως γράφει σχετικά ο Κώστας Μπίρης: *«Την τελευταία αυτή παρατήρηση μού προσέφερε ένας απ' τους παλιότερους καραγκιοζοπαίχτες, ο Ανδρέας Αγιομαυρίτης που ζει αποτραβηγμένος τώρα στη Στυλίδα. Η παράσταση, μου έλεγε, του Θηρίου είναι παρμένη από το θρύλο του Άη Γιώργη και της Βασιλοπούλας, που ήταν αιχμάλωτη του δράκοντα.* (...) *Μην μπορώντας όμως να βγάλουνε έναν Άγιο στη σκηνή, γιατί αυτό θα ήταν οπωσδήποτε προσβολή κατά της θρησκείας, βγάλανε στην θέση του έναν άλλο μυθικό ήρωα, αλλάζοντας έτσι το θρύλο»*.

Αγιομαυρίτης Αντώνης (περίπου 1890-1965)

Το κανονικό του όνομα ήταν Αντώνης Σορώτος. Ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου. Κατά γενική ομολογία, ήταν ένας εξαιρετικός καλλιτέχνης, αλλά η καριέρα του υπονομεύτηκε από σοβαρά προβλήματα.

Αγραφιώτης Θωμάς

Αθανασίου Αργύρης

Αθανασίου Γιάννης

Αθανασίου Γιώργος

Αθανασίου Κώστας

Αθηναίος Μάνθος (Λιονέττη) (1925-2009)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Τον πατέρα του, ο οποίος ήταν ιταλικής καταγωγής, τον έλεγαν στο επώνυμο Λιονέττη. Κατά τον Κώστα Τσίπηρα, ο Μάνθος ονομάστηκε «Αθηναίος» το 1957 από τον καραγκιοζοπαίχτη Νιόνιο Πάτρα: *"Ήταν μια παρέα. Μαζί με τον Μάνθο, ήταν ο Νιόνιος ο Πάτρας, ο Νικητόπουλος, ίσως και ο Γιώργος Χαρίδημος. Είχαν πάρει κρασάκι, ντομάτες και ρέγγες. Θα πήγαιναν εκδρομή στην Ακρόπολη. Κάπου εκεί, στο Θέατρο Ηρώδου του Αττικού, φτάσανε σε κάτι θρόνους. Ο Μάνθος κάθισε σε έναν από αυτούς και φώναξε: «Ε, ρε, αυτός ο θρόνος φτιάχτηκε για μένα και για κανέναν άλλον». «Μάνθος Αθηναίος! Μάνθος Αθηναίος!», απαντάει ο Νιόνιος ο Πάτρας. «Μωρέ, τι λέει ετούτος», σκέφτεται και απορεί ο Μάνθος. «Σήκω επάνω και κοίταξε τι γράφει ο θρόνος που καθόσουν», τον προτρέπει ο Πάτρας. Ο θρόνος έγραφε «ΜΑΝΘΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ»"*.

Έτσι κι αλλιώς, ο Μάνθος Αθηναίος είχε γεννηθεί στην Αθήνα, στη συνοικία του Άη Γιάννη της οδού Βουλιαγμένης, ανάμεσα από την Ακρόπολη και το λόφο του Υμηττού, πέρα από το πρώτο νεκροταφείο, στου Μαλτσινιώτη. Τώρα όμως γινόταν *«Αθηναίος»* και ως προς το καλλιτεχνικό του ψευδώνυμο. Πρωτοέμαθε τον Καραγκιόζη κοντά στον καραγκιοζοπαίχτη Μανωλόπουλο. Έκατσε όμως κοντά και στον Κώστα Μάνο, τον Γιαννέλο, τον Κουτσούρη και τον Κελαρινόπουλο. Αν και πέρασε από πολλά επαγγέλματα (π.χ. εργαζόταν αρχικώς ως σιδεράς στο σιδεράδικο του πατέρα του), τελικά έγινε καραγκιοζοπαίχτης, κατέχοντας όμως και τις δεξιότητες στο *«να τα φτιάχνει όλα μόνος του»*, χάρη στη θητεία και το πέρασμά του από τα άλλα επαγγέλματά του. Ο ίδιος έλεγε ότι ο καλός ο μάστορας *«πρέπει να τα κάνει όλα μόνος του, όπως οι παλιοί, ή όλα μόνος του, γιατί μόνο έτσι μαθαίνεις την τέχνη»*. Οι ίδιοι οι συνάδελφοί του είναι αυτοί που πιστοποιούν την αξία του: Ο Νιόνιος Πάτρας διηγείται π.χ. ότι ο Μάνθος *«είναι άσος, γιατί κατορθώνει κι αγκαλιάζει τα παιδιά»*. Ο Μίμης Μόλλας γράφει επίσης για τον Αθηναίο: *«Τεχνίτης με αγάπη για τη δουλειά, όρεξη και μέλλον. Διαπρεπής στην τέχνη μας. Ακούραστος εργάτης, έξυπνος και θαρραλέος»*. Ο Μάνθος συμμετείχε, εκτός των άλλων, μαζί με τους Σταμάτη Γενεράλη, Γιώργο Μαμάη και Μίμη Μόλλα στην Αποθέωση του *«Κατσαντώνη»* της κινηματογραφικής ταινίας του Λάκη Παπαστάθη *«Θεόφιλος»*. Επίσης, στην Νέα Ελβετία με το ξεκίνημά του, κατόπιν στο Άλσος του Παγκρατίου, στην Αιδηψό πολλά καλοκαίρια, μέσα ακόμη από δίσκους, κασέτες και τηλεοπτικές εκπομπές (από την παλιά κρατική τηλεόραση) και κυρίως στο θέατρό του στην Νέα Σμύρνη (που ήταν μεγάλο σχολείο για τους νέους καραγκιοζοπαίχτες), ο Μάνθος αγκάλιασε μικρούς και μεγάλους και μεταλαμπάδευσε την προφορική τέχνη του Καραγκιόζη από στόμα σε στόμα, με παραδοσιακές παραστάσεις αλλά και πολλές δικές του, με τον ίδιο ως τραγουδιστή συνοδεία λαϊκής ορχήστρας, με προσωπικές διασκευές τραγουδιών και με άκρως πετυχημένη αξιοποίηση της επικαιρότητας, παίζοντας στο φεστιβάλ της Νέας Σμύρνης (που οργάνωνε κάθε χρόνο) μέχρι και ένα μήνα πριν από το θάνατό του.

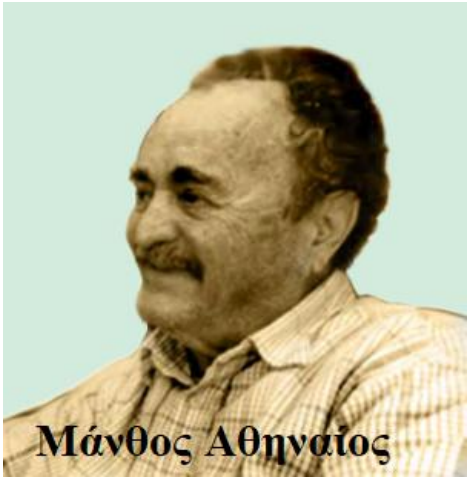
Μάνθος Αθηναίος

Άκης (Γιωργάκης)

Καταγόταν από την Αμφιλοχία. Κατά τον Τάκη Λάππα, ο (αγνώστου επωνύμου) Άκης ήταν συγγενής του Ρούλια. Είχε γεννηθεί λογικά πριν από το 1900, γιατί ήταν 5-6 χρόνια πιο μεγάλος από τον Λάππα (1904-1995). Όταν ο Άκης έφυγε για την Αμερική, τα ίχνη του χάθηκαν. Τις σημειώσεις του τις άφησε στον Λάππα, ο οποίος (πριν τις αξιοποιήσει ο ίδιος) τις εμπιστεύθηκε στον Κώστα Μπίρη.

Αλεξανδρόπουλος Σταμάτης

Καταγόταν από τον Πύργο Ηλείας. Ήταν μαθητής του Βασίλαρου και κυρίως του Σπανού. Λόγω των αριστερών πολιτικών του πεποιθήσεων, αναγκαζόταν μετά από τον Εμφύλιο να παίζει σε μακρινά νησιά (Λήμνο, Θάσο κ.α.), καθώς εκεί *«δεν του ζητούσαν άδεια»*, όπως λέει ο Ορέστης.

Αλέξανδρος

Αναφέρεται στο βιβλίο του Φώτη Βογιατζή ως καραγκιοζοπαίχτης που δραστηριοποιήθηκε στα Τρίκαλα (και λογικά στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας) ιδίως κατά τη δεκαετία του 1920.

Αλεξόπουλος Νιόνιος ή Κουρέας (1909-1987)

Καταγόταν από την Κυπαρισσία. Ήταν μαθητής του Φιλντισάκου, του Αγαπητού και του Ντίνου Θεοδωρόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στο χώρο της δυτικής Ελλάδας, ακολουθώντας τη «σιδηροδρομική γραμμή». Ασκούσε επίσης και το επάγγελμα του κουρέα.

Αλεφραγκής Νίκος

Αλιμπέρτης Άγγελος

Αλιμπέρτης Γιώργος (1934-2004)

Ο Γιώργος-Στέφανος Αλιμπέρτης γεννήθηκε στην Αθήνα, στου Γκύζη. Ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα και του Δημήτρη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε, καλλιτεχνικά, σε ολόκληρη την Ελλάδα και ιδίως, στην Αττική. Από το οικογενειακό αρχείο των γιων του, Άγγελου και Αλέξανδρου, σταχυολογούμε τα εξής: *«Η ζωή στο θέατρο του Αντώνη Μόλλα, παρά το ότι υπήρχε αρκετή δουλειά για εμένα, περνούσε ευχάριστα. Εμείς, οι βοηθοί, ζούσαμε πραγματικά τον Καραγκιόζη, αλλά ήταν και ο καλλιτέχνης, που σε ενέπνεε. Ο Μπαρμπαντώνης με έβλεπε, με συμπάθεια, που ήμουνα δραστήριος και με παρότρυνε να γίνω καραγκιοζοπαίχτης. Δεν του κακοφαινόταν, που μαθήτευα και ως κουρέας.* (…) *Ο Μπαρμπαντώνης ήτανε άφθαστος στα πατριωτικά έργα, ήξερε και καλή Ιστορία. Πραγματικό θέατρο της εποχής εκείνης. Πολλή δουλειά. Πάρα πολλή δουλειά! Κουραζόμουν, αλλά μου άρεσε»*.

Ανδρικόπουλος Νικόλαος ή Νίκας (1908-1975)

Ήταν γνωστότερος ως «Νίκας». Καταγόταν από την Αμαλιάδα. Σημειώνει ο Μίμης Μόλλας για τον Νίκα ότι *«η περιοχή του Ηλεία-Αρκαδία-Κορινθία και Αχαΐα τον θυμότανε για πολλά χρόνια και ζητούσανε πληροφορίες. Τον γνώρισα το ’70 στην Αμαλιάδα που διατηρούσε ένα καφενείο που μάζευε τους μάγκες, τους καλλιτέχνες και τους διανοούμενους»*.

Ανδρουτσόπουλος Βασίλειος (;-1942)

Ασχολήθηκε με τον Καραγκιόζη, κάνοντας τη στρατιωτική του θητεία στην Πάτρα. Μετά από την απόλυσή του από το στρατό, έμεινε μόνιμα στην Πάτρα δίνοντας παραστάσεις, μέχρι που (όπως διηγείται ο Ορέστης), *«σκοτώθηκε το ’42 από τους Γερμανούς, πηγαίνοντας για νερό στη βρύση»*.

Αντάρας Μάνθος

Αναφέρεται (από τον Μίμη Μόλλα) ως καραγκιοζοπαίχτης από το Μεταξουργείο, ο οποίος επηρεάστηκε στο παίξιμο από τον Μανωλόπουλο. Σκοτώθηκε κατά την περίοδο της Κατοχής.

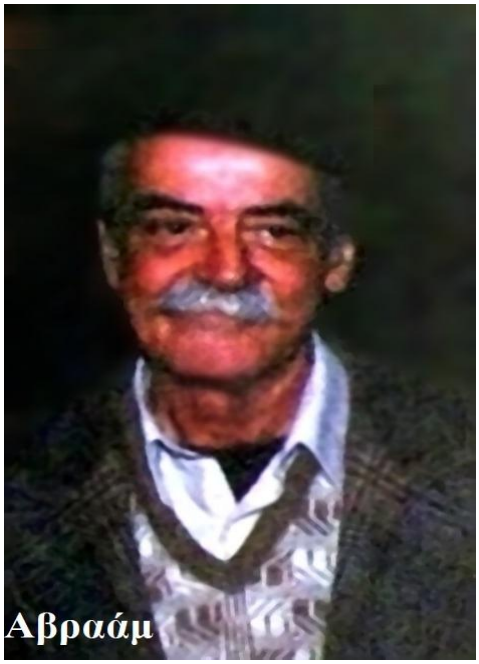
Αβραάμ

Αντωνάκος Αβραάμ (1921-1998)

Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη της Ανατολικής Θράκης. Μετά, όμως, από το 1922, δηλαδή μετά από την Μικρασιατική Καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών, η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στην Καλαμάτα. Ερχόμενος στην Αθήνα, κατά τη δεκαετία του 1930, μαθήτευσε κοντά στον Χρήστο Χαρίδημο, τον Μανωλόπουλο και τον Κώστα Μάνο. Η καριέρα του, ωστόσο, κορυφώθηκε εκτός των ελληνικών συνόρων: Στην Ευρώπη (κυρίως στην Γερμανία), στην Αμερική και στην Αυστραλία. Διακρίθηκε ιδιαίτερα και ως ταχυδακτυλουργός, ενώ μνημειώδες θεωρείται το εικαστικό του έργο στην τέχνη του Καραγκιόζη και ιδιαίτερα στην κατασκευή και την τεχνοτροπία της φιγούρας. Εγγονός του Αβραάμ είναι ο γνωστός τραγουδιστής Νίκος Βουρλιώτης, ο οποίος είχε ασχοληθεί και με την τέχνη του Θεάτρου Σκιών, προτού αφοσιωθεί στη μουσική.

Αποστολίδης Σωτήρης

Ο Σωτήρης Σπαθάρης αναφέρει ότι ο καραγκιοζοπαίχτης Σωτήρης Αποστολίδης ήταν *«ο πρώτος αντάρτης αξιωματικός, που σκοτώθηκε ενώ χτύπαγε τους Γερμανούς με τον Βελουχιώτη»*.

Αργυρόπουλος Σωτήρης

Αρεοπολίτης Κώστας ή Αεροπολίτης ή Περακέας (;-1930)

Καταγόταν από την Καλαμάτα. Πέθανε νέος και η καριέρα του σταμάτησε αρκετά πρόωρα, κατά την εποχή που συνεργαζόταν στην Πελοπόννησο με τον καραγκιοζοπαίχτη Κώστα Μάνο.

Αρσενίου Θωμάς (1867-1932)

Καταγόταν από την Αμφιλοχία. Ήταν μαθητής του Ηλία. Συγκαταλέγεται στους φορείς της ηρωικής παράδοσης του Ηπειρώτικου Καραγκιόζη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα στον ευρύτερο χώρο της Αιτωλοακαρνανίας. Όταν ο Αρσενίου παρουσίαζε την παράσταση «Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο Φίδι», έβγαζε γέλιο επειδή χρησιμοποιούσε «κακοποιημένη» καθαρεύουσα (σύμφωνα με τον ερευνητή Κ.Σ. Κώνστα).

Ειδικότερα, του αποδίδεται (για παράδειγμα) η κωμική έκφραση: «Έξελθε κατηραμένον κήτον ή θα σε εξέλθω εγώ!». Γνωστός είναι επίσης και ο τρόπος με τον οποίο οι μικροί θεατές πείραζαν και προσφωνούσαν τον Αρσενίου, φωνάζοντας: «Άει Τομά!». Πέθανε σε ηλικία 65 ετών το 1932, δίνοντας συνεχώς παραστάσεις, με τον καραγκιοζοπαίχτη Νίκο Παναγιωτάρα να ισχυρίζεται ότι θυμόταν πως συνάντησε κάποιο «γηραλέο» καραγκιοζοπαίχτη ονόματι Θωμά (πιθανότατα τον Αρσενίου) στην Αιτωλοακαρνανία το έτος 1928.

Αρώνης (Ααρών) Λευτέρης Κυκλαδίτης (1936-)

Ασπιώτης Μίμης ή Μίμαρος (1918-2000)

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν αδερφός του Σωτήρη και του Νίκου Ασπιώτη. Μαθήτεψε στον Ντίνο Θεοδωρόπουλο, τον Σωτηρόπουλο και τον Βουτσινά. Όπως έλεγε, θεωρούσε τον εαυτό του *«κράμα κι από τους τρεις. Δηλαδή έχω πάρει τα καλά και των τριών και στη συνέχεια το δικό μου το μυαλό γεννάει αυτοσχεδιασμούς. Πρέπει να είσαι ταλέντο για να βγεις καραγκιοζοπαίχτης. Δεν είσαι; Δε πα να προσπαθείς τρακόσα χρόνια να γίνεις, δεν γίνεσαι»*. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο, στην Αθήνα αλλά και στο εξωτερικό, καθώς έζησε για πολλά χρόνια στην Αυστραλία.

Ασπιώτης Νικόλαος (;-2008)

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν αδερφός του Μίμη και του Σωτήρη Ασπιώτη. Ασχολήθηκε περιστασιακά με την τέχνη του Καραγκιόζη, για να αφοσιωθεί τελικά σε άλλα επαγγέλματα.

Ο Μίμης με τον αδερφό του τον Νίκο.

Ασπιώτης Σωτήρης (1926-1989)

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν αδερφός του Νίκου και του Μίμη Ασπιώτη. Κοντά στον Μίμη, έμαθε αρχικώς την τέχνη του Καραγκιόζη. Μαθήτευσε επίσης στον Αλέκο Σακελλαρόπουλο και στον Ανδρέα Βουτσινά. Σύμφωνα με τις διηγήσεις του, *«ο Καραγκιόζης, αυτός ο ξυπόλυτος, μας έσωσε από την πείνα, σε εκείνα τα δύσκολα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής Κατοχής»*. Ασχολήθηκε με πολύ μεγάλη επιτυχία και με το κουκλοθέατρο, όπως διηγείται η κόρη του στον Άρη Μηλιώνη: *«Ακριβώς δίπλα στη σκηνή του Καραγκιόζη, έστηνε και τη σκηνή του κουκλοθέατρου. Έπαιζε πάρα πολύ ωραίες ιστορίες, οι οποίες ήσαν πιο σύγχρονες»*. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην περιοχή της Αχαΐας και της Αιτωλοακαρνανίας, αλλά η καριέρα του σταμάτησε κάπως πρόωρα για λόγους υγείας.

Ασωνίτης Τάσος (1898-1966)

Μικρασιάτης στην καταγωγή, ήρθε ως πρόσφυγας στην Ελλάδα μετά από τη μικρασιατική καταστροφή του 1922. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πρέβεζα μέχρι τη δεκαετία του 1960.

Β-Γ-Δ

Βαγγέλης

Μνημονεύεται από τον Δημήτρη Μόλλα ως ένας από τους γνώστες της τέχνης του Θεάτρου Σκιών, ο οποίος όμως δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τον Καραγκιόζη, αν και είχε συνεργαστεί με μεγάλους καλλιτέχνες, όπως ο Βάγγος και ο Χαρίδημος.

Βάγγος (Βαγγέλης Κορφιάτης) (1922-2008)

Γεννήθηκε στον Πειραιά. Πρωτογνώρισε τον Καραγκιόζη κοντά στον Ιατρίδη και μαθήτεψε κυρίως κοντά στον Χρήστο Χαρίδημο. Διέπρεψε τόσο στην Ελλάδα με τα μόνιμα θέατρά του (κυρίως στον Πειραιά), όσο και σε χώρες του εξωτερικού. Διετέλεσε Πρόεδρος του Πανελληνίου Σωματείου Θεάτρου Σκιών, ενώ έβγαλε πολλούς αξιόλογους μαθητές. Έμελε να καταξιωθεί ως ένας από τους πιο σημαντικούς καραγκιοζοπαίχτες σε μια εποχή που ο Καραγκιόζης περνούσε δύσκολες στιγμές εξαιτίας του κινηματογράφου και κυρίως εξαιτίας της τηλεόρασης. Η καλλιτεχνική του αξία δεν προβλήθηκε όσο θα έπρεπε. Η καταξίωσή του όμως είχε ήδη προδιαγραφεί από την πρώτη κιόλας ημέρα που έδωσε εξετάσεις, για να μπει στο Σωματείο των Καραγκιοζοπαιχτών το 1945, σύμφωνα με την εξής διήγηση: *«Πολλοί είναι οι κριτές, όπως ο Αντώνης Μόλλας, ο Δημήτρης Μανωλόπουλος, ο Κώστας Μάνος, ο Γιάννης Ιατρίδης και ο Μανώλης Μαντζουράνης. Οι άλλοι εξεταζόμενοι, εκτός από τον Βάγγο, είναι ο γιος του Αντώνη Μόλλα, ο Δημήτρης, ο Παρασκευάς Χελιώτης και ο Αργύρης. Στις εξετάσεις αυτές παρευρίσκονταν και άλλοι πολλοί καραγκιοζοπαίχτες. Ο Μόλλας χαρακτηριστικά τότε βλέποντας τον εξοπλισμό και τη σκηνή του Βάγγου, κατάλαβε ότι πρόκειται για κάποιον που αγαπούσε την τέχνη και είπε με θαυμασμό: "Βρε παιδιά, ποιον ήρθαμε να εξετάσουμε; Μήπως πρέπει να εξεταστούμε εμείς;"»*. Ένα μικρό απολογισμό της καριέρας του δίνει ο ίδιος ως εξής: *«Το Θέατρο Σκιών είναι ό,τι περισσότερο αγάπησα στη ζωή μου. Πρώτα γιατί ήτανε παιχνίδι των παιδικών μου χρόνων και κατόπιν το επάγγελμά μου. Επάγγελμα που μου 'δωσε χαρές και λύπες, πείνα και χειροκροτήματα. Επάγγελμα που με βοήθησε να επικοινωνήσω με το λαό, να κάνω γέλιο τον πόνο του, χαρά τη λύπη του, να σατιρίσω τα ανθρώπινα και να τα επικρίνω, όσο το μικρό μου μυαλό κατάφερε. Παρά τα δεινά που πέρασα μέχρι να γίνω αυτός που είμαι, δεν μετάνιωσα ούτε για μια στιγμή που έγινα καραγκιοζοπαίχτης. Μακαρίζω τους πρωτομάστορες που μου δίδαξαν την τέχνη, μια τέχνη που μοσχοβολάει ανθρωπιά, αγάπη και πάνω απ'όλα προσφέρει την ελευθερία της δημιουργίας»*. Η αυτοβιογραφία του Βάγγου εκδόθηκε το 2019 από τις εκδόσεις «Γαβριηλίδη» και με την επιμέλεια του Λευτέρη Ξανθόπουλου.

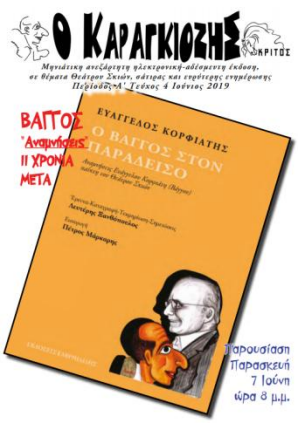

Βασβανάς Βασίλης (1916-2020)

Έχοντας καταγωγή από την Τσαριτσάνη Ελασσόνας, ο Βασίλης Βασβανάς μαθήτευσε κοντά στον Αργύρη Παπαργύρη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στο χώρο της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Είχε χάσει το πόδι του κατά τη διάρκεια της Κατοχής και *«σε μια μάχη κάπου στην Καλαμπάκα»*. Σε μια συνέντευξή του στον Κώστα Τσίπηρα, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970, ο Βασβανάς αναφέρει ότι στον Καραγκιόζη παλιότερα *«έρχονταν βέβαια και παιδιά, όμως οι περισσότεροι ήταν μεγάλοι. Σήμερα το 20% μόνο είναι μεγάλοι και το 80% παιδιά. Από τις πόλεις της Βόρειας Ελλάδας, όπου κυρίως έπαιξα, περισσότερο αγαπούσαν τον Καραγκιόζη στην Κοζάνη. Εκείνοι οι άνθρωποι είναι όλο γέλιο και δεν είναι τυχαίο που "φτιάχνουν" ωραία καρναβάλια»*. Τέλος, σε μια άλλη μεταγενέστερη συνέντευξή του στον ερευνητή και καραγκιοζοπαίχτη Γιάννη Βουλτσίδη, ο Βασίλης Βασβανάς διηγείται για την τέχνη του Καραγκιόζη: *«Οι φωνητικές χορδές του καραγκιοζοπαίχτη τεντώνονται στο έπακρο, το ίδιο και όλος του ο ψυχισμός. Άντε τώρα, μαζί με όλα αυτά να παίζεις και χωρίς βοηθό, και μ' ένα πόδι, και να σου 'χει πέσει και η φιγούρα και πρέπει να σκύψεις να την πάρεις χωρίς να σταματήσει η παράσταση και χωρίς να καταλάβει το κοινό το ζόρισμά σου. Αλλά ο καλός καραγκιοζοπαίχτης, με τον αυτοσχεδιασμό, ελαφρύνει τα ελαττώματα της στιγμής και με το τραγούδι του και με την απλωτή ανάσα του δεν αφήνει να φανεί προς τα έξω το ζόρισμα…»*.

Βασίλαρος ή Ανδρικόπουλος Βασίλειος (1899-1979)

Γεννήθηκε στην Ροδοδάφνη Αιγίου. Ήταν μαθητής του Σωτηρόπουλου και του Μανωλόπουλου. Η μόρφωσή του τον βοήθησε στο να γράψει πολλά δικά του έργα, με έμφαση στα κοινωνικά δράματα και με θέματα από τη λογοτεχνία (όπως π.χ. *«Οι Άθλιοι»*), τη θρησκευτική ζωή (όπως π.χ. η *«Κασσιανή»*) και ολόκληρη την ελληνική ιστορία σε συνεργασία και με άλλους συγγραφείς, όπως για παράδειγμα ο Γιάννης Μαργαρίτης που ήταν γραμματέας στην κοινότητα της Ανδραβίδας. Οι γραπτές παραστάσεις του Βασίλαρου ήταν πολύ πρωτοποριακές για την εποχή τους, καθώς με την έμφασή τους στα δραματικά έργα, άνοιξαν το δρόμο για το Έντεχνο Θέατρο Σκιών. Ένας από τους σημαντικότερους μαθητές του είναι ο πατρινός Γιάννης Μουρελάτος (Γιάνναρος). Όπως διηγείται η κόρη του Βασίλαρου στον Άρη Μηλιώνη, το επίτευγμα του πατέρα της *«ήταν ότι κατάφερε να διασκευάσει για τον Καραγκιόζη τους κλασσικούς συγγραφείς. Αυτό ήταν μεγάλο πράγμα. Και μάλιστα στην καθαρεύουσα, όπως μπορεί κανείς να δει στα γραφόμενά του, που ήσαν ορθογραφημένα και καλλιγραφημένα.* (…) *Και έπαιζε για όλο τον κόσμο. Στις παραστάσεις του πηγαίνανε άνθρωποι από κάθε μορφωτικό επίπεδο. Ενώ στον Ντίνο Θεοδωρόπουλο πήγαινε μόνο η ελίτ»*. Σύμφωνα επίσης με τον Ορέστη, ο Βασίλαρος *«με τον Θεοδωρόπουλο συνέχεια διαφωνούσαν, αλλά ποτέ δεν τσακωνόσαντε, ο ένας σεβόταν την αξία του άλλου»*. Ο Βασίλαρος έπαιξε με μεγάλη επιτυχία στην επαρχία και άφησε πολύτιμα τετράδια με σημαντικές σημειώσεις τόσο για τις παραστάσεις του, όσο και για την ιστορία του Καραγκιόζη. Μία από τις πιο αξιομνημόνευτες πληροφορίες του αφορά τον ανταγωνισμό της τέχνης του Θεάτρου Σκιών με τον κινηματογράφο: *«Ούθε να πάω περαστικοί κινηματογράφοι μάς λυσσάξανε»*. Όπως σημειώνει όμως ο Μίμης Μόλλας, *«όπου πέρασε ο Βασίλαρος, άφησε κόσμο ενθουσιασμένο και κατάπληκτο»*. Αποσύρθηκε, όταν βγήκε στη σύνταξη το 1966. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, οι εκδόσεις «Ερμής» εξέδωσαν δύο πολύ αξιόλογους τόμους με φιγούρες και σκηνικά του Βασίλαρου και σε επιμέλεια των αδερφών Γιαγιάννου και του Ι. Δίγκλη.

Βασιλιάς ή Βάσιλας Σωτήρης

Καραγκιοζοπαίχτης του Θησείου, ο οποίος δούλευε και ως παλιατζής στο Μοναστηράκι. Σκοτώθηκε στην Μικρά Ασία κατά τη μικρασιατική εκστρατεία.

Βελής Βασίλης (;-1959)

Καταγόταν από το νησί της Χίου και ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα εντοπίζεται μετά από το 1915 στην πόλη της Θεσσαλονίκης (κοντά στον Χαρίλαο Πετρόπουλο) και γενικότερα στο χώρο της Βόρειας Ελλάδας.

Βιβαρδής Σταμάτης

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στους Γαργαλιάνους Μεσσηνίας στα τέλη του 19ου αιώνα.

Βογιατζής Θεοδόσης

Βουγιούκας Δήμος

Βουλτσίδης Γιάννης

Βουτσινάς Ανδρέας (1890-1965)

Γεννήθηκε στην Πάτρα και ήταν μαθητής του Μίμαρου. Ο Καΐμη γράφει ότι ο Βουτσινάς *«πολύ περισσότερο από τους άλλους, αφιερώνει πραγματική λατρεία στο δάσκαλό του, τον Μίμαρο. Στο δωμάτιό του, κρεμασμένο στον τοίχο, πάντοτε μαζί του μέσα στο πορτοφόλι του, το πορτραίτο του Μίμαρου. Δεν το αποχωρίζεται ποτέ!»*. Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, θεωρούταν από τους καλύτερους καραγκιοζοπαίχτες της Πάτρας, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ορέστης: *«Πριν τον πόλεμο ήταν στις μεγάλες του δόξες, ο πιο ολοκληρωμένος καραγκιοζοπαίχτης. Είχε όλα μαζί τα χαρίσματα των άλλων. Συναγωνιζόταν τον Θεοδωρόπουλο στο κωμικό και περιπετειώδες ρεπερτόριο, τον Βασίλαρο στο δραματικό, ήταν πολύ καλός παίχτης και βέβαια είχε το καλύτερο τραγούδι»*. Ο Τζούλιο Καΐμη αναφέρει τα εξής για την καλλιτεχνική αξία του Βουτσινά: *«Μυστικοπαθής και συνεσταλμένος, διακατέχεται από το βαθύ αίσθημα της τέχνης που εξασκεί. Επίσης παραπονιέται συχνά για την έλλειψη πνευματικότητας του κοινού, το οποίο τον αναγκάζει να κάνει παραχωρήσεις, που καταδικάζει. Αλλά είναι επαγγελματίας και οφείλει να κερδίζει τη ζωή του.* (…) *Πολύ αδιάφορος για τον εαυτό του. Δεν έχει φιλοδοξίες, παρά μόνο για την τέχνη του, την οποία θεωρεί αθάνατη και θα ήθελε πολύ να μπορέσει να την ανεβάσει σ' ανώτερο επίπεδο.* (…) *Ο Βουτσινάς είναι καλλιτέχνης, με τον οποίο μπορείς να μιλήσεις για την τέχνη, με την καθολική έννοια του όρου. Πάνω στη σκηνή αισθάνεται αυτό που παίζει, σε σημείο που να υποφέρει»*. Ο Βουτσινάς όμως παρήκμασε μετά από τον πόλεμο, κατά τη δεκαετία του 1950, αν και δεν ήταν ακόμα ιδιαίτερα μεγάλος στην ηλικία.

.

Βρατσίστας Θωμάς

Καταγόταν από το Αγρίνιο. Ήταν μαθητής κατά κύριο λόγο του Βασίλαρου και δευτερευόντως του Μπέκου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην δυτική Στερεά Ελλάδα.

Βράχαλης ή Μπράχαλης ή Πράχαλης Γιάννης (Μπαρμπαγιάννης)

Καταγόταν πιθανότατα από την Δημητσάνα (με μανιάτικες ρίζες) ή από την Καλαμάτα. Γύρω από το όνομα του Βράχαλη (τα επίθετα Βράχαλης-Μπράχαλης αποτελούν παραφθορές του αρχικού επιθέτου «Πράχαλης») έχουν διατυπωθεί, κατά καιρούς, πολλές και αρκετά υπερβολικές απόψεις που έφτασαν στο σημείο να τον μνημονεύουν ως το γενάρχη του Καραγκιόζη στο νεοελληνικό κράτος. Η αρχή έγινε από τον Καΐμη, ο οποίος έγραψε σχετικά: *«Όταν το θέατρο ήταν ακόμα προβληματικό στη νέα Ελλάδα, που μόλις είχε απελευθερωθεί από τον τουρκικό ζυγό, ο Μπαρμπαγιάννης Μπράχαλης, Έλληνας καταγόμενος από την Καλαμάτα, εγκατέλειπε την Κωνσταντινούπολη για να εγκατασταθεί στον Πειραιά. Εκεί εγκαταστάθηκε σ' ένα καφενείο, απέναντι απ' το τελωνείο. Σ' αυτό το μέρος θα παραμείνει πολύ καιρό, ιδρύοντας μερικούς μήνες μετά την άφιξή του, το πρώτο ελληνικό θέατρο, που υφίσταται ακόμα, χωρίς να υποστεί ουσιαστικές αλλαγές στην αρχική του μορφή, το Θέατρο Σκιών του Καραγκιόζη.* (…) *Ενθαρρυνόμενος από την επιτυχία του, ο Μπράχαλης δεν θ' αργήσει να εγκατασταθεί στην Αθήνα. Ένα καφενείο, κοντά στο Ναό του Θησείου, θα του χρησιμεύσει σαν θέατρο»*.
Η παραπάνω θεωρία του Τζούλιο Καΐμη για τον Βράχαλη έγινε αποδεκτή και από αρκετούς μελλοντικούς ερευνητές, όπως π.χ. από τον Κώστα Μπίρη, με αποτέλεσμα να συναντάται πολύ συχνά στην υπάρχουσα βιβλιογραφία του Καραγκιόζη. Ωστόσο, υπάρχει και ο αντίλογος: Το Θέατρο Σκιών εντοπίζεται στα νότια Βαλκάνια ήδη από την εποχή της Τουρκοκρατίας (στην Τριπολιτσά το 1799 και στα Ιωάννινα το 1809) και κατόπιν γίνεται γνωστό στην ελεύθερη Ελλάδα από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ιδρύσεως του νεοελληνικού κράτους. Υπήρχαν λοιπόν πολλοί ανώνυμοι και επώνυμοι καραγκιοζοπαίχτες (όπως ο Ιάκωβος στα Γιάννενα ή ο Σουρτούκας στο Ναύπλιο) που προηγήθηκαν του Βράχαλη. Πέρα από αυτό (και κατά τον Δημήτρη Μόλλα και τον Καλονάρο), ο Βράχαλης ήταν ένας απλός βοηθός και συνεργάτης του Μίμαρου στα τέλη του 19ου αιώνα, ενώ δεν θεωρούταν και τόσο σπουδαίος καραγκιοζοπαίχτης, ώστε να αποτελέσει θρυλική μορφή για την ιστορία του Καραγκιόζη. Ο Αντώνης Μόλλας μάλιστα (σύμφωνα με τη μαρτυρία του γιου του, Δημήτρη Μόλλα) αναφέρει: *«Ο Μπράχαλης; Ποιος είναι αυτός; Α! Αυτόν που λένε οι… λογοτέχνες… Ίσως να 'τανε… Δεν ξέρω! Εγώ δεν τον έχω ακουστά»*. Επιπροσθέτως, (σύμφωνα και πάλι με τον Μίμη Μόλλα), ο καραγκιοζοπαίχτης Κώστας Γαννιός *«αρνήθηκε τον Βράχαλη σαν καραγκιοζοπαίχτη και τον δέχτηκε μόνο σαν συνεργάτη που 'φερε απ'την Πόλη ο Μίμαρος στα 1904: "…και μάλιστα όταν τον είδα, είπα στον Μίμαρο: Ρε Μίμη… Για τους Ολυμπιακούς τον ήφερες ετούτον για; Όχι πως ήτανε γέρος πολύ… Μα κακοπαθιασμένος ο ταλαίπωρος, τα χρωματιστά κουτσούνια ήτανε δικά του. Μετά τον πόλεμο του '12 δεν τον ξανάδαμε»*. Ο Σωτήρης Σπαθάρης, τέλος, αναφέρει ότι ο Βράχαλης έπαιζε κάπου ανάμεσα στο Μεταξουργείο και τον Σταθμό Λαρίσης και ότι *«τα μαλλιά του ήτανε πολύ κατσαρά, εφέρνανε βόλτα σαν δαχτυλίδια»*.

Βυζανιάρης ή Διπλάρης Ιωάννης

Ο Μίμης Μόλλας αναφέρει πως ο Ιωάννης Βυζανιάρης ήταν *«τεχνίτης της περασμένης γενιάς, γιατί μου 'λεγε ο Κούζαρος, που 'ναι παλιότερός μου, πως ο Μανωλόπουλος πλήρωσε 3 χρυσές λίρες του Βυζανιάρη για να του σχεδιάσει τον Μπαρμπαγιώργο που 'χει τώρα αυτός»*. Από την άλλη, ο Σωτήρης Σπαθάρης αναφέρει τα εξής για τον Βυζανιάρη και σε σχέση με τον Μίμαρο:
«Τον άλλο χρόνο όμως άλλαξε ο Μίμαρος όλα του τα εργαλεία. Κάποιος τακτικός του θεατής, ο Γιάννης Διπλάρης ή Βυζανιάρης, υδραυλικός το επάγγελμα, του χάρισε μια φιγούρα πασά, σχεδιασμένη σε χαρτόνι. Ο Μίμαρος, σαν μορφωμένος άνθρωπος που ήτανε, κατάλαβε την αξία της κι έβαλε αμέσως τους βοηθούς του να την κοπιδιάσουνε και μ' αυτήνε έπαιξε το βράδυ. Οι θεατές ενθουσιάστηκαν με τη φιγούρα κι ο Μίμαρος αμέσως παρήγγειλε στον Βυζανιάρη να του φτιάξει όλες τις φιγούρες του καινούργιες. Για χρόνια ο Βυζανιάρης, ένας καμπούρης ασχημάνθρωπος με γυαλιά, σχεδίαζε όλες τις φιγούρες των καραγκιοζοπαιχτών».

Βύνιος Σωτήρης

Βωβός ή Βουβός Σπύρος

Καταγόταν από την Σύρο. Ήταν μαθητής κυρίως του Μέμου Χριστοδούλου και κατά δεύτερο λόγο του Μπέκου. Η αρχική καλλιτεχνική του δραστηριότητα ξεκινά στα τέλη του 19ου αιώνα και εντοπίζεται κυρίως στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Κατά τη δεκαετία του 1940, στα γεράματά του, έπαιζε στην περιοχή της Μακεδονίας (κυρίως Καστοριά και Άργος Ορεστικό).

Γαβρήλος (Γαβριήλ Κόκκινος)

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Αλεξανδρούπολη και την ευρύτερη περιοχή της Θράκης.

Γαζεπίδης Φρίξος

Τον κωνσταντινουπολίτη, στην καταγωγή, καραγκιοζοπαίχτη Φρίξο Γαζεπίδη σκιαγραφεί ο Δημήτρης Μόλλας ως εξής: *«Ο Φρίξος είναι απ'τους καλύτερους σύγχρονους καραγκιοζοπαίχτες. Έχει δικιά του αντίληψη της τέχνης μας- βάζει, δηλαδή, έντονη σφραγίδα της προσωπικότητάς του στη φιγούρα, στο σκηνικό, στην παράσταση.* (…) *Ο Φρίξος αγωνίστηκε συντριβόμενος συνεχώς απ'την κάμψη του Καραγκιόζη και από τις υποχρεώσεις προς την πολυμελέστατη οικογένειά του (13 παιδιά!). Εκπροσώπησε την τέχνη μας παρουσιάζοντάς την αξιόπρεπα σε οργανωμένες τουρνέ στο εσωτερικό μα και στις Ηνωμένες Πολιτείες και Καναδά»*. Συνεργάστηκε τέλος με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες, όπως ο Παναγιώτης Μιχόπουλος, ο Θανάσης Σπυρόπουλος κ.ά..

Γαννιός Κώστας

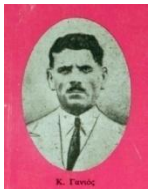

Ήταν μαθητής και συνεργάτης κυρίως του Γορανίτη και δευτερευόντως του Ρούλια και του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα.

Γενεράλης Σταμάτης (1945-1997)

Γεννήθηκε στον Πειραιά. Ήταν μαθητής του Βάγγου. Ηχογράφησε αξιόλογους δίσκους με παραστάσεις Καραγκιόζη, ενώ ως μεγαλύτερη επιτυχία του αναφέρεται το έργο *«Ο Καραγκιόζης Πρωθυπουργός»*. Συμμετείχε επίσης μαζί με τους Μάνθο Αθηναίο, Γιώργο Μαμάη και Μίμη Μόλλα στην Αποθέωση του *«Κατσαντώνη»* της κινηματογραφικής ταινίας του Λάκη Παπαστάθη *«Θεόφιλος»*.

Γενεράλης Στέλιος (;-2015)

Αδερφός του Σταμάτη Γενεράλη.

Γεράκης Κώστας (δεκαετία του 1910-1987)

Καταγόταν από την Αμοργό, στην οποία δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά. Είχε μαθητεύσει κοντά στον Αντώνη Μόλλα (στην Αθήνα) και στον Αλέκο Μαυρομάτη (στην Αμοργό).

Γερμανός Γιώργος (;-1938)

Καταγόταν από το Γύθειο και ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα.

Γερολυμάτος Ανδρέας

Καταγόταν από την Χαλκίδα. Ήταν μαθητής του Τσιλιά και συνεργάστηκε με τον Ανδρέα Αγιομαυρίτη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Στερεά Ελλάδα και στην Θεσσαλία κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Γεωργίου Τάσος

Γεωργόπουλος Γιάννης ή Μπομποτίνος

Καταγόταν από την Καλαμάτα. Το επάγγελμά του ήταν καθηγητής Μαθηματικών στη σχολή Ευελπίδων. Είχε γνωρίσει τον Καραγκιόζη στην Καλαμάτα από τους πατρινούς καραγκιοζοπαίχτες (και κυρίως από τον Μίμαρο), ενώ στην Αθήνα, όπως γράφει ο Δημήτρης Μόλλας, *«έγινε θαμώνας του Μόλλα και απ'το συγκερασμό Μίμαρου-Μόλλα δημιούργησε μια προσωπική άποψη στην Τέχνη μας. Αριστοτεχνικός στις παραστάσεις του, φαινόμενο μίμησης και ευφυολογίας, βοήθησε πολύ τους νέους τεχνίτες να χαράξουνε το δρόμο τους.* (…) *Δύο ήτανε οι στόχοι του: Να ανεβάσει ποιοτικά τους μέτριους τεχνίτες της κακής μίμησης και να σπρώξει τον Καραγκιόζη σε θέματα προτουρκικά, στο Βυζάντιο ή και στην Αρχαία Ελλάδα. Ο Βελισάριος και ο Ναρσής, ο Ιουστινιανός, η Θεοδώρα, η Θεοφανώ η μέγαιρα του Βυζαντίου, ο Αλέξανδρος και ο Περδίκκας, οι μνηστήρες της Πηνελόπης είναι παραστάσεις του γραμμένες και παιγμένες από πάρα πολλούς συναδέλφους, αλλά και απ'τον ίδιο, στα θέατρά τους και χαρίζοντάς τους τις εισπράξεις.* (…) *Ήτανε ένας άνθρωπος πλημμυρισμένος Ελλάδα».* Ανέπτυξε αντιστασιακή δράση κατά την περίοδο της Κατοχής, *«με το πρόσχημα του Καραγκιόζη και τις μετακινήσεις του μ'αυτόν».*
Με λίγα λόγια, ήταν μια ξεχωριστή μορφή του νεοελληνικού Θεάτρου Σκιών.
Ο Μίμης Μόλλας, τέλος, παραθέτει και τον εξής χαρακτηριστικό διάλογο του Πέτρου Καλονάρου με τον Μπομποτίνο:
«- Κι εσείς, κύριε Γεωργόπουλε, αγαπάτε τον Καραγκιόζη;
-Τι θα πει κι εσείς... Μήπως κι εσείς...
-Μα τα χαρτιά μου είναι μελέτη για τον Καραγκιόζη.
-Το 'ξερα, είχα διαίσθηση, κύριε Καλονάρο, ότι δεν είσαι ευνούχος, παρ'όλα τα Παρίσια σου!
-Απίθανο μου φαίνεται για ένα μαθηματικό.
-Μα δεν είμαι "χαμαίζηλος" κι η παραβολή του Καραγκιόζη βρίσκεται πάνω από τούτα τα κεραμίδια, εκεί που βρίσκεται και η Ελλάδα μας, γι'αυτό και λυτρώνομαι απ'τους Γραικύλους παίζοντας Καραγκιόζη.
-Παίζετε Καραγκιόζη;
-Ναι, είμαι πασίγνωστος στην Μεσσηνία, ο πολύς, ο μέγας κτλ. Γιάννης Μπομποτίνος, εγώ είμ'αυτός, γι'αυτό περιμένω μ'αδημονία να κλείσει η σχολή, ο Καραγκιόζης με τις τεράστιες πατούσες του μου κλοτσομανάει την καρδιά».

Γιαννακούρας Γιάννης (;1871-1942 ή 1973)

Καταγόταν από τον Πύργο Ηλείας. Ήταν μαθητής κυρίως του Μίμαρου και δευτερευόντως του Ηλία. Συνεργάστηκε για πολλά χρόνια στις Η.Π.Α. με τον Ντίνο Θεοδωρόπουλο. Ορισμένοι (όπως π.χ. ο Κώστας Μπίρης και ο Ορέστης) του αποδίδουν την πατρότητα της σούστας, με την οποία στηρίζονται και στρέφονται οι φιγούρες. Ο Ορέστης αφηγείται χαρακτηριστικά για *«τον Μπαρμπαγιάννη Γιαννακούρα, παλιό καραγκιοζοπαίχτη της εποχής του Μίμαρου, από το χωριό Βίλιζα του Πύργου. Αυτός κατά τη δική μου γνώμη ήταν ο πρώτος που βρήκε την περίφημη σούστα που επέτρεπε στη φιγούρα να στρίβει. Σήμερα λένε πολλά, άλλοι ότι τη βρήκε ο Χάρης, άλλοι ο Κελαρινόπουλος και άλλοι ο Μανωλόπουλος. Ό,τι θέλει ο καθένας λέει. Όταν πέθανε το '42 πήρα όλα τα παλιά του εργαλεία που είχε από το '20. Εκεί είχε και τις παλιές του σούστες, πρωτόγονες αλλά κάναν τη δουλειά τους και η φιγούρα έστριβε τέλεια»*. Ο Ορέστης αναφέρει το 1942 ως έτος θανάτου του Γιαννακούρα, αλλά ο Δημήτρης Μόλλας γράφει ότι ο Γιαννακούρας πέθανε το 1973 σε ηλικία 102 ετών. Σε περίπτωση που ευσταθεί η άποψη του Μόλλα, ο Γιαννακούρας είχε γεννηθεί το 1871.

Γιαννέλος Θανάσης

Ήταν μαθητής του Γιώργου Κουτσούρη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα.

Γιαννιός Σωτήρης

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (κατά τον Σωτήρη Σπαθάρη) κυρίως στην Αθήνα.

Γιαταγάνας Στέφανος

Μνημονεύεται ως μαθητής και συνεργάτης του Γιάννη Ρούλια και του Μέμου σε μαρτυρίες των αρχών της δεκαετίας του 1900. Δραστηριοποιήθηκε κατόπιν καλλιτεχνικά κυρίως στην περιοχή της Θεσσαλίας (ιδιαίτερα σε Λάρισα και Βόλο) κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Γιωργάκης Θόδωρος

Καταγόταν από την Σκιάθο. Κατά τον Δημήτρη Μόλλα, ήταν μαθητής του Βωβού στα τέλη του 1900. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στο Βόρειο Αιγαίο (μέχρι το 1911) και στην Αθήνα.

Γιωργαράκος ή Γεωργαράκος Θεόδωρος ή Στραβοθόδωρος (;-1952)

Καταγόταν από την Καλαμάτα. Ήταν μαθητής του Θοδωρέλου.
Κατά τον Μίμη Μόλλα, ήταν γνωστός και ως «Στραβοθόδωρος».
Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο.

Γκιτζάρης Σάββας

Καταγόταν από την Κόρινθο και ήταν μαθητής του Κώστα Καρεκλά.
Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην περιοχή της Κορίνθου.

Γκουρλίτσας Σταύρος

Γλέντζος ή Γλέζος Χρήστος

Γορανίτης Λεωνίδας ο Σπαρτιάτης

Καταγόταν από την Σπάρτη. Ήταν μαθητής του Βράχαλη και φορέας της κωμικής παράδοσης του Οθωμανικού Καραγκιόζη (χωρίς όμως υπερβολές ως προς τη χρήση του άσεμνου στοιχείου). Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στα τέλη του 19ου αιώνα. Έβγαλε πολλούς μαθητές όπως ο Θανάσης Δεδούσαρος, ο Κουβάτσος και ο Γριμίνας. Η «Νέα Εφημερίς» (1892) γράφει σχετικά: *«Αφίκοντο εκ Κωνσταντινουπόλεως οι ευτράπελοι και αστείοι παίκται του καραγκιόζ μπερντέ κ. κ. Λέων Γορανίτης και Π. Γριμίνας και ήρξαντο από χθες των παραστάσεων παρά του καφενείου Δ. Κακούση πλησίον της Δεξαμενής, όπου οι φιλογέλωτες έσπευσαν να θαυμάσωσι την τέχνη των»*.

Γούσγουλας Γιώργος

Κατά τον Μίμη Μόλλα, *«θα γινότανε καλός τεχνίτης, αλλά στους πολέμους του 1913-1918 κουφάθηκε- ήταν πυροβολητής στο στρατό- και δεν έπαιξε Καραγκιόζη.* (…) *Μετά έκανε συστηματικά καραγκιοζοθέατρα»*, όπου έπαιζαν «καλοί» καραγκιοζοπαίχτες. Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου.

Γραμμένος Σπύρος

Καταγόταν από την Κέρκυρα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά, κατά τη δεκαετία του 1950, στο χώρο της Βόρειας Ελλάδας (Κοζάνη, Βέροια, Νάουσα, Έδεσσα, Αριδαία) και αργότερα έφυγε για την Αθήνα, όπου συνεργάστηκε κυρίως με τον Θανάση Σπυρόπουλο. Πέθανε στην Κέρκυρα.

Γράψας Διονύσης (περίπου 1906-1976)

Γεννήθηκε στην Λευκάδα. Ήταν μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου και δευτερευόντως του Σωτηρόπουλου, ενώ διετέλεσε (μεταξύ των άλλων) και βοηθός του Βασίλαρου. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα εντοπίζεται κυρίως (μετά την Κατοχή) στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας και γενικότερα στην δυτική Ελλάδα (Γιάννενα, Επτάνησα). Για το εικαστικό του έργο έχει γραφτεί ότι *«ζωγράφισε με αφαιρετική διάθεση και σπάνιες χρωματικές αρμονίες, σκηνικά που υπαινίσσονται το θέμα τους χωρίς να το προσδιορίζουν απόλυτα. Το σχέδιο των σκηνικών αυτών είναι φτιαγμένο με γρηγοράδα και διακρίνεται από μια ρευστότητα, που δίνει την αίσθηση ζωντανής ατμόσφαιρας»*.

Γραψας Διονύσης

Γριμίνας Παναγιώτης (;-1915)

Μαθητής κυρίως του Σπαρτιάτη Λεωνίδα Γορανίτη και κατά δεύτερο λόγο του Ρούλια και του Μέμου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα. Διακρίθηκε ιδιαίτερα για το τραγούδι του και ήταν ο πρώτος (χρονολογικά αλλά και αξιολογικά) τραγουδιστής του Αντώνη Μόλλα. Η «Νέα Εφημερίς» (1892) γράφει για τον Γριμίνα: *«Αφίκοντο εκ Κωνσταντινουπόλεως οι ευτράπελοι και αστείοι παίκται του καραγκιόζ μπερντέ κ. κ. Λέων Γορανίτης και Π. Γριμίνας και ήρξαντο από χθες των παραστάσεων παρά του καφενείου Δ. Κακούση πλησίον της Δεξαμενής, όπου οι φιλογέλωτες έσπευσαν να θαυμάσωσι την τέχνη των»*.

Δανέλλης Άθως

Δέδες Χρήστος

Δεδούσαρος Γιάννης (1906-1961)

Γεννήθηκε στην Σύρο. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Θράκη, την Λέσβο και κυρίως την Λήμνο, όπου άφησε σχετικά νέος την τελευταία του πνοή. Ήταν γιος του Θανάση Δεδούσαρου.

Δεδούσαρος Θανάσης

Καταγόταν από τον Πειραιά. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά τις αρχές του 20ού αιώνα κυρίως στον Πειραιά και την Σύρο. Ήταν μαθητής του Γορανίτη. Διακρίθηκε για το εικαστικό του έργο, καθώς (σύμφωνα με τον Καΐμη) *«είχε περισσότερο αναπτυγμένη την πλαστική αίσθηση, απ'όλους τους άλλους καραγκιοζοπαίχτες. Του άρεσε να δίνει τις παραστάσεις του σε τοπία που τον ενέπνεαν»*.

Δερβένης Σωτήρης

Καταγόταν από το Αίγιο και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στη γύρω περιοχή του Αιγίου.

Δεσύλλας Κυριάκος (1939-1998)

Γεννήθηκε στην Αθήνα (Γκύζη). Ήταν μαθητής του Γιώργου Χαρίδημου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά εντός και εκτός Ελλάδας, με σπουδαίο κοινωνικό και φιλανθρωπικό προσανατολισμό.

Δημητρακόπουλος Νίκος ή Νίκας

Καταγόταν από την Αμαλιάδα (κατά τον Ορέστη) ή από τα Καβάσιλα Ηλείας (κατά τον Μίμη Μόλλα). Ήταν μαθητής του Μπέκου. Ασχολήθηκε περισσότερο με την κατασκευή φιγούρων στο καφενείο του στην Αμαλιάδα, κυρίως κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Δημόπουλος Λεωνίδας

Διονυσάτος Σπύρος

Δουκάκης Μήτσος (;-1946)

Ήταν μαθητής του Σωτηρόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο.

Δούκας Θέμης

Δουρμούσογλου Τάσος

Δραγατάκος Κωνσταντίνος (;-1930)

Σύμφωνα με τις διηγήσεις του Τάκη Μελλίδη, *«ο Δραγατάκος, που πέθανε το 1930 και είχε Βουλγάρα γυναίκα, ήταν ο καλύτερος καραγκιοζοπαίχτης της Μακεδονίας»*.

Δρακόπουλος Ανδρέας ή Κουτσανδρέας (;-1921)

Ήταν μαθητής του Μίμαρου, αδερφός του Θοδωρέλου και διάσημος για το τραγούδι του.

Δρακόπουλος Θεόδωρος ή Θοδωρέλος (;-1917)

Ήταν μαθητής του Μίμαρου,
αδερφός του Κουτσανδρέα
και δάσκαλος του Σωτήρη Σπαθάρη.

Δροσόπουλος Αλέκος ή «Ηπειρώτης»

Καταγόταν από την περιοχή της Ηπείρου και ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου.

Δώριζας Πέτρος (1902-1980)

Καταγόταν από την Τήνο. Ήταν μαθητής κυρίως του Μέμου και του Θανάση Δεδούσαρου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα και κατά κύριο λόγο στην Θεσσαλία (σε συνεργασία με τον Γιάννη Τσαούτο και με τον Αργύρη Παπαργύρη). Ήταν κοσμογυρισμένος και ιδιαίτερα πολιτικοποιημένος. Αφηγείται ο ίδιος χαρακτηριστικά: *«Ο κόσμος αγαπούσε ιδιαίτερα τα ηρωικά έργα, τον "Αθανάσιο Διάκο", τον "Κατσαντώνη", τον "Ανδρούτσο" και χειροκροτούσε με σημασία.* (…) *Το 1942 που έπαιζα τον "Καπετάν Γκρη" στο χωριό Γλαύκη και βγαίνει ο Γκρης και λέει τον όρκο, πριν ελευθερώσει τον Γέρο-Δήμο, ξαφνικά απόξω βαράει εμβατήριο. Βγαίνω και τι να δω: Ήταν όξω ο Καπετάν Κέδρος του ΕΛΑΣ, με τριάντα πέντε αντάρτες. Όλοι τους είχαν πάρει τα κλάματα. "Γεια σου, συναγωνιστή καραγκιοζοπαίχτη", μου λέει. Και δος του κλάματα.* (…) *Πάντως γενικά πείνασα, γιατί ήμουν κομμουνιστής και με κυνηγήσανε. Στην περίοδο της Χούντας δεν είχα δουλειά και γι' αυτό αναγκάσθηκα να πάω να δω τον αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο, που ήταν πρώτος μου ξάδελφος. Η μάνα του και η μάνα μου αδερφές! Του λέω: "Δεν μου δίνεις ένα χαρτί να παίξω στους δήμους;" "Πέρασε σε τρεις μέρες", μου είπε αυτός. Ξαναπάω, παίρνω το χαρτί…»*.

Ζ-Η

Θ-Ι-Κ

Ζαβραδινός Νίκος ή Ζάννος ή Καπελάς

Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου. Πολυτάλαντος, δημιουργικός και με ανήσυχο πνεύμα, ασχολήθηκε (εκτός από τον Καραγκιόζη) και με το κουκλοθέατρο, ενώ κατείχε και πολλές άλλες τέχνες όπως αυτή του πιλοποιού και γι' αυτό το λόγο είχε το παρατσούκλι «Καπελάς». Ο πρόωρος θάνατός του σταμάτησε ξαφνικά και άδοξα μια πολύ παραγωγική πορεία.

Ζαγρέδος ή Σαγρέδος Μακάριος (Μάκης)

Ήταν μαθητής του Λευτέρη Κελαρινόπουλου και συνεργάτης του κυρίως στις Αποθεώσεις, στις οποίες είχε ειδικευτεί (όπως και ο Αγάπιος ο Καυκάσιος). Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην βόρεια Πελοπόννησο. Πέθανε σχετικά νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Ζάκκας Απόστολος

Καταγόταν από τον Πειραιά και ήταν μαθητής του Χρήστου Χαρίδημου.

Ζαρίκος Μάρκος (1925-2010)

Καταγόταν από την Αθήνα. Ασχολήθηκε περισσότερο με τα εικαστικά του Θεάτρου Σκιών και με τη συγγραφή κειμένων γύρω από τον «Καμπουρομακρυχέρη», όπως ο ίδιος αποκαλούσε τον Καραγκιόζη, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον επαναστατικό χαρακτήρα του «ξυπόλυτου» (και σε συνδυασμό πάντοτε με τις προσωπικές πολιτικές του απόψεις). Αν και δεν εργάστηκε ποτέ ως καραγκιοζοπαίχτης, διετέλεσε βοηθός του Αντώνη Μόλλα και ήταν από τα καλύτερα «σέρβις» του, όπως συνήθιζε να αποκαλεί ο Μάστρο-Μάρκος, τους βοηθούς των καραγκιοζοπαιχτών.

Ζαχαριάδης Πάτροκλος

Ήταν μαθητής του Κούζαρου. Ο Κούζαρος και ο Δημήτρης Μόλλας τον είχανε σε ιδιαίτερη εκτίμηση για τα καλλιτεχνικά του προσόντα. Ο ίδιος όμως, όπως συμπληρώνει στο τέλος ο Μίμης Μόλλας, *«δεν θέλησε να έχει παρτίδες με το Σωματείο μας κι έτσι δεν έχουμε πληροφορίες»*.

Ζάχος Χριστόφορος

Καταγόταν από το Αγρίνιο και ανήκει στην ηπειρώτικη παράδοση του Καραγκιόζη. Συνεργάστηκε με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες (ιδιαίτερα σε Αποθεώσεις), όπως π.χ. με τον Βασίλαρο.

Ηλίας ο Κωνσταντινουπολίτης

Ο καραγκιοζοπαίχτης Ηλίας θεωρείται μαθητής του Ιακώβου του Γιαννιώτη, ο οποίος Ιάκωβος αποτελεί το παλιότερο γνωστό όνομα από τους καραγκιοζοπαίχτες της ηπειρώτικης παράδοσης του Θεάτρου Σκιών. Ειδικότερα, ο Ηλίας θεωρείται ότι αποτελεί τον ενδιάμεσο κρίκο ανάμεσα στον Ιάκωβο και τους καραγκιοζοπαίχτες της Ηπειρώτικης Σχολής των τελών του 19ου αιώνα (Ρούλιας, Μπασιάκος, Αρσενίου, Κουλούρης, Μέμος Χριστοδούλου, Λιάκος Πρεβεζάνος, Βασίλης Τσιλιάς κτλ.), καθώς οι παραπάνω καλλιτέχνες είχαν για δάσκαλό τους τον Ηλία. Ο Ηλίας καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη, αλλά δεν ακολούθησε την παράδοση των αισχρών κωμωδιών του Οθωμανικού μπερντέ, καθώς ο Ιάκωβος τον είχε μυήσει στα μυστικά του ηρωικού Καραγκιόζη.

Οι παραπάνω απόψεις βασίζονται στην επιχειρηματολογία του Αντώνη Μόλλα, ο οποίος είχε ως δάσκαλό του και πληροφοριοδότη του τον Ρούλια. Από την άλλη, ο Λάππας και ο Μπίρης επικαλούνται τις πληροφορίες που τους είχε δώσει ο Ανδρέας Αγιομαυρίτης: *«Το ίδιο έτος-1909- γνώρισα και τον Ηλία, ανώνυμο, στη Χαλκίδα. Τότε ήτουν 80 χρόνων. Μάλιστα μου έπαιξε και τρεις παραστάσεις αλλά εντελώς ανήθικες. Φαίνεται ότι ήτουν από καλή οικογένεια, γιατί τ' αδέρφια του, που ήσαν αξιωματικοί, του έστειλαν 6.000. Αλλά δεν τα χρειάστηκε, γιατί πέθανε στην ψάθα. Τότε που τον γνώρισα έκανε τον μπαλωματή»*. Από τα στοιχεία αυτά φαίνεται πως ο Ηλίας γνώριζε και τις άσεμνες κωμωδίες του Οθωμανικού μπερντέ, καθώς καταγόταν από την Πόλη. Πιθανότατα, κατά τα χρόνια της παρακμής του, επέστρεψε και πάλι στις παραπάνω κωμικές παραστάσεις, ιδίως όταν μετακόμισε από την δυτική προς την ανατολική Στερεά Ελλάδα (Εύβοια).

Θεοδωρόπουλος Θόδωρος ή Μπότζος (;-1963)

Καταγόταν από την Σπάρτη και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Μαζί με τον Σωτήρη Βασιλιά εργαζόντουσαν ως παλιατζήδες στο Μοναστηράκι και οργανώνανε πολύ συχνά φεστιβάλ (στην Αθήνα) και τουρνέ (στην επαρχία), στα οποία λαμβάνανε μέρος όλοι οι νέοι κυρίως καραγκιοζοπαίχτες. Τις εκδηλώσεις αυτές ο Μίμης Μόλλας τις χαρακτηρίζει αληθινό «στίβο» για τη νέα γενιά των καλλιτεχνών του Θεάτρου Σκιών.

Θεοδωρόπουλος Κώστας

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα στις αρχές του 20ού αιώνα. Χαρακτηρίζεται από τον Δημήτρη Μόλλα ως ένας *«πολύ καλός τεχνίτης και τραγουδιστής»*, με αποτέλεσμα πολλοί καλλιτέχνες του Θεάτρου Σκιών να χρησιμοποιούν το παράνομά του.

Θεοδωρόπουλος Μιχάλης

Θεοδωρόπουλος Νίκος

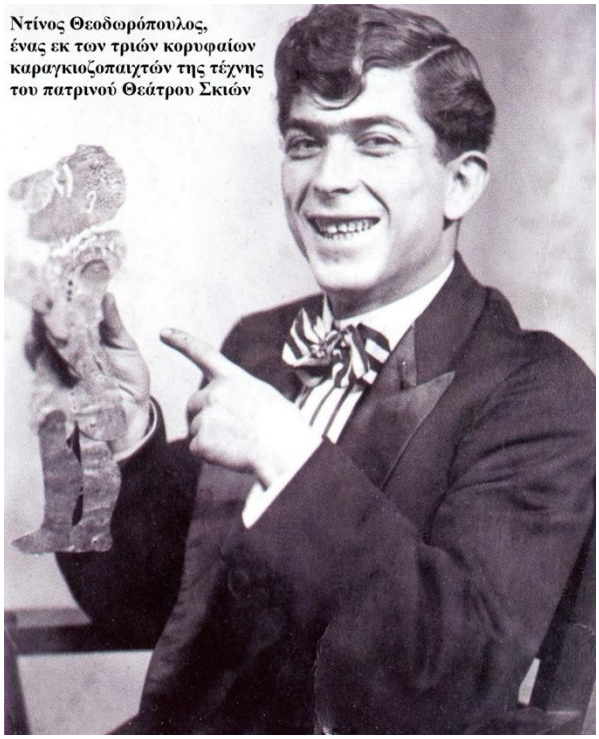

Ντίνος Θεοδωρόπουλος, ένας εκ των τριών κορυφαίων καραγκιοζοπαιχτών της τέχνης του πατρινού Θεάτρου Σκιών

Θεοδωρόπουλος-Καλογεράς Ντίνος ή Αμερικάνος (1890-1975)

Καταγόταν από τον Αγγελώνα Μολάων Λακωνίας. Το κανονικό του όνομα ήταν Καλογεράς και το άλλαξε από θαυμασμό στον Κώστα Θεοδωρόπουλο. Ο Δημήτρης Μόλλας αναφέρει τον Σαρδούνη ως δάσκαλο του Ντίνου Θεοδωρόπουλου, αν και ο ίδιος ο Ντίνος χαρακτήριζε τον εαυτό του ως «αυτοδίδακτο». Έκανε μεγάλη καριέρα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στις αρχές του 20ού αιώνα, έπαιζε με επιτυχία στην Αθήνα, κυρίως στην Δεξαμενή, ενώ κοντά του μαθήτευσε ο Χρήστος Χαρίδημος. Κατόπιν, εγκαταστάθηκε στις Η.Π.Α. από το 1914 ως το 1929, όπου (εκτός των άλλων) επινόησε την έγχρωμη φιγούρα από ζελατίνη. Εξαιτίας της μακρόχρονης παραμονής του στις Η.Π.Α., τον φώναζαν και «Αμερικάνο». Επιστρέφοντας στην Ελλάδα και αφού έμεινε για λίγο στην Αθήνα, εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Πάτρα, όπου ανέπτυξε έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα, έβγαλε πολλούς μαθητές, πρωτοτύπησε σε πολλούς τομείς όπως στην εντυπωσιακή διαφήμιση ή τη χρήση της τότε τεχνολογίας (γραμμόφωνο, μικρόφωνο κτλ.) και εμπλούτισε το δραματολόγιο με πολλά καινούρια έργα, με αποτέλεσμα να αποκαλείται από τον καραγκιοζοπαίχτη Γιάνναρο ως *«"καθηγητής" στο ρεπερτόριο»*. Η προσφορά του Θεοδωρόπουλου στον Καραγκιόζη μαρτυρείται από τον Μίμη Μόλλα ως εξής: *«Στάθηκε απ' τους βασικούς συντελεστές της δημιουργίας του Νεοελληνικού Καραγκιόζη και δάσκαλος όλων των σύγχρονων Πατρινών»*. Ο Ορέστης επίσης διηγείται τα εξής: *«Ο Θεοδωρόπουλος ήταν ένας αναμορφωτής του Θεάτρου Σκιών.* (…) *Έκανε τον Καραγκιόζη μεγάλο θέαμα που συναγωνίστηκε με επιτυχία τα άλλα θεάματα και κυρίως τον κινηματογράφο. Πολλοί τον βρίζανε και τον κατηγορούσαν ότι χαλάει την παράδοση. Όλοι όμως αναγκάστηκαν να δεχτούν τους νεωτερισμούς του. Αν ο κινηματογράφος δεν κατάφερε να σβήσει το θέατρο του Καραγκιόζη και μέχρι το 1980 υπήρχαν καραγκιοζοπαίχτες που έδιναν καθημερινά παραστάσεις, αυτό οφείλεται στον Θεοδωρόπουλο».*

Είναι όμως αλήθεια ότι οι παραπάνω επικρίσεις εντοπίζονται σε μεγάλο βαθμό ακόμα και στο βιβλίο του Τζούλιο Καΐμη, ο οποίος χαρακτηρίζει «κενούς» τους νεωτερισμούς του Ντίνου Θεοδωρόπουλου και θεωρεί ότι δεν επιδιώκουν *«κανέναν ανώτερο καλλιτεχνικό σκοπό»*. Η αυστηρότητα του Καΐμη και η αρνητική κριτική του απέναντι στον Ντίνο Θεοδωρόπουλο είναι φανερό ότι δεν δικαιώθηκαν εκ των υστέρων από την ιστορία και υποδηλώνουν είτε λανθασμένη και επιπόλαιη αισθητική αντίληψη και κρίση (πράγμα μάλλον πρωτόγνωρο για έναν ερευνητή σαν τον Καΐμη) είτε προκατάληψη λόγω προσωπικών λόγων ή εμπάθειας (κάτι που ίσως να οφειλόταν και στις σχέσεις του Τζούλιο Καΐμη με τους άλλους καραγκιοζοπαίχτες της τότε Πάτρας). Η δικαίωση πάντως των καινοτομιών του Ντίνου Θεοδωρόπουλου φανερώθηκε μέσα από το πέρασμα του χρόνου και αποτυπώνεται σε μία ενδεικτική αλλά εξαιρετικά αντιπροσωπευτική διήγηση που σταχυολογούμε από τον Ορέστη σχετικά με τη χρήση του πρωτοποριακού (για εκείνη την εποχή) μικρόφωνου:

«Το '46 με την απελευθέρωση, πρώτος αυτός έβαλε το μικρόφωνο. Οι άλλοι καραγκιοζοπαίχτες κορόιδευαν και έλεγαν μεταξύ τους. "Ο Ντίνος παίζει με μπρίκι". "Το μπρίκι το χρειάζεται όποιος δεν έχει φωνή". Ο Θεοδωρόπουλος δεν θύμωνε, ήταν σίγουρος και μιλούσε σαν προφήτης. "Κάποια μέρα θα βάλετε και σεις". Οι άλλοι γελούσαν ειρωνικά. "Θα το βάλετε, αν θέλετε να σωθείτε και να δείξετε την τέχνη σας. Όχι να γκαρίζετε σαν γαϊδούρια". Το βάλαμε όλοι και σωθήκαμε. Μέχρι τότε χάθηκαν παίχτες και παίχτες, άριστοι τεχνίτες, γιατί δεν είχαν γαϊδουρινή φωνή ή γιατί βγάλαν καρκίνο στο λάρυγγα από τα γκαρίσματα».

Στους νεωτερισμούς του Θεοδωρόπουλου εντάσσεται και το γραμμόφωνο. Κατά τον Ορέστη και πάλι, ο Ντίνος Θεοδωρόπουλος *«είχε πολλούς δίσκους του Ρούλια, του Παπασιδέρη, δημοτικά, μικρασιάτικα, ρεμπέτικα. Όλο αγόραζε γιατί ήθελε να παρουσιάζει νέα τραγούδια. Η αλήθεια είναι πως ο κόσμος τότε εντυπωσιαζόταν από τα γραμμόφωνο περισσότερο και από την ορχήστρα. Το γραμμόφωνο ήταν σπάνιο είδος και πολλοί πηγαίνανε μόνο και μόνο για να ακούσουν νέα τραγούδια. Όμως εκτός από την εντύπωση ήταν και η οικονομία που είχε πληρώνοντας τρεις τέσσερις ανθρώπους λιγότερους. Ακόμη και όταν είχε το γέρο Καράμπαλη τραγουδιστή, μουσική από τους δίσκους έβαζε. Όμως τα τραγούδια του δεν αποτελούσαν στοιχείο της παράστασης, δεν είχαν σχέση με το έργο ή τον ήρωα που τραγουδούσε. Ήταν, όπως λέμε και στον κινηματογράφο, μουσική υπόκρουση. Έτσι ξέφυγε από τα παραδοσιακά τραγούδια του Καραγκιόζη»*.

Θεοδωροπούλου-Καλογερά Σοφούλα (1945-2009)

Ήταν κόρη του Ντίνου Θεοδωρόπουλου, από τον οποίο είχε κληρονομήσει ένα πολύπλευρο καλλιτεχνικό ταλέντο, έχοντας την ικανότητα (εκτός των άλλων) να ερμηνεύει ακόμα και παραστάσεις Καραγκιόζη. Καταγόταν από την Πάτρα, στην οποία ίδρυσε το *«Θεοδωροπούλειον Θέατρο Σκιών»* (με έδρα το σπίτι του Ντίνου Θεοδωρόπουλου στην Πάτρα, πίσω από το Σκαγιοπούλειο). Με ορμητήριο την πόλη της Πάτρας και το *«Θεοδωροπούλειον Μουσείο και Θέατρο Σκιών Πάτρας»*, ανέπτυξε έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα μαζί με τα παιδιά της, η οποία διακόπηκε μεν απότομα με τον πρόωρο θάνατό της, αλλά εξακολουθεί να υφίσταται από τους συνεχιστές της.

Θούγας Αργύρης

Καταγόταν από την Αθήνα. Γνώρισε για πρώτη φορά την τέχνη του Καραγκιόζη στο πάλκο του Χρήστου Χαρίδημου και του Μανωλόπουλου. Συνεργάστηκε κατόπιν με πολλούς αξιόλογους καραγκιοζοπαίχτες, με τελευταίους συνεργάτες του (για πολλά χρόνια) τους αδερφούς Σπύρο και Θέμη Καράμπαλη, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1980. Πέθανε (με περασμένα τα 80 του) στις αρχές της νέας χιλιετίας.

Θωμάκος Λάζαρος

Καταγόμενος από την δυτική Μάνη, μαθήτευσε κοντά στον Βάγγο και τον Μήτσο Μώρο.

Ιάκωβος ο Γιαννιώτης

Ο Ιάκωβος ο Γιαννιώτης θεωρείται (ως όνομα) ο παλιότερος Έλληνας καραγκιοζοπαίχτης, γύρω από τον οποίο έχει διαμορφωθεί μια ολόκληρη φιλολογία. Εικάζεται ότι ο Χόμπχαους και ο Λόρδος Βύρωνας παρακολούθησαν παράσταση του Ιάκωβου στην πόλη των Ιωαννίνων, σύμφωνα με τη μαρτυρία του πρώτου κατά το 1809. Η μαρτυρία του Χόμπχαους κάνει λόγο για Εβραίο καλλιτέχνη και η αποδοχή της παραπάνω υπόθεσης οδηγεί στο πιθανό συμπέρασμα ότι ίσως να πρόκειται για τον Εβραίο καραγκιοζοπαίχτη Τζακόμπ, στον οποίο αναφέρεται και ο Καΐμη. Από την άλλη, ο Δημήτρης Μόλλας πολιτογραφεί κατηγορηματικά τον Ιάκωβο ως Ρωμιό (σύμφωνα με τη μαρτυρία του πατέρα του, του Αντώνη Μόλλα, ο οποίος αντλούσε τις πληροφορίες του από το δάσκαλό του, τον Ρούλια, ο οποίος Ρούλιας είχε δάσκαλο τον Ηλία, ενώ ο Ηλίας είχε δάσκαλο τον Ιάκωβο).

Πέρα όμως από την παραπάνω γενεαλογία των καραγκιοζοπαιχτών, διαφορετικές είναι και οι διηγήσεις που έχουμε για την ευρύτερη καλλιτεχνική δράση του Ιάκωβου στα Γιάννενα. Πιθανότατα έδρασε πριν και κυρίως μετά από το θάνατο του Αλή Πασά, αναπτύσσοντας ένα ιδιαίτερα ελληνοκεντρικό περιεχόμενο στα έργα του μετά από το 1822 (τη χρονιά δηλαδή κατά την οποία ο Αλή Πασάς ηττήθηκε από τον Χουρσίτ και σκοτώθηκε).

Είναι εξίσου πολύ πιθανά τα ταξίδια του Ιάκωβου από τα Γιάννενα προς την Κωνσταντινούπολη (και το αντίστροφο), κάτι που κάνει πιο πιθανή και τη μαθητεία του Ηλία του Κωνσταντινουπολίτη στον Ιάκωβο, όπως και την κατοπινή οριστική εγκατάσταση και των δύο στα Ιωάννινα. Λιγότερο πιθανή φαίνεται να είναι η υπόθεση της μόνιμης εγκατάστασης του Ιάκωβου στην Πόλη. Το σίγουρο πάντως είναι ότι όλοι οι καραγκιοζοπαίχτες που συνδέονται με την ηπειρώτικη παράδοση (από τον Γιάννη Ρούλια μέχρι τον Άκη του Τάκη Λάππα και από τον Αντώνη Μόλλα μέχρι τον Δημήτρη Μόλλα) επιβεβαιώνουν την ύπαρξη και την καλλιτεχνική δραστηριότητα του Ιάκωβου του Γιαννιώτη.

Ιατρίδης Γιάννης ή Γιατρέλλης

Καταγόταν από το νησί της Λέσβου και έδρασε καλλιτεχνικά στον Πειραιά κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Κατόπιν αποσύρθηκε για λόγους υγείας. Μαθητής του ήταν ο Βάγγος.

Καζινόπουλος Γιάννης

Μνημονεύεται από τον Δημήτρη Μόλλα ως ένας από τους γνώστες της τέχνης του Θεάτρου Σκιών, ο οποίος όμως δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τον Καραγκιόζη, αν και είχε συνεργαστεί με μεγάλους καλλιτέχνες, όπως ο Βάγγος και ο Χαρίδημος.

Καλαθάς Στάθης

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην περιοχή της Αργολίδας.

Καλαποθάς ή Καλαποδάς Γιάννης ή Γιώργης ή Μήτσος (Σίμος)

Σύμφωνα με τον Μίμη Μόλλα, ο Μήτσος (Σίμος) Καλαποδάς καταγόταν από την Λαμία. Ήταν μαθητής του Μέμου και του Αγιομαυρίτη και έπαιζε κατά κύριο λόγο στην βορειοανατολική Στερεά Ελλάδα μέχρι και τη δεκαετία του 1960.

Καλογερόπουλος

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Τρίπολη και γενικότερα στην ανατολική Πελοπόννησο.

Καλτσάς Απόστολος (1909-1973)

Καταγόταν από το Παλιοκκλήσι Καρδίτσας. Ήταν μαθητής του Παπαργύρη. Έπαιζε στην περιοχή της Θεσσαλίας κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, μέχρι που έφυγε για την Πολωνία (κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1940), μάλλον για πολιτικούς λόγους, μια και ήταν γνωστός για τις παραστάσεις που έδινε στους αντάρτες του «Βουνού». Επέστρεψε από την Πολωνία στην Ελλάδα κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Κατά τον Φώτη Βογιατζή, ο Καλτσάς *«είχε καλή φωνή και με τους αμανέδες του, κατά τη διάρκεια των παραστάσεών του, ξεσήκωνε τους μεταπολεμικούς θεατές»*.

Καμπουρέλλος ή Καμπουρέλλης

Κανακάρης Αριστείδης (;-1943)

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα στον Πειραιά και στην Σύρο. Ήταν μαθητής του Βελή. Εκτελέστηκε κατά την περίοδο της Κατοχής.

Καπρούλιας Σωτήρης (1901-1978)

Καταγόταν από το Ανεμοχώρι Ηλείας. Ήταν μαθητής κυρίως του Χρήστου Χαρίδημου, ενώ συνεργάστηκε με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες, όπως π.χ. με τον Αντώνη Μόλλα στην Αίγυπτο. Ασχολήθηκε περισσότερο με τη μουσική του Καραγκιόζη, αναφέροντας μάλιστα ότι *«αν κάποια τραγούδια σωθήκανε, σωθήκανε επειδή τραγουδιόντουσαν στον Καραγκιόζη. Εμείς διαλέγαμε για κάθε τύπο το τραγούδι που ταίριαζε. Στα κλέφτικα, εξακριβώναμε την Ιστορία και βρίσκαμε τα παλιά τραγούδια, όπως στον "Κατσαντώνη", γιατί κάθε τραγούδι είχε τη σημασία του»*.

Καραδήμας Λάμπρος (1900-1965)

Γεννήθηκε στο Κερκέζι Μεγαλούπολης. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αρκαδία και γενικότερα στην νοτιοανατολική Πελοπόννησο. Ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα.

Καράμπαλης Θέμης (1921-1995) (δεξιά)

Ήταν ο πρώτος γιος του Κώστα Καράμπαλη. Ασχολήθηκε περισσότερο με τη μουσική του Καραγκιόζη. Τραγούδησε σε πολλά πάλκα καραγκιοζοπαιχτών και έμεινε γνωστότερος αφενός ως τραγουδιστής της τηλεοπτικής εκπομπής «Και μιλάει και λαλάει» του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών και αφετέρου μέσα από το δίσκο του με τον τίτλο «Τα τραγούδια του Καραγκιόζη».

Καράμπαλης Κώστας (1883-1942)

Καταγόταν από την Λευκάδα. Ήταν ο πατέρας των αδερφών Καράμπαλη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά ως καραγκιοζοπαίχτης, αλλά για πολλά χρόνια συνεργάστηκε (κυρίως με τον Αντώνη Μόλλα) ως κατασκευαστής φιγούρων και ως τραγουδιστής, παίρνοντας τη θέση του Πέτρου Κυριακού. Ο ίδιος ο Κώστας Καράμπαλης τόνιζε χαρακτηριστικά: *«Να ξέρεις να μιμηθείς χίλιες φωνές ή διαλέκτους, να έχεις μια επιδεξιότητα ανεπανάληπτη, να σχεδιάζεις φιγούρες, να επινοείς το έργο στην ίδια τη σκηνή, να παίζεις χωρίς τη βοήθεια υποβολέα, να είσαι με μια λέξη ποιητής και τεχνικός συγχρόνως, ιδού η τέχνη μας. Είμαστε πενήντα καραγκιοζοπαίχτες και παραπάνω, αντιπροσωπεύοντας ισάριθμα θέατρα. Πληρώνουμε στο κράτος και στο ταμείο συντάξεως των καλλιτεχνών, τους επιβαλλόμενους φόρους.* (…) *Αντιπροσωπεύουμε μια εθνική τέχνη»*.

Καράμπαλης Μάρκος (1926-1983)

Γιος του Κώστα Καράμπαλη και μικρότερος αδερφός του Σπύρου και του Θέμη Καράμπαλη. Ασχολήθηκε με τη μουσική του Καραγκιόζη.

Καράμπαλης Σπύρος (1924-1992) (αριστερά)

Ήταν ο δεύτερος γιος του Κώστα Καράμπαλη. Ασχολήθηκε περισσότερο με τη μουσική του Καραγκιόζη, τραγουδώντας σε πολλά πάλκα και στο δίσκο «Τα τραγούδια του Καραγκιόζη». Για μεγάλο διάστημα, έπαιζε σε όλα τα Κέντρα Νεότητας του Δήμου Αθηναίων.

Καραστεριόπουλος Αντώνης

Καραστεριόπουλος Απόστολος ή Τόλιας (1896-1976)

Ήταν μαθητής του Γαννιού. Αφού έφυγε από τη χωροφυλακή, στην οποία δούλευε αρχικώς, ασχολήθηκε με την τέχνη του Καραγκιόζη και με το κουκλοθέατρο. Ο καραγκιοζοπαίχτης Χρήστος Χαρίδημος καταθέτει μια σημαντική πληροφορία για τον Τόλια: *«Ο Τόλιας ανακάλυψε τις κόπιτσες, καψούλια των παπουτσιών θηλιαστά, και πάψαμε να δένουμε τους καραγκιόζηδες με σπάγκους. Έτσι ησυχάσαμε, γιατί δεν φεύγανε τα πόδια και οι βράκες τους επάνω στην παράσταση»*.

Καρατζάς Γιάννης

Αναφέρεται στο βιβλίο του Φώτη Βογιατζή ως καραγκιοζοπαίχτης που δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στα Φάρσαλα (και λογικά στην ευρύτερη περιοχή) κατά τις δεκαετίες 1900-1910.

Καρελλάς Ηλίας

Κατσάρας Θανάσης (;1875-;1955)

Γεννήθηκε στα Σώκια της Μικράς Ασίας (γύρω στα 1875) και είχε έρθει ως πρόσφυγας στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου και κυρίως του Χαρίλαου Πετρόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Θεσσαλονίκη και σε ολόκληρη την Μακεδονία (ιδίως στην δυτική και την κεντρική), ενώ μετά από το 1950 συνεργάστηκε με τον καραγκιοζοπαίχτη Μητσόπουλο.

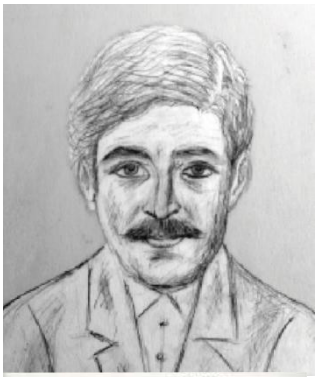

Κατσιγιαννής Κώστας ή Καραγκιοζοκώστας (1891-1935)

Καταγόταν από τον Γαύρο Ευρυτανίας. Κατά τον Τάκη Μαζαράκη, ο Κώστας Κατσιγιαννής ήταν μαθητής του Ρούλια και του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στο Καρπενήσι, στην ευρύτερη περιοχή της Ευρυτανίας, στο Αγρίνιο και στην Αιτωλοακαρνανία, παίζοντας ηρωικά έργα (ιδίως τον «Μπότσαρη» και τον «Κατσαντώνη») και αξιοποιώντας ιδιαίτερα τη φιγούρα του Μπαρμπαγιώργου, *«με το όνομα Βλαχογιώργος, σαν Πρωτοπαλίκαρο του εκάστοτε Ήρωα»*. Πέθανε όμως αρκετά νέος και η καλλιτεχνική καριέρα του διακόπηκε πρόωρα και απότομα.

Κατσιγιαννής Μήτσος ή Κατσιγιαννομήτρος (1894-1955)

Καταγόταν από το Μεγάλο Χωριό Ευρυτανίας. Σύμφωνα με τη μελέτη του Τάκη Μαζαράκη, μαθήτευσε κοντά στον Κώστα Κατσιγιαννή, με τον οποίο ήταν ξαδέρφια. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα, όμως, περιορίστηκε στο Μεγάλο Χωριό (πιθανότατα και στον Γαύρο Ευρυτανίας), χωρίς να φτάνει σε καλλιτεχνική αξία τον ξάδερφο και δάσκαλό του, τον Κώστα.

Κατσούλης Δημήτρης (1925-2017)

Παλιός ηθοποιός του ελληνικού θεάτρου και κινηματογράφου, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε συστηματικά και ως καραγκιοζοπαίχτης στην Αυστραλία μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Κελαρινόπουλος Λευτέρης

Καταγόταν από την Σύρο. Ήταν μαθητής του Μέμου και του Τσιλιά. Θεωρείται από πολλούς ως ο εφευρέτης της «σούστας», δηλαδή της λαβής με την οποία στηρίζονται και στρέφονται οι φιγούρες. Η εφεύρεση αυτή χαρακτηρίστηκε «επανάσταση» για την τέχνη του Καραγκιόζη, αλλά η πατρότητά της αποδίδεται και σε άλλους καραγκιοζοπαίχτες (π.χ. στον Γιάννη Γιαννακούρα). Ο Κελαρινόπουλος διακρίθηκε ακόμη για τις ξεχωριστές Αποθεώσεις του, στις οποίες συνεργάστηκε κυρίως με τον Μακάριο Ζαγρέδο και με το ζωγράφο Αγάπιο τον Καυκάσιο. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά σε πολλά μέρη της Ελλάδας (ιδιαίτερα στην περιοχή της Κορίνθου και της Βοιωτίας).

Κίτσης Νικόλαος ή Άρης

Κιχρόπουλος Φωκίωνας

Ήταν μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου. Αν και ήταν *«καλός καραγκιοζοπαίχτης»* κατά τον Ορέστη, εγκατέλειψε (για διάφορους λόγους) από πολύ νωρίς την τέχνη του Θεάτρου Σκιών.

Κόκας ή Κούκας Γιάννης

Ασχολήθηκε (εκτός από την τέχνη του Καραγκιόζη) με την Παντομίμα και με το συνδικαλισμό, ενώ αποτελεί και έναν από τους ιδρυτικούς φορείς του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών.

Κόκκορης Γιάννης

Κοντός Γιάννης

Κόντος Χρήστος

Καταγόταν από την Ελευσίνα ή από την Λαμία.
Ανήκει στην κατηγορία των πολύ παλιών καραγκιοζοπαιχτών που έδρασαν κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα (αλλά και τις αρχές του 20ού) και για τους οποίους όμως οι σχετικές πληροφορίες είναι αρκετά συγκεχυμένες. Η εκδοχή (του Τάκη Λάππα και του Κώστα Μπίρη) ότι ο Κόντος ήταν μαθητής του Βράχαλη απορρίπτεται (ορθώς και με επιχειρήματα) από τον Μίμη Μόλλα.
Κατά τον Τζούλιο Καΐμη, ο Κόντος ήταν δάσκαλος του Μίμαρου στην Πάτρα γύρω στα 1880, μια εκδοχή όμως που ευσταθεί πιο πολύ με την έννοια της προσωρινής συνεργασίας.
Σύμφωνα πάντως με τον Αγιομαυρίτη, ο Κόντος ήταν ένας σπουδαίος καλλιτέχνης που άφησε άριστες εντυπώσεις ιδίως στην Αθήνα και στην Στερεά Ελλάδα. Οι απόψεις του Αγιομαυρίτη επιβεβαιώνονται από τον Θόδωρο Χατζηπανταζή, ο οποίος αναφέρεται σε πληθώρα πληροφοριών από εφημερίδες της εποχής για τις παραστάσεις του Κόντου στην Αθήνα του 1900.
Ο Χατζηπανταζής επίσης επιβεβαιώνει και το ταλέντο του Κόντου στο τραγούδι: *«Ένας απόηχος της- γνωστής από την προφορική παράδοση- φήμης του Κόντου ως τραγουδιστή αμανέδων διασώζεται σε μια διαφημιστική φράση, που υπόσχεται στο κοινό "διάφορα άσματα οθωμανικά και 6 χορούς"»*.
Είναι πιθανό όμως ότι ο Κόντος άρχισε να παρακμάζει μετά από τις αρχές του 20ού αιώνα, με συνέπεια να ξεχαστεί σταδιακά, ενώ *«μετά την Μικρασία δεν ξανακούστηκε»* (σύμφωνα με τον Μίμη Μόλλα).

Κόρας Κωνσταντίνος

Κορομπίλιας (Ζήσης Παναγιώτης) (;-1982)

Ο Γιώργος Γούσιας σε σχετικό αφιέρωμά του (από ένα κείμενο που δημοσίευσε ο Βασίλης Κίτος στην εφημερίδα «Η φωνή του χωριού μας» της Δρακότρυπας στην Καρδίτσα), μας δίνει τις εξής πληροφορίες για τον καραγκιοζοπαίχτη Παναγιώτη Ζήση ή Κορομπίλια: *«Παραμυθάς άριστος και η πιο ασήμαντη ιστορία ειπωμένη από κείνον ήταν άριστη διήγηση με εκφράσεις και κινήσεις που σε μάγευαν και μπορούσαν να σε κρατήσουν ώρες να τον ακούς. Πολυτεχνίτης, ήξερε του κόσμου τις δουλειές, κτίστης, τσαγκάρης, κεραμοποιός, μεσίτης, ταβερνιάρης και πάνω απ'όλα άριστος καραγκιοζοπαίχτης. Είχε μια φωνή που μπορούσε να την αλλάξει από τη μια στιγμή στην άλλη. Μίμος άφθαστος. Θυμάμαι, όταν στην κατοχή τον είχε επιστρατεύσει το αντάρτικο και έδινε παραστάσεις στη λέσχη της ΕΠΟΝ, όταν έκανε το σφύριγμα του φιδιού, στην παράσταση «Ο Μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο φίδι», τα μικρά παιδιά έφευγαν τρομαγμένα. Ή να κάνει την φωνή της Φατμέ, νόμιζες ότι ακούς τσιγγάνα. Μόνος του έκανε τη φωνή όλων των προσώπων και κατασκεύαζε τις φιγούρες με μεράκι και τέχνη»*.

Κορυζής Αλέξανδρος

Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου και αριστοτέχνης καλλιτέχνης, κατά τον Δημήτρη Μόλλα, αλλά «εγκατέλειψε» τον Καραγκιόζη εξαιτίας της πολεμικής και των διώξεων που δέχθηκε για τα πολιτικά του φρονήματα μετά το 1950 στην τότε μετεμφυλιακή Ελλάδα.

Παναγιώτης Ζήσης ή Κορομπίλιας

Κοτσορές Σωκράτης

Κουβάτσος Γιώργος

Καταγόταν από την Μάνη. Ήταν μαθητής του Σπαρτιάτη Λεωνίδα Γορανίτη. Έπαιζε κυρίως στην περιοχή του Λαυρίου και στα νησιά του Αιγαίου, τουλάχιστον μέχρι την περίοδο της Κατοχής.

Κουγιουμτζής Κωνσταντίνος

Κούζαρος Σπύρος (1913-1992)

Γεννήθηκε στην Αθήνα (Κολωνάκι). Κατά τον Δημήτρη Μόλλα, ο Κούζαρος ήταν μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου και *«δεν χωράει στα όρια μιας περιγραφής, είναι μεγαλύτερος. Ξέρει όλη την ιστορία του ελληνικού Καραγκιόζη και θυμάται και την παραμικρή λεπτομέρεια. Ξέρει όλο το ρεπερτόριο, τον κάθε τεχνίτη και την πραγματική αξία του στην τέχνη μας, ανεξάρτητα από κοινωνικές ή οικονομικές επιτυχίες»*.
Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα και στην Θήβα. Σύμφωνα με τις διηγήσεις του ίδιου του Κούζαρου, η καριέρα του ξεκίνησε ως εξής: *«Πρώτη ανάμιξης με τον τότε εγκατεστημένον μονίμως εις Αθήνας Καραγκιοζοπαίκτην κ. Αντώνιον Μόλλαν. Από πρώτης όψεως παρετήρισα πως η κατάστασις των τότε εμφανιζόμενων παραστάσεων ήτω αρκετά ελιπείς και από όψεως φωτισμού και από έλλιψην εργαλείων. Οπόταν κατόπην παρακολουθήσεως μετά μεγάλου ενδιαφέρωντος επεσήμανα τα εκ πρώτης όψεως χρειζούσης κατασκευής, όπου και μου ήτω δυνατόν να κατασκευάσω. Δεν απέμενε έκτοτε τίποτε άλλο ιμή μόνον η απόφασης του Καραγκιοζοπαίκτου κ. Αν. Μόλλα, και του Θεατρόνου κ. Ιωάννου Γαληναία*. (…) *Παρά τας συνεχείς ενδίξεις εις τους άνω κυρίους δεν επετύνχανα απολύτως τίποτα, διότι ως εμφαίνετε τους έλειπε η εμπιστοσύνη, όπου εντελώς απρόωπτα και όλως τυχέως, εις μίαν παράστασην, όπου εδίδετω εκείνην την ημέραν και κατά την στιγμήν όπου ο Βοηθός του κ. Μόλλα ηθέλησε σύντομα να παρουσιάση, επί σκηνής τον Κώστα το πρωτοπαλήκαρο του Κατσαντώνη, περνώντας την φυγούρα, και χωρίς να προσέξη την ανιρτημένην λαμπτήρα, επί του Σαραγίου, κτηπά την λυχνιολαβήν, και το αναπάντεχον επείλθε, αμέσως και με διάρκειαν αρκετών δευτέρων λεπτών, εσχηματίσθη Βολταϊκόν τόξον εκτιφλωτικής εντάσεως και με τον πανικόν των θεατών παρ'ολίγον να υπάρξουν δυσάρεστα αποτελέσματα ευτιχώς όμως η άμεσος επέμβασής μου, με την αποκοπήν ολοκλήρου της αναρτήσεως προελήφθη η συνέπεια με την χειρονομίαν μου αυτήν εσταμάτισεν το τόξον, βυθήζωντας πλέον την αίθουσαν στο σκότος αλά μη χάνοντας χρόνον, επροχώρησα ταχύτατα εις την αποκατάστασην της ανωμαλείας και απαναφέρων την κανονικής λειτουργείαν του φωτισμού της αιθούσης. Αυτό ήτο και η αρχή του παντός σχεδόν αμέσως άρχησαν αληλοδιαδόχως οι ερωτήσεις κ. κ. Μόλλα και Γαληναία τη χρειάζεται για το ένα τη χρειάζεται διά το άλλο, μου έδοσαν πλύρη ελευθερία δράσεως και ζητώντας πάντα συμβουλάς τούτο διότι απεδείκνια συνεχώς σωστάς και ακριβείς μετατροπάς»*. (…) *«Έκτοτε δεν εσταμάτησα να βελτιώνω το Θέατρο Σκιών παρουσιάζωντας ως η δυνατόν ζώντα και φυσικά τα επί της Οθώνης Φαινόμενα»*. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο παραπάνω κείμενο διατηρήσαμε την πρωτότυπη ορθογραφία του Κούζαρου.

Κούζαρος Τάσος

Κουλουράκης ή Κουλουφάκος Νικόλαος ή Νίκανδρος

Ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Αθήνα (κυρίως κατά τις δεκαετίες του 1910 και του 1920). Σύμφωνα με τον Δημήτρη Μόλλα, ήταν ένας *«καλός τεχνίτης»*, ο οποίος όμως αποσύρθηκε νωρίς για λόγους υγείας.

Κουλούρης Αγαμέμνων ή Μένιος (;-;1910)

Καταγόταν από την Αμφιλοχία. Ήταν μαθητής του Ηλία και ανήκει στους εκπροσώπους της Ηπειρώτικης Σχολής του Καραγκιόζη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά το δεύτερο μισό του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα στην Αθήνα και κατά κύριο λόγο στην δυτική Ελλάδα (Ήπειρο, Πελοπόννησο, Στερεά) και μέχρι περίπου το 1910, έτος κατά το οποίο πιθανότατα πέθανε. Του αποδόθηκε (εσφαλμένως) και το παρατσούκλι «Μέμος» με αποτέλεσμα να υπάρχει σύγχυση του Κουλούρη με τον Μέμο Χριστοδούλου. Η σύγχυση ανάμεσα στους δύο καλλιτέχνες ξεκαθαρίστηκε χάρη στον Χαρίλαο Πετρόπουλο, ο οποίος (κατά τον Δημήτρη Μόλλα) τους είχε γνωρίσει και τους δύο. Κατά συνέπεια, στον Αγαμέμνονα-Μένιο Κουλούρη (και όχι στον Μέμο Χριστοδούλου) πρέπει λογικά να αναφέρεται ένα αξιοσημείωτο αθηναϊκό δημοσίευμα των αρχών του 20ού αιώνα (1901), με το οποίο διαφημίζεται ο ερχομός του «Μένιου» στο θεατράκι του Ρούλια στην Αθήνα ως *«εξ Ιωαννίνων αφικόμενος»*.

Κουτσουμπλής Κωνσταντίνος

Κουτσούρης Γιώργος

Ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα) κυρίως στην Αθήνα και τον Πειραιά, συνεργάστηκε με καραγκιοζοπαίχτες όπως ο Χρήστος Χαρίδημος, ο Καρεκλάς κ.ά., ενώ αποσύρθηκε σχετικά νωρίς για λόγους υγείας.

Κουτσούρης Μήτσος (;-1939)

Ήταν μαθητής του Ρούλια, αλλά ασχολήθηκε περισσότερο με το τραγούδι και τη ζωγραφική.

Κρανιώτης Γεώργιος ή Γιώργαρος (;-;τέλη της δεκαετίας του 1930)

Καταγόταν από την Καλαμπάκα. Ήταν μαθητής του Τσιλιά, ενώ υπάρχει και η εκδοχή ότι ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην δυτική Θεσσαλία (στην Καρδίτσα και κυρίως στα Τρίκαλα) κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, φτάνοντας με μεγάλη επιτυχία μέχρι και την Κοζάνη και μετατρέποντας τις παραστάσεις του σε κανονικό πανηγύρι με πολύ χορό, τραγούδι και τρελό κέφι. Η καριέρα του σταμάτησε σχετικά νωρίς για λόγους υγείας. Πέθανε πιθανότατα στα τέλη της δεκαετίας του 1930 ή λίγο αργότερα.

Κυριαζής Χρήστος (1937-)

Κυριαζόπουλος Ανδρέας (1941-2019)

Διακρίθηκε ως κατασκευαστής φιγούρας, σκηνικών και ρεκλάμας του Καραγκιόζη στην πόλη της Πάτρας. Το 2018 τιμήθηκε από τον Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Πατρέων για την πολυετή προσφορά του στην τέχνη του Θεάτρου Σκιών στα πλαίσια του «Εαρινού Φεστιβάλ Θεάτρου Σκιών Πάτρας» στη Δημοτική Πινακοθήκη Πατρών.

Ανδρέας Κυριαζόπουλος (1941-2019), λαϊκός καλλιτέχνης και ζωγράφος ρεκλάμας, φιγούρας και σκηνικών του πατρινού Θεάτρου Σκιών

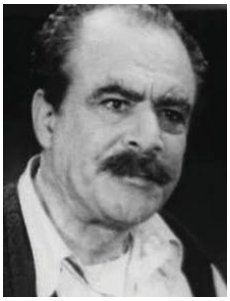

Κυριακός Πέτρος ή Πετράν (1893-1984)

Συνεργάστηκε με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες και κυρίως με τον Αντώνη Μόλλα, προτού αφοσιωθεί αποκλειστικά στην οπερέτα και την επιθεώρηση ως ηθοποιός (από το 1917 και εξής). Πρωταγωνίστησε επίσης με πολύ μεγάλη επιτυχία και σε αρκετές ταινίες του παλιού ελληνικού κινηματογράφου.

Κωνσταντούλιας Δημήτριος ή Μητσάκος (;-1973)

Καταγόταν από τον Πύργο Ηλείας. Κατά τον Ορέστη, *«ήταν τσαγκάρης και καραγκιοζοπαίχτης. Γύριζε στα χωριά, τη μέρα τους μπάλωνε τα παπούτσια και το βράδυ τους έπαιζε Καραγκιόζη»*.

Κώνστας Τάσος

Κωσταζής Ίων ή Κωστατζής Γιάννης

Κώσταρος ή Κώστας Παλαιοθόδωρος (1916-2001)

Καταγόταν από την Ροβιάτα Ηλείας. Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου, του Βασίλαρου και κυρίως του Γιώργου Σπανού (Φρατζεσκάκη). Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην δυτική Πελοπόννησο και στην Αιτωλοακαρνανία. Αφηγείται ο ίδιος στον Άρη Μηλιώνη: *«Ο Καραγκιόζης είναι ένας φτωχός άνθρωπος, πολύ φτωχός. Όπως έχουμε και τώρα. Δεν έχουμε πολλούς φτωχούς τώρα;* (…) *Ωραίο πράμα είναι να παίζεις Καραγκιόζη. Και το χειροκρότημα του κόσμου σού δίνει έναν αέρα. Αλλά όταν είσαι στενοχωρημένος -μια φορά και δυο μόνο;- μαύρα είναι όλα, κρύα παίζεις όπως και να το κάμεις. Αυτό βγαίνει στον κόσμο. Το λέει το κοινό: "Απόψε", λέει, "δεν είχε όρεξη να παίζει"»*. Ήταν γνωστός και με το παρατσούκλι «Χοντρομπίγουλης».

Γιος του Κώσταρου είναι ο καραγκιοζοπαίχτης Τάκης Παλαιοθόδωρος.

Κωστιδάκης Δημήτρης (Τάκης)

Κώτας ή Κόττας Δημήτρης ή Κυρίτσης Δημήτριος

Σύμφωνα με τον Μίμη Μόλλα, ο Δημήτρης Κόττας ήταν *«εφευρετικός και προσπάθησε να αλλάξει οπτικά τον Καραγκιόζη που είχε αρχίσει να βάλλεται από τον κινηματογράφο σαν τέχνη, μα πιο πολύ σαν επιχείρηση. Κατάφερε παράσταση με γιγάντιες φιγούρες, χωρίς πανί, που κινιόντουσαν σαν μαριονέτες -από κάτω- μονοδιάστατα. Δική του ήτανε η μέθοδος χωρίς πανί»*. Αποσύρθηκε σχετικά νωρίς για λόγους υγείας και αφοσιώθηκε στην κατασκευή λαβών.

Λ-Μ

Λαδόπουλος Δημήτρης & Λαδόπουλος Κώστας

Ο Δημήτρης και ο Κώστας Λαδόπουλος επιχείρησαν (στη χώρα της Σουηδίας) μια σειρά από τολμηρούς πειραματισμούς πάνω στην τεχνική και το περιεχόμενο του παραδοσιακού Καραγκιόζη και δίνοντας έμφαση στις ιδιαίτερες ανάγκες του παιδικού κοινού. Οι απόψεις τους ήταν εξαιρετικά πρωτοποριακές για την εποχή τους (μέσα της δεκαετίας του 1970) όχι μόνο σε επίπεδο πράξης, αλλά και σε επίπεδο θεωρητικών διατυπώσεων γύρω από την αισθητική της τέχνης του Θεάτρου Σκιών.

Λαμπρινός Παναγιώτης

Καταγόταν από την Καλαμάτα. Ήταν μαθητής του Μέμου. Ξεκίνησε την καλλιτεχνική του δραστηριότητα στα τέλη του 19ου αιώνα στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας και κατόπιν συνέχισε την καριέρα του στην Θεσσαλονίκη (στη «μάντρα» του, στην οδό Αγίας Σοφίας, στο κέντρο της πόλης) και γενικότερα στον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1930.

Λάμπρος ή Λάμπρου Μιλτιάδης ή Σορόκος

Συνεργάστηκε κυρίως με τον Αντώνη Μόλλα και τον Χρήστο Χαρίδημο κατά την εποχή του Μεσοπολέμου. Πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Λαουτάρης Εμμανουήλ

Λάτσας ή Λιάτσας ή Λάτσης ή Λάζας Χρήστος (;-1918)

Ο Σωτήρης Σπαθάρης και ο Δημήτρης Μόλλας συμφωνούν στο ότι ο Λάτσας έπαιζε κατά προτίμηση ηρωικά έργα κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Ο Μόλλας προσθέτει ότι δάσκαλος του Λάτσα ή Λιάτσα ήταν ο Μίμαρος. Περισσότερο ενδιαφέρον όμως έχουν οι πληροφορίες του Καΐμη, ο οποίος τον αναφέρει ως «Νικόλαο Λάζα» (πιθανότατα εδώ να υπάρχει μεταφραστικό λάθος) με καταγωγή από τον Πύργο Ηλείας. Ο Καΐμη παραθέτει και μια ενδιαφέρουσα διήγηση, (η οποία έρχεται να συμπληρώσει τις πληροφορίες των Σπαθάρη και Μόλλα), με την εξής πληροφορία για την καλλιτεχνική δραστηριότητα του Λάζα και κυρίως για το κύκνειο άσμα του: *«Την ημέρα του Πάσχα του 1918, ο καραγκιοζοπαίχτης Λάζας (…) θέλησε, σε μια έξαρση πατριωτισμού, αλλά μοιραία γι'αυτόν, να παρουσιάσει το κατόρθωμα του Διάκου πιο ρεαλιστικά. Έβαλε φωτιά σ'ένα μεγάλο πυροτέχνημα, που σκάζοντας τινάζει στον αέρα αυτόν και το θέατρό του»*. Συμπληρώνοντας και επιβεβαιώνοντας τις διηγήσεις του Καΐμη, ο καραγκιοζοπαίχτης Λευτέρης Σπηλιωτόπουλος παραθέτει μια ακόμα αξιόλογη μαρτυρία για το (δάσκαλό του στην τέχνη του Καραγκιόζη) Χρήστο Λάτσα ή αλλιώς Λάτση, όπως τον αποκαλεί: *«Το 1920 παίζαμε την παράσταση "Η καταδίκη του Εβραίου", που απαιτούσε τη ρίψη βαρελότων. Μου λέει ο Λάτσης: "Γιατί δεν έφερες χαλίκι για τα βαρελότα;" και με μάλωσε. Εγώ τσακίστηκα να τον εξυπηρετήσω και, την ώρα που πήγαινα, ανατινάχτηκε η αποθήκη όπου ήταν αποθηκευμένα 15.000 βαρελότα, που προορίζονταν για τη Βόχα. Όταν γύρισα, βρήκα καμένο το δάσκαλό μου… Ο Λάτσης είχε πολύ καλή λαρυγγοφωνή κι όχι τον ψευτολάρυγγα που έχουν ορισμένοι. Αν δεν καιγόταν, θα πήγαινε από φυματίωση, όπως τόσοι άλλοι καραγκιοζοπαίχτες, που από τη λαρυγγοφωνή τούς καιγότανε τα συκώτια»*.

Λεβαντίνος Δημήτρης

Καταγόταν από την Μεγαλόπολη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα) στην Πάτρα, στην Αθήνα κ.α.. Ήταν μαθητής του Μίμαρου.

Λεβέντης Ιωάννης

Λεβέντης Χρήστος

Ήταν μαθητής του Βασίλη Τσιλιά. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην βορειοανατολική Πελοπόννησο (κυρίως Κορινθία και Αργολίδα) και στην Αθήνα μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα. Έφυγε κατόπιν για την Κωνσταντινούπολη, όπου παρέμεινε για περισσότερο από μισό αιώνα. Επανήλθε στην Ελλάδα (διωγμένος από τους Τούρκους) κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1950 και πέθανε σε βαθιά γεράματα. Ασχολήθηκε με μεγάλη επιτυχία και με το κουκλοθέατρο.

Λέκκας Νίκος

Λελεδάκης Νώντας (1919-;)

Καταγόταν από το Ρέθυμνο. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Κρήτη και δευτερευόντως στην Πελοπόννησο και στα νησιά του Αιγαίου.

Λέντερης Διονύσης (1936-2000)

Γεννήθηκε στο Βαρθολομιό Ηλείας και ήταν μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου, του Βασίλαρου και του Αντώναρου. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα εντοπίζεται κατά κύριο λόγο στο Λουτράκι, όπου διατήρησε για πολλά χρόνια μόνιμο στέκι με μεγάλη επιτυχία.

Λιάκος Βασίλης (Πρεβεζάνος) ή Γιάννης Τσακαλώτος (;-1937)

Ήταν μαθητής του Ηλία. Θεωρείται ένας από τους αντιπροσωπευτικότερους εκπροσώπους της ηπειρώτικης παράδοσης του Καραγκιόζη τόσο σε επίπεδο δραματολογίου (κυρίως με το έργο *«Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο Φίδι»*), όσο και στο επίπεδο των ερμηνειών (κυρίως με τη φιγούρα του Εβραίου), καθώς επίσης και στο επίπεδο της μουσικής επένδυσης των παραστάσεων. Η καλλιτεχνική επίδραση που ασκήθηκε από τον Λιάκο Πρεβεζάνο πάνω στον Μίμαρο, ήταν καταλυτική για το συγκερασμό του Ηπειρώτικου με τον Οθωμανικό Καραγκιόζη (που επεδίωξε και τελικώς πέτυχε ο Μίμαρος μετά το 1890 στην Πάτρα). Όπως αναφέρεται για τον Πρεβεζάνο, *«το καθετί στα χέρια του γινότανε ελληνικό, ο αμανές, ο Εβραίος -όχι πια ο Εσκίν Γιαχουντί του Καραγκιόζ-μπερντέ αλλά Γιαννιώτης- και φυσικά το ραστ του Μεγαλέξανδρου, που 'ναι πέρα για πέρα βυζαντινός δρόμος»*. Ο Βασίλαρος (στις διηγήσεις του) ισχυρίζεται ότι έπαιξε μια παράσταση, στο σπίτι ενός Πασά, στην Πρέβεζα, μαζί με τον Λιάκο τον Πρεβεζάνο, κατά τη διάρκεια ενός Ραμαζανίου. Η παράσταση αυτή έγινε λογικά πριν από την ανταλλαγή των πληθυσμών, δηλαδή πριν από το 1923, αλλά έστω και έτσι επιβεβαιώνεται το ότι ο Πρεβεζάνος δραστηριοποιούταν καλλιτεχνικά και κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Ο Βασίλαρος επίσης επιβεβαιώνει την άποψη του Μίμη Μόλλα ότι ο Λιάκος χρησιμοποιούσε στα έργα του την τοπική προφορά και το τοπικό πρεβεζάνικο ιδίωμα, δηλαδή *«έπαιζε πρεβεζάνικα»*. Τέλος, στα «Απομνημονεύματα» του Σωτήρη Σπαθάρη, ο Λιάκος αναφέρεται με το μικρό όνομα Γιάννης, κάτι που επιβεβαιώνει την εργασία του Βαγγέλη Γαλάνη, βάσει της οποίας ο Πρεβεζάνος είχε το κανονικό ονοματεπώνυμο *«Γιάννης Τσακαλώτος»*.

Λιβανόπουλος ή Φρέρης Ηρακλής

Αναφέρεται από τον Δημήτρη Μόλλα ως «Πρόσφυγας ή Φραγκολεβαντίνος». Κατά τον Μίμη Μόλλα επίσης, ο Φρέρης *«είχε παρακολουθήσει αρκετά και τον Μανωλόπουλο και τον Μόλλα»*, ενώ ως καραγκιοζοπαίχτης *«δούλευε συστηματικά στα σπίτια και τις παιδικές κατασκηνώσεις»*.

Μακρής Κώστας

Μακρής Μπάμπης

Μαμάης Γιώργος (1933-2015)

Ο Γιώργος Μαμάης, *«ένας φιλοσοφημένος λάτρης της λαϊκής παράδοσης»*, όπως αποκαλείται, εμπλούτισε το Θέατρο Σκιών, ασχολούμενος και με πολλά ακόμη καλλιτεχνικά αντικείμενα (όπως π.χ. τις ταχυδακτυλουργίες). Πέρα, επίσης, από τις παραστάσεις που έχει δώσει, υποδύθηκε και ο ίδιος τον ζωντανό Καραγκιόζη σε πολλές εκδηλώσεις, όπως π.χ. στις Αποθεώσεις της εκπομπής *«Και μιλάει και λαλάει»* της ΕΡΤ και του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών. Συμμετείχε μαζί με τους Μάνθο Αθηναίο, Σταμάτη Γενεράλη και Μίμη Μόλλα στην Αποθέωση του *«Κατσαντώνη»* της κινηματογραφικής ταινίας του Λάκη Παπαστάθη *«Θεόφιλος»*. Τιμήθηκε και από το Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών το καλοκαίρι του 2011 (στο 15ο Αθηναϊκό Φεστιβάλ Στρέφη) με τον τίτλο του Επίτιμου Μέλους.

Μαμάσης Χρήστος (Πατρινός)

Μάνος Κώστας (Κώστας Αθανασίου) (1902-1970)

Καταγόταν από το Άργος Αργολίδας. Ήταν μαθητής του Ανδρέα Αγιομαυρίτη, ο οποίος πήρε τον Κώστα Μάνο ως *«βοηθό του, γιατί είχε καλό χέρι. Εκεί έμαθε τη ζωγραφική και την τέχνη του Καραγκιόζη. Μετά 5-6 χρόνια, ο Αντρέας τον έστειλε να παίξει μόνος του στα Λουτρά της Υπάτης»* (κατά τον Μίμη Μόλλα). Η καριέρα του Μάνου (μετά από την Στερεά Ελλάδα) συνεχίστηκε στην Πελοπόννησο (κυρίως στην Μεσσηνία, όπου συνεργάστηκε με τον Αρεοπολίτη) και στην Αθήνα. Παρουσίαζε κυρίως τα ηρωικά έργα και με μεγάλη επιτυχία, ενώ έχει χαρακτηριστεί από τον Σωτήρη Σπαθάρη ως ο *«τέλειος καραγκιοζοπαίχτης»*. Ο Σωτήρης Σπαθάρης μάλιστα προσθέτει ότι ο Κώστας Μάνος *«εδώ και χρόνια, όπου παίζει, κάνει θρίαμβο»*.

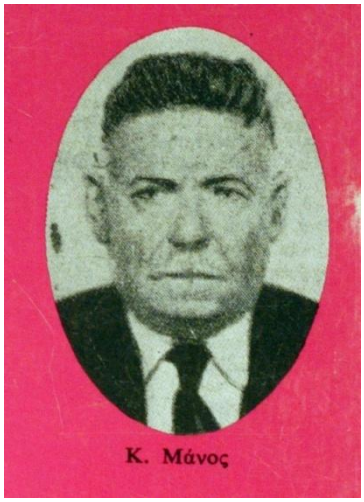

Μάνος Μίμης (Αθανασίου) (1939-)

Γεννήθηκε στην Καλαμάτα. Έχοντας μαθητεύσει κοντά στον πατέρα του, τον Κώστα Μάνο, δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο (Ζαχάρω, Διαβολίτσι, Καλαμάτα, Τρίπολη κ.α.) ως το 1970 και κατόπιν στην Αθήνα και ιδιαίτερα στο Περιστέρι με το θεατράκι «Η Γειτονιά μας».

Μαντζουράνης Μανώλης (1917-;)

Γεννήθηκε στην Καλλιθέα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα, στην Θεσσαλία, στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα, στην Πελοπόννησο, στα νησιά του Αιγαίου και στην Κρήτη. Θεωρείται «επάξιος» βοηθός και μαθητής του Αντώνη Μόλλα. Σύμφωνα με τον Μιχάλη Ιερωνυμίδη, *«λέγεται ότι ο Μαντζουράνης, εκτός από το ότι παρίστανε με τον τρόπο που παρίστανε ο Μόλλας, όπως έκαναν και οι άλλοι μαθητές του, ήταν ο μόνος που είχε πάρει και το ηχόχρωμα της φωνής του»*.

Μανώλαρος (Μανώλης Ελευθερίου) (ή Κουτσάφης κατά τον Σωτήρη Σπαθάρη)

Η μεγεθυντική προσωνυμία «Μανώλαρος» αποδίδεται (εκτός από τον Μανώλη Καρυστινό) και στον Μανώλη Ελευθερίου με την *«ελεύθερη φωνή»*, ο οποίος πέθανε επί Κατοχής σε σχετικά μικρή ηλικία (κατά τον Δημήτρη Μόλλα). Ο Ελευθερίου ήταν μαθητής του Γιώργου Κουτσούρη.

.

Μανώλαρος (Μανώλης Καρυστινός) (ή Κουτσάφης κατά τον Σωτήρη Σπαθάρη)

Η μεγεθυντική προσωνυμία «Μανώλαρος» αποδίδεται (εκτός από τον Μανώλη Ελευθερίου) και στον Μανώλη Καρυστινό με τη *«στεντόρεια λαρυγγοφωνή»*, ο οποίος πέθανε επί Κατοχής και σε σχετικά μικρή ηλικία (σύμφωνα με τις πληροφορίες του Δημήτρη Μόλλα).

Μανωλόπουλος Μήτσος ή Δημήτρης Νταλιάνης (περίπου 1870-1957)

Καταγόταν από την Αμαλιάδα. Ήταν μαθητής του Μίμαρου. Διακρίθηκε για τις μιμήσεις του. Ήταν ο δημοφιλέστερος (μαζί με τον Αντώνη Μόλλα) καραγκιοζοπαίχτης της Αθήνας την εποχή του Μεσοπολέμου. Με ορμητήριο το πάλκο του στο Μεταξουργείο, δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά σε όλη την Πελοπόννησο και τα νησιά φτάνοντας μέχρι την Αίγυπτο, από την οποία έφερε στην Αθήνα την έγχρωμη δερμάτινη φιγούρα. Καθιέρωσε επίσης την τριάδα των Κολλητηριών, προσθέτοντας δύο ακόμα Κολλητήρια στον πρώτο γιο του Καραγκιόζη. Αποτελεί ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών. Κατά τον Ορέστη, ο Μανωλόπουλος ήταν *«δύναμη μεγάλη στο παίξιμο, αλλά και καινοτόμος στην τέχνη μας. Όλοι τον αναγνωρίζανε και υποκλινόσαντε μπροστά του. Αυτός παρουσίασε τις φιγούρες από δέρμα, έβγαλε στο πανί τα Κολλητήρια, τελειοποίησε τον Σταύρακα, λέγαν ότι αυτός ανακάλυψε και τις σούστες. Έλεγαν πολλά γι' αυτόν γιατί στην εποχή του ήταν θρύλος. Ο Μανωλόπουλος ήταν κοσμογυρισμένος. Είχε φτάσει μέχρι και την Αίγυπτο, απ' όπου είχε φέρει τις φιγούρες από δέρμα καμήλας. Στην Ελλάδα δεν είχε καμήλα και τις δούλεψε στο δέρμα του βοδιού. Μετά το πήραν και οι άλλοι και σιγά-σιγά άρχισαν να αντικαθιστούν τις χάρτινες με δερμάτινες. (…) Έπαιζε όλα τα σύγχρονα έργα αλλά κρατούσε ακόμη πολλές από τις παλιές τολμηρότητες του ανατολίτικου μπερντέ, όπως τις είχε διδαχθεί από τον Πάγκαλο»*.

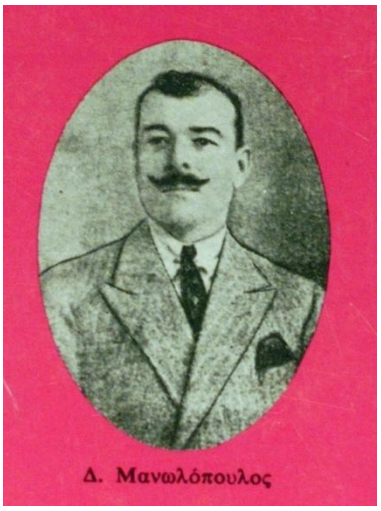

Μαραγκός Απόστολος

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στο χώρο της Θεσσαλίας. Υπέστη εγκεφαλικό επεισόδιο κατά τη διάρκεια των γυρισμάτων της τηλεοπτικής σειράς *«Και μιλάει και λαλάει»*, χωρίς να το καταλάβει και για το λόγο αυτό, το επεισόδιο απορρίφθηκε από το σκηνοθέτη. Μετά από μερικές μέρες, απεβίωσε.

Μαργώνης Κώστας

Μαρής Λεωνίδας

Καταγόταν από τον Πειραιά και ήταν μαθητής του Μήτσου Μώρου. Διετέλεσε και γραμματέας του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών.

Μαρκόπουλος Χρήστος

Μαρμαράς Παύλος ή Επτανήσιος

Καταγόταν από την Ζάκυνθο. Πρωτογνώρισε τον Καραγκιόζη στο νησί της Χίου, παρακολουθώντας παραστάσεις του Αγιομαυρίτη. Κατόπιν, επιστρέφοντας με τους γονείς του στην Αθήνα, μαθήτευσε κοντά στον Γιώργο Κουτσούρη και τον Κώστα Μάνο. Κατά τον Μίμη Μόλλα, ο Επτανήσιος διαμόρφωσε μια αξιόλογη και ξεχωριστή *«δικιά του τεχνοτροπία»*.

Μαρτζουκάκης Παναγιώτης-Πάνος

Καταγόταν από τον Βόλο. Ήταν μαθητής κυρίως του Μέμου και δευτερευόντως του Βωβού και του Χαρίλαου Πετρόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην πόλη της Θεσσαλονίκης, σε ολόκληρη την Μακεδονία και στα νησιά του βόρειου Αιγαίου (Μυτιλήνη, Λήμνος κτλ.) από τα τέλη της δεκαετίας του 1930 μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Ματθιόπουλος Δημήτριος ή Μπέκος (1896-1975)

Γεννήθηκε στην Πάτρα. Ήταν γιος και μαθητής του Παναγιώτη Ματθιόπουλου ή Μπέκου.

Ματθιόπουλος Παναγιώτης ή Μπέκος (1874-;)

Καταγόταν από τους Ματθιάδες Μεθώνης. Κατόπιν εγκαταστάθηκε στην Πάτρα.
Ήταν μαθητής του Μίμαρου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα) με μεγάλη επιτυχία στην Πάτρα και στην Αθήνα.

Ματσούκας Δημήτρης ή Μητσάκης (1914-1977)

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Ανδρέα Σωτηρόπουλου. Πέθανε σχετικά νέος εξαιτίας ενός αυτοκινητιστικού δυστυχήματος και μετά από μια *«υπολογίσιμη σταδιοδρομία»*, σύμφωνα με τον Δημήτρη Μόλλα.

Μαυρομάτης Αλέκος

Καταγόταν από την Σύρο. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα εντοπίζεται στις Κυκλάδες και γενικότερα στα νησιά του Αιγαίου. Ήταν μαθητής και τραγουδιστής του Αντώνη Μόλλα.

Μεηντάνης (ή Μεϊντάνης) Γιάννης ή Λέλεκας

Καταγόταν από την Καλαμάτα και ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην νότια Πελοπόννησο (από τα τέλη του 19ου αιώνα και μέχρι περίπου το 1930).

Μεϊμάρογλου Δημήτρης (1916-αρχές της δεκαετίας του 1990)

Γεννήθηκε στην Αθήνα και είχε μικρασιάτικες ρίζες. Όπως διηγείται ο ίδιος, *«γεννήθηκα το 1916, κάπου στην Αθήνα, μακάρι να 'ξερα πού. Ο πατέρας μου πάντως ήταν Μικρασιάτης. Με τον Καραγκιόζη ασχολήθηκα από το 1932, σαν βοηθός του Γιάννη Μουστάκα»*. Ήταν επίσης μαθητής του Αντώνη Μόλλα και του Μανωλόπουλου. Μετά τη δεκαετία του 1940 όμως, η καλλιτεχνική του δραστηριότητα περιορίστηκε για λόγους υγείας με αποτέλεσμα κατόπιν να αφοσιωθεί σταδιακά στη μουσική (κυρίως στο πάλκο του Γιώργου Χαρίδημου). Ο ίδιος διηγείται την εξής εμπειρία του για την τέχνη του Θεάτρου Σκιών στον ελληνοϊταλικό πόλεμο της Αλβανίας: *«Στην Αλβανία, στο ύψωμα Πουντανόρι απέναντι από την Τρεμπεσίνα που βομβάρδιζαν οι Ιταλοί, ένα βράδυ σχετικής ησυχίας έστειλε ο λοχαγός μου ένα λοχία και μ'εκάλεσε στ'αμπρί του. Με ρώτησε αν πραγματικά είμαι καραγκιοζοπαίχτης, όπως έμαθε. Του είπα ναι. Μου είπε πως, επειδή κανείς δεν ξέρει αν θα ξημερωθούμε ζωντανοί, θα ήταν καλά να έπαιζα μια κωμωδία του Καραγκιόζη. Δέχτηκα και του αράδιασα τους τίτλους μερικών έργων. Ο λοχαγός διάλεξε τον Καραγκιόζη Προφήτη. Έπαιξα χωρίς φιγούρες, χωρίς σκηνή, καθισμένος σε μια πέτρα. Ψειριασμένος σε ψειριασμένους. Γέμισε το αμπρί με αξιωματικούς. Οι οπλίτες κάθονταν απ'έξω. Η φωνή μου αντηχούσε στη χαράδρα. Έπαιζα σαν σε κανονική παράσταση κι οι θεατές μου είχαν ξεκαρδιστεί στα γέλια. Το έργο κράτησε περίπου 40 λεπτά, οπόταν σηκώθηκε ο λοχαγός, ήρθε κοντά μου, μ'εχάιδεψε στο κεφάλι και μου'πε: Να ζήσεις, παιδί μου, που μας χάρισες μια βραδιά αλησμόνητη. Μου έδωσε λίγα τσιγάρα και με ρώτησε αν είχα ψωμί. (Ψωμί δεν είχαμε ποτέ). Διάταξε να μου δώσουν μισή κουραμάνα από τη δική του. Μετά τρεις μέρες άρχισε το ιταλικό πυροβολικό. Είχαμε βαριές απώλειες. Την τρίτη βραδιά μετά την παράσταση ο λοχαγός σκοτώθηκε από όλμο»*.

Μελίδης Γιάννης ή Γαληνός (περίπου 1900-1921)

Καταγόταν από την Μυτιλήνη. Ήταν αδερφός των καραγκιοζοπαιχτών Τάκη και Παντελή Μελίδη. Δεν πρόλαβε να ασχοληθεί ιδιαίτερα με την τέχνη του Καραγκιόζη, (καθώς σύμφωνα με τη διήγηση του Τάκη Μελίδη), *«ο άλλος μας ο αδελφός, ο Γαληνός Μελίδης, αιχμαλωτίστηκε το 1921 στην Σμύρνη, στο Μπαλούκ-Χισέρ, και πέθανε στην αιχμαλωσία»*, κάτι που μας κάνει να υποθέσουμε ότι ο Γαληνός ήταν μεγαλύτερος σε ηλικία από τα δύο αδέρφια του.

Μελίδης Παντελής (1904-1947)

Καταγόταν από την Μυτιλήνη. Ήταν μαθητής αρχικώς του Σπύρου Βωβού και κατόπιν του Μανωλόπουλου. Μέχρι την μικρασιατική καταστροφή έπαιζε κατά κύριο λόγο στην Μικρά Ασία και κατόπιν (μετά από το 1922) στην Αθήνα και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Πέθανε σε ηλικία περίπου σαράντα ετών κατά τη διάρκεια του 1940 και η καλλιτεχνική του καριέρα σταμάτησε πρόωρα.

Μελίδης Τάκης-Ευστράτιος (1906-τέλη της δεκαετίας του 1970)

Καταγόταν από την Μυτιλήνη. Ήταν μαθητής του αδερφού του (του Παντελή Μελίδη), του Μανωλόπουλου και του Αντώνη Μόλλα, με τον οποίο και συνεργάστηκε για πολλά χρόνια ως μουσικός. Έπαιζε αρχικά κυρίως στην Μικρά Ασία. Μετά από την μικρασιατική καταστροφή του 1922, δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στα νησιά του Αιγαίου και κατόπιν στην Αθήνα. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη διοίκηση του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών. Κατά την προσωπική του διήγηση, ο ίδιος έβγαλε τον τύπο του Πόντιου στον μπερντέ (μαζί με τον αδερφό του, τον Παντελή Μελίδη, στον οποίο ο Τάκης Μελίδης μαθήτευσε αρχικώς).

Μελισσηνός Αλέξανδρος

Μελισσηνός Ιάσων

Μέμος Δημήτριος Χριστοδούλου (;-;1925)

Καταγόταν από το Αιτωλικό. Ήταν μαθητής του Ηλία και «θεμελιωτής» της ηπειρώτικης παράδοσης στην Θεσσαλία και στην Μακεδονία. Από την περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας (κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα), ο Μέμος μετακινείται στην Αθήνα (όπου συνεργάζεται με τον Γιάννη Ρούλια) και από εκεί ανηφορίζει για την περιοχή της Θεσσαλίας, όπου αναπτύσσει την κύρια καλλιτεχνική του δραστηριότητα με ορμητήριο την πόλη του Βόλου κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (από το 1902 μέχρι και το 1925, σύμφωνα με τις μαρτυρίες του τότε θεσσαλικού τύπου). Οι μαθητές του (όπως π.χ. ο Παπαργύρης, ο Χαρίλαος Πετρόπουλος κ.ά.) δραστηριοποιήθηκαν καλλιτεχνικά κυρίως στις περιοχές της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Σύμφωνα με διηγήσεις θεατών από τις παραστάσεις του Μέμου, *«ήταν πολύ ονομαστός, ο Μέμος, τον οποίον εμείς λατρεύαμε όταν ήμαστε παιδιά, με τα χονδρά του αστεία, που εμάς μας άρεσαν, δεν ήταν αισχρά.* (…) *Κανονικό ανάστημα, όχι χοντρός, όχι ψηλός, ούτε κοντός. Πρέπει ο Μέμος να έμενε στον Βόλο κάπου ανάμεσα Γαζή και Ιωλκού»*. Ο Μέμος ανήκει (κατά τον Δημήτρη Μόλλα) στους λεγόμενους «μυθιστορικούς» καραγκιοζοπαίχτες, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι επί χρόνια υπήρχε σύγχυση ανάμεσα στον Μέμο Χριστοδούλου και τον Αγαμέμνονα Κουλούρη, κάτι που ξεκαθαρίστηκε τελικά από τον Χαρίλαο Πετρόπουλο, ο οποίος τους είχε γνωρίσει και τους δύο.

Μεταλλίδης Κώστας ή Πόντιος

Ήταν Πόντιος στην καταγωγή και πρόσφυγας στην Θεσσαλονίκη, όπου δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην ΧΑΝΘ και στον κινηματογράφο «Αρτζεντίνα» (από τη δεκαετία του 1950 και εξής). Κατά τον Μίμη Μόλλα, ο Μεταλλίδης *«πέθανε νεαρό θηριάκι με τεράστιο μέλλον στην τέχνη»*.

Μηλιώσης Μπάμπης

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (κυρίως μετά από το 1950) στην πόλη της Θεσσαλονίκης και γενικότερα σε ολόκληρη την περιοχή της Μακεδονίας.

Μητσόπουλος Γιάννης

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Αγαπητού. Έμεινε κυρίως γνωστός για την καλλιτεχνική του δραστηριότητα στην Μακεδονία και ιδιαίτερα στην Θεσσαλονίκη (από τα χρόνια του Μεσοπολέμου μέχρι και τη δεκαετία του 1950, κατά την οποία συνεργάστηκε με τον Κατσάρα).

Μιχόπουλος Παναγιώτης (1915-1984)

Καταγόταν από την Αθήνα (από την περιοχή του Θησείου). Πρωτογνώρισε τον Καραγκιόζη στο πάλκο του Μανωλόπουλου, αλλά βασικός δάσκαλός του ήταν ο Μπομποτίνος. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα δεν περιορίστηκε απλώς στην Αθήνα ή γενικότερα στην Ελλάδα, αλλά έφτασε μέχρι τις Η.Π.Α., όπου παρουσίασε το έργο του ακόμα και σε αμερικάνικα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Το 1972, εκδόθηκε ένα βιβλίο από τις εκδόσεις «Ερμείας» με τον τίτλο «Πέντε κωμωδίες και δύο ηρωικά», στο οποίο ο Μιχόπουλος αναφέρει για την ιστορία του Θεάτρου Σκιών: *«Στις περιοδείες μου στην Ελλάδα, προ του πολέμου, απ'όπου περνούσα, έπιανα κουβέντα με τους γεροντότερους που μου μίλαγαν για τα περασμένα. Μερικοί με βεβαίωναν πως οι παππούδες τους έβλεπαν Καραγκιόζη στα χρόνια της σκλαβιάς.* (…) *Στην Παραμυθιά, το 1933 ένας γέροντας ενενήντα χρονών, καλοστεκούμενος, μου είπε: - Καλούτσικα παίζεις κι η αφεντιά σου, μα δεν φτάνεις τους παλιούς καραγκιοζοπαίχτες που παίζανε τα βασανιστήρια των Χριστιανών από τον τύραννο Αλή Πασά μόνο με πέντε κουτσούνια (φιγούρες)»*.

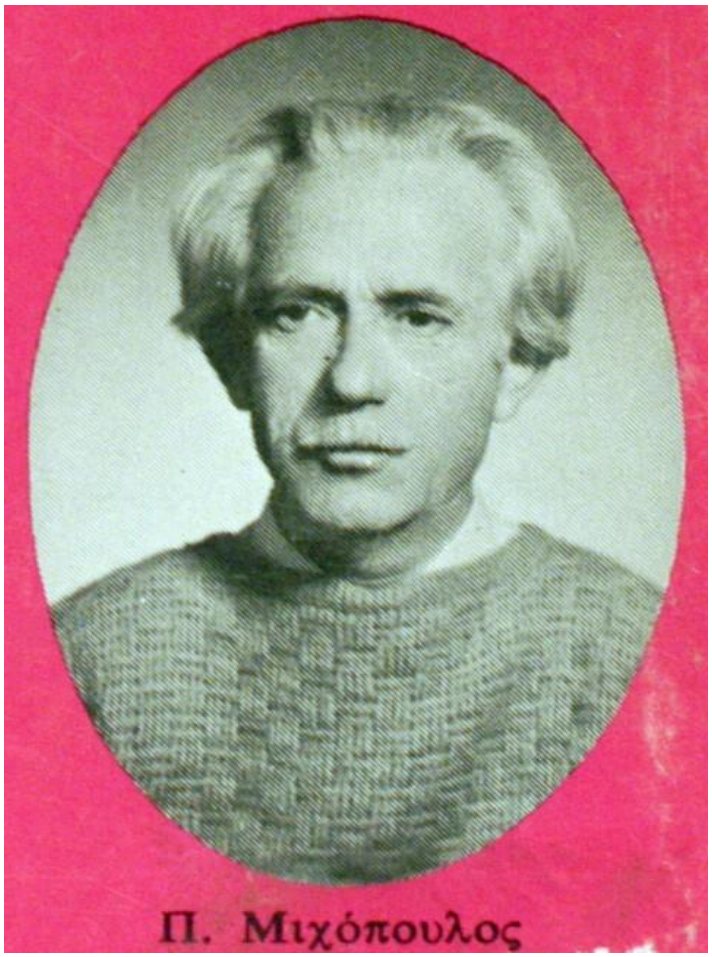

Μόλλας Αντώνης (Παπούλιας) (1878-1948)

Γεννήθηκε στο Βατραχονήσι της Αθήνας, έχοντας όμως ρίζες (ως προς την καταγωγή του) από την Μάνη. Ήταν μαθητής του Γιάννη Ρούλια, ο οποίος έπαιζε με μεγάλη επιτυχία στην Αθήνα κατά την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα ως το 1905. Η καλλιτεχνική ανέλιξη του Αντώνη Μόλλα ήταν ραγδαία με αποτέλεσμα να του αποδίδεται το ότι αναβάθμισε τον προφορικό λόγο του Καραγκιόζη, εκτοπίζοντας το χοντροκομμένο αστείο και έχοντας ως αξίωμα ότι *«η αισχρολογία είναι η ευφυΐα των ανοήτων»*. Ήταν επίσης από τους πρωτοστάτες (μαζί με τον Μανωλόπουλο) για την ίδρυση του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών το 1925. Προχώρησε σε σημαντικές σκηνικές καινοτομίες (π.χ. με τη χρήση των δύο συνεχόμενων σκηνών) αλλά και στην επινόηση νέων τύπων, όπως ο Μορφονιός και ο ευτραφής αξιωματικός του Σαραγιού Χαλήλ, γνωστότερος και ως ογκώδης «Πεπόνιας». Ο Γάλλος Λουί Ρουσσέλ στήριξε το σύνολο σχεδόν της δίτομης επιστημονικής του εργασίας για τον Καραγκιόζη πάνω στην *«ασύγκριτη και ως εκ τούτου αναμφισβήτητη ανωτερότητα του Μόλλα»*. Η αξία του Αντώνη Μόλλα ήταν τόσο μεγάλη, ώστε να του αποδίδεται η συγγραφή αρκετών φυλλαδίων με έργα του Καραγκιόζη, τα οποία όμως θεωρούνται ψευδεπίγραφα, καθώς ο ίδιος ο Μόλλας είχε δηλώσει στον ποιητή Κώστα Βάρναλη ότι *«ο Καραγκιόζης δεν γράφεται, λέγεται»*. Ο λογοτέχνης Στρατής Δούκας, επίσης, διηγείται σχετικά πως *«"όταν του λέω [του Μόλλα] πως έχω διαβάσει πολλές από τις κωμωδίες του, αλλά οι παραστάσεις του εδώ είναι άλλο πράγμα, μου λέει [...] πως αυτός είναι αγράμματος και τις κρύες κωμωδίες που διάβασα, τις καταγράψανε άλλοι»*. Ο Γιάννης Κιουρτσάκης μάλιστα έχει γράψει ότι ο Αντώνης Μόλλας πέτυχε *«να αποκτήσει μια φήμη που θα τη ζήλευαν οι καλύτεροι ερμηνευτές του "ανώτερου" θεάτρου και να τραβήξει στον καταφρονεμένο μπερντέ του Καραγκιόζη την "αφρόκρεμα" μιας "φραγκοχαλασμένης" αστικής τάξης, χωρίς να χάσει την αγάπη των λαϊκών στρωμάτων»*. Σύμφωνα με τη βιογραφία που γράφτηκε για τον Αντώνη Μόλλα από το γιο του, τον Μίμη, *«οι παραστάσεις του Μόλλα δεν πλημμυρίζανε μόνο από το λαϊκό στοιχείο -στο οποίο βασικά απευθυνόντουσαν- αλλά και από τη διανόηση, την επιστήμη και το Διοικητικό της πολιτείας. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος κι οι γιοι του, οι μετέπειτα βασιλείς Γεώργιος και Παύλος, συγκαταλέγονταν μεταξύ των τακτικών θεατών του Μόλλα»*. Μια αξιόλογη βιογραφία του Αντώνη Μόλλα γράφτηκε επίσης από την κόρη του, την Αρετή Μόλλα-Γιοβάνου, και εκδόθηκε το 1981 από τις εκδόσεις «Κέδρος» με τον τίτλο «Ο καραγκιοζοπαίχτης Αντώνης Μόλλας». Σε γενικότερες γραμμές πάντως, όπως γράφει ο γιος του, *«ο Αντώνης Μόλλας αξιώθηκε να αφήσει βαθύ αυλάκι η διέλευσή του από ετούτη τη ζωή»*. Έτσι λοιπόν, ακόμα και ο θάνατος του Αντώνη Μόλλα (στις 28 Δεκεμβρίου 1948) σήμανε έστω και συμβολικά την αρχή της παρακμής του Θεάτρου Σκιών με την είσοδο στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.

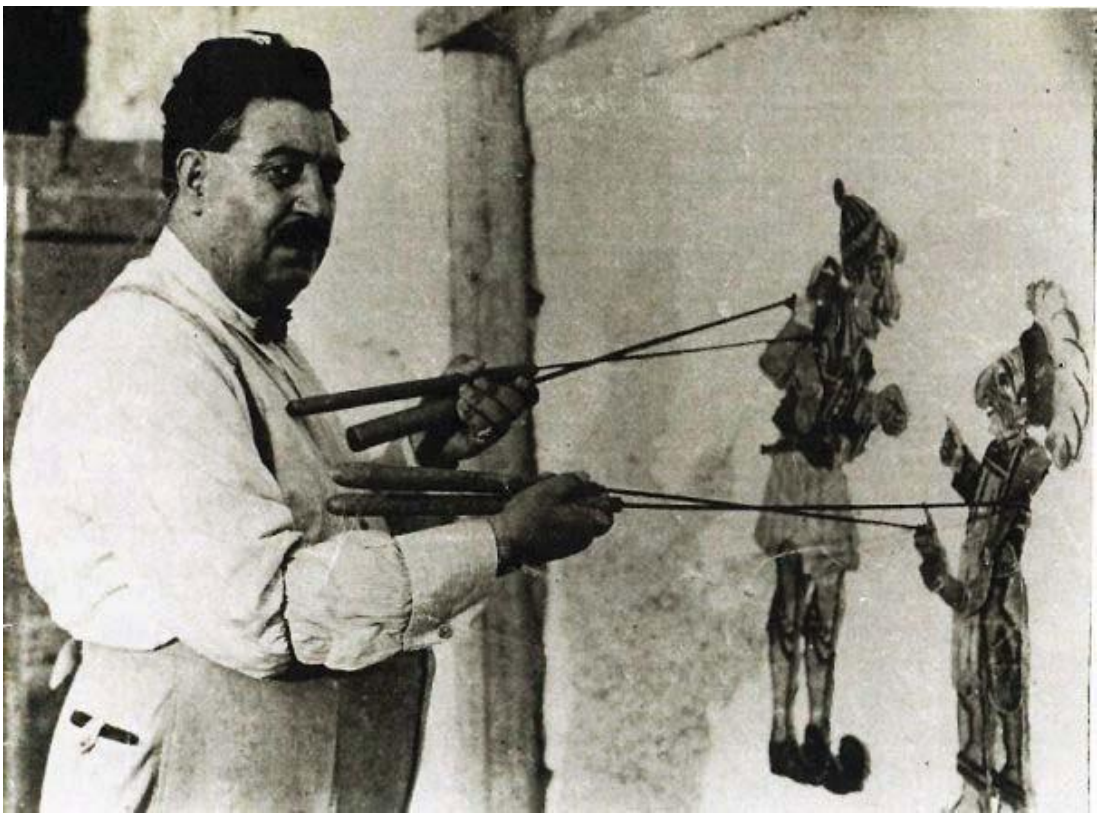

Μόλλας Δημήτρης (1917-1987)

Καταγόταν από την Αθήνα. Ήταν γιος και μαθητής του Αντώνη Μόλλα. *«Άρχισε να παίζει στο στρατό, το 1938, στην Φλώρινα»*. Είχε άριστη εγκυκλοπαιδική και πανεπιστημιακή μόρφωση, συγγραφικό ταλέντο και πολύπλευρη καλλιτεχνική δράση όχι μόνο στην τέχνη του Θεάτρου Σκιών, αλλά και σε πολλές ακόμα τέχνες (π.χ. στον κινηματογράφο, καθώς συνεργάστηκε με σκηνοθέτες όπως ο Ηλίας Καζάν στην ταινία *«Αμέρικα-Αμέρικα»* κτλ.). Συμμετείχε επίσης μαζί με τους Μάνθο Αθηναίο, Σταμάτη Γενεράλη και Γιώργο Μαμάη στην Αποθέωση του *«Κατσαντώνη»* της κινηματογραφικής ταινίας του Λάκη Παπαστάθη *«Θεόφιλος»*. Πέρα όμως από την καλλιτεχνική του δραστηριότητα, ο Μίμης Μόλλας διακρίθηκε επίσης για την έντονη πολιτική του δράση, εξαιτίας της οποίας οδηγήθηκε στην Μακρόνησο, ενώ μνημειώδες θεωρείται το βιβλίο του *«Ο Καραγκιόζης μας: Ελληνικό Θέατρο Σκιών»*, το οποίο εκδόθηκε δεκαπέντε χρόνια μετά από το θάνατό του από τις εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή». Από το βιβλίο αυτό, σταχυολογούμε (εντελώς ενδεικτικά) τα εξής για την καταγωγή του Θεάτρου Σκιών: *«Εμείς οι Έλληνες, μια και ο τόπος μας έπαιξε βασικό ρόλο στη δημιουργία πνευματικών επιτευγμάτων, θα μπορούσαμε να διεκδικήσουμε την πατρότητα του είδους, χωρίς τον κίνδυνο να θεωρηθούμε εγωιστές. Τη διεκδικητική αυτή άποψη τη δυναμώνει, τόσο η κεντρική ιδέα των Ελευσινίων-εμφάνιση του ιεροφάντη στο τεντωμένο ξαντό, όσο και οι υπαινιγμοί του Πλάτωνα (Πολιτεία Ζ 514δ) που ο μύθος του σπηλαίου είναι μνεία του Θεάτρου Σκιών»*. Η ζωή του και η καλλιτεχνική και πολιτική του δράση ενέπνευσαν τη βραβευμένη μυθιστορηματική βιογραφία *«Τα Όνειρα ενός Επαναστάτη»*.

Μολφόπουλος ή Μορφόπουλος Χρήστος

Καταγόταν από την Κόρινθο και ήταν μαθητής του καραγκιοζοπαίχτη Κώστα Καρεκλά.

Μονδάνος ή Μπογδάνος Γιάννης

Μνημονεύεται από τον Δημήτρη Μόλλα ως ένας από τους γνώστες της τέχνης του Θεάτρου Σκιών, ο οποίος όμως δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τον Καραγκιόζη, αν και είχε συνεργαστεί με μεγάλους καλλιτέχνες, όπως ο Βάγγος και ο Χαρίδημος.

Μόντας ή Μόνθας Θεόδωρος

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Μπέκου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα και στον Πειραιά κατά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Μορφέτας Σωτήρης

Καταγόταν από την Κεφαλονιά. Ήταν μαθητής του Βασίλη Αγαπητού. Η καλλιτεχνική του δράση εντοπίζεται κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Μουρελάτος Γιάννης (Γιάνναρος) (1931-2012)

Ο Γιάνναρος Μουρελάτος, ως γιος του θεατράνθρωπου Ντίνου Μουρελάτου, ήρθε σε επαφή με την τέχνη του Καραγκιόζη από πολύ μικρή ηλικία. Γεννήθηκε στην Πάτρα. Για πρώτη φορά πέρασε πίσω από το πανί ως βοηθός του καραγκιοζοπαίχτη Ορέστη. Μαθήτευσε επίσης σε πολλούς καραγκιοζοπαίχτες, αλλά το κύριο στάδιο της μαθητείας του πραγματοποιήθηκε στο πλάι του Βασίλαρου.

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, ανελλιπώς, τόσο στην Πάτρα και γενικότερα στην δυτική Ελλάδα, όσο και σε ολόκληρη τη χώρα, αλλά και στο εξωτερικό. Έπαιξε επί σειρά ετών σε πολλά θερινά «μαντράκια» στην Πάτρα, όπου απέκτησε φανατικό κοινό. Με την είσοδο της νέας χιλιετίας, επίσης, βραβεύτηκε κατ' επανάληψη από τους Αγώνες Ελληνικού Θεάτρου Σκιών και τα διεθνή Φεστιβάλ της ΔΕΠΑΠ, συνεχίζοντας τις παραστάσεις του στην Πάτρα, στην επαρχία και στο τελευταίο του στέκι στην οδό Ηλείας στην Πάτρα κοντά στην πλατεία Ομονοίας. Συμμετείχε στη σειρά ντοκιμαντέρ «Σκιές του Μπερντέ», ενώ αξέχαστες είναι και οι παραστάσεις του στις τηλεοπτικές εκπομπές «Τα κολλητήρια», «Καραγκιόζης» και στην παραγωγή του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών «Και μιλάει και λαλάει».

Ο Γιάνναρος υπηρέτησε την τέχνη του Καραγκιόζη περισσότερο από μισό αιώνα και μάλιστα σε μια εποχή (δεύτερο μισό του 20ού αιώνα), κατά την οποία το Θέατρο Σκιών είχε να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό του κινηματογράφου και κυρίως της τηλεόρασης. Είναι αλήθεια πως αν το Θέατρο Σκιών επιβίωσε σε αυτά τα δύσκολα χρόνια, αυτό το οφείλει εν πολλοίς (και εκτός των άλλων) και στον Γιάνναρο.

Επιπροσθέτως, όμως, με τον Γιάνναρο κλείνει και ένας μεγάλος κύκλος καραγκιοζοπαιχτών, οι οποίοι είχαν στο όνομά τους το μεγεθυντικό προσωνύμιο «-άρος», αρχής γενομένης από τον Δημήτρη Σαρδούνη ή Μίμαρο και συνεχίζοντας (ιδίως στην Πελοπόννησο) με τους Βασίλαρο, Κώσταρο, Αντώναρο κ.ά., για να ολοκληρωθεί ο κύκλος αυτός με τον Γιάνναρο ως τον τελευταίο των «-άρων».

Το παίξιμο του Γιάνναρου διακρίθηκε ιδιαίτερα για τον ενήλικο προσανατολισμό των παραστάσεών του, με αρκετές αναφορές στην επικαιρότητα, καθώς έκανε σάτιρα πολιτικών προσώπων με αριστερή πάντοτε κριτική ματιά. Από τα μέσα κιόλας της δεκαετίας του 1980, ο Δημήτρης Μόλλας έγραφε (για την καλλιτεχνική αξία του Γιάνναρου) ότι είναι ένας *«απ' τους πιο υπολογίσιμους σημερινούς τεχνίτες με ευρύ μέλλον»*, καθώς ο Γιάνναρος (εκτός των άλλων) επέβαλε και έναν ιδιαίτερα πολιτικοποιημένο κωμικό Καραγκιόζη, ο οποίος δεν μασάει τα λόγια του και ο οποίος ασκεί δριμύτατη κριτική για τα εκάστοτε κακώς κείμενα.

Από το βιβλίο του Άρη Μηλιώνη «Σκιές στο φως των κεριών», σταχυολογούμε μια διήγηση του Γιάνναρου, μέσα από την οποία αντανακλάται ο πολιτικοποιημένος Καραγκιόζης του: *«Κάποια άλλη φορά ρωτάω τον Βασίλαρο: "Έκανες πολιτική στον Καραγκιόζη ή δεν έκανες;". "Εγώ ποτέ", μου λέει. Του λέω: "Δεν έκανες πολιτική, όταν έλεγες με τον Καραγκιόζη ότι δεν έχω να φάω, ότι οι δρόμοι έχουν λάσπες, όταν έλεγες ότι δεν υπάρχει εκεί ένα φως, για να βλέπω να πάω στη στραβομάρα μου, αυτό δεν είναι πολιτική;". Τα 'λεγε αυτά (ενν. ο Βασίλαρος) στην παράσταση, αλλά πίστευε ότι δεν ήταν πολιτική»*.

Ο Γιάνναρος άφησε την τελευταία του πνοή, «ανώδυνα, ανεπαίσχυντα και ειρηνικά», στα χέρια του γράφοντος και στο Νοσοκομείο «Άγιος Ανδρέας» της Πάτρας, στις 11 Δεκεμβρίου του 2012 και στις έξι παρά τέταρτο το απόγευμα, ελάχιστες μέρες πριν από την πρώτη κυκλοφορία της παρούσας διαδικτυακής έκδοσης, την οποία γνώριζε και περίμενε με ανυπομονησία ως την τελευταία στιγμή.

Μουρελάτος Ντίνος (1896-1982)

Γεννήθηκε στην Πάτρα, έχοντας καταγωγή από το Ληξούρι Κεφαλονιάς. Δεν έπαιζε ο ίδιος Καραγκιόζη, αλλά ασχολήθηκε συστηματικά με τη συγγραφή θεατρικών έργων, επιθεωρήσεων, παραστάσεων για το Θέατρο Σκιών και σατιρικών θεατρικών διαλόγων με στιχάκια εμπνευσμένα από την επικαιρότητα. Διατηρούσε καπνοπωλείο στην περιοχή Σύνορα της Πάτρας, απέναντι από το στρατόπεδο ΚΕΤΧ, βοηθούσε κάθε συνάδελφό του και αποτελούσε το «καταφύγιο» όλων των καραγκιοζοπαιχτών, όπως γινόταν και με τον Γιάννη Μουστάκα στην Αθήνα. Ο γιος του, ο καραγκιοζοπαίχτης Γιάνναρος Μουρελάτος, διηγείται για τον πατέρα του: *«Πάντα όταν έπαιζα Καραγκιόζη, είχα την επίκαιρη σάτιρα που μου έφτιαχνε ο πατέρας μου, ο Ντίνος ο Μουρελάτος. Αν δεν υπήρχε ο άνθρωπος αυτός, πώς θα την έκανα; Ήτανε γι' αυτόν υπόθεση μιας μέρας. Άκουγε τις ειδήσεις στο ραδιόφωνο και την άλλη μέρα, ό,τι ήτανε κάτι μπριόζο, το 'χε κάμει στιχάκια»*.

Ο Ντίνος Μουρελάτος το 1927.

Μουστάκας Γιάννης

Ο Δημήτρης Μόλλας χαρακτηρίζει τον Γιάννη Μουστάκα (όπως και τον Ντίνο Μουρελάτο) σαν το *«καταφύγιο κάθε φτωχού καραγκιοζοπαίχτη»*. Όπως συνέβη δηλαδή με τον Ντίνο Μουρελάτο, έτσι και ο Γιάννης Μουστάκας διατηρούσε στην Αθήνα μια προσωπική επιχείρηση (και πιο συγκεκριμένα ένα περίπτερο), γράφοντας παραστάσεις Καραγκιόζη για φυλλάδια, εμπλουτισμένα με σκίτσα, ειδικά μετά από το 1925.

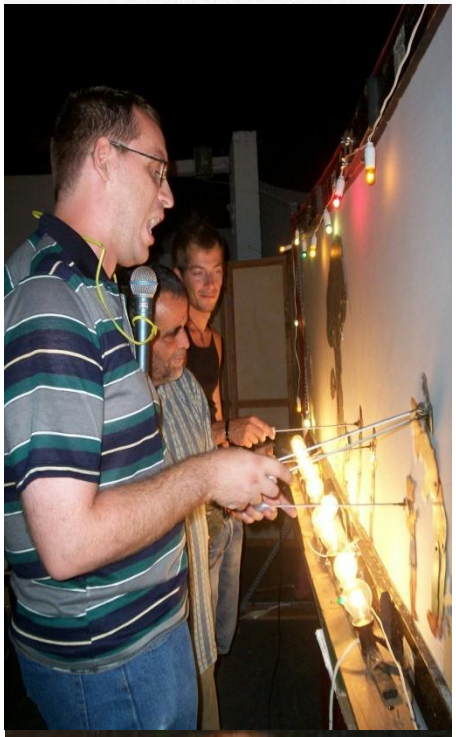

Μουστάκας Χρήστος

Μπαλαμπάνης Γιώργος (1958-2015)

Γεννήθηκε στην Πάτρα. Ήταν μαθητής του Αντώναρου, βοηθός του Γιάνναρου και στενός συνεργάτης του *«Θεοδωροπούλειου Θεάτρου Σκιών Πάτρας»*. Η κηδεία του έγινε με δαπάνη του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών.

Μπαλούρδος Αυγέρης

Μπαλούρδος Γιάννος (1922-2002)

Καταγόταν από το Παλιοχώρι Ηλείας. Ήταν μαθητής του Σωτηρόπουλου και κυρίως του Βασίλαρου.

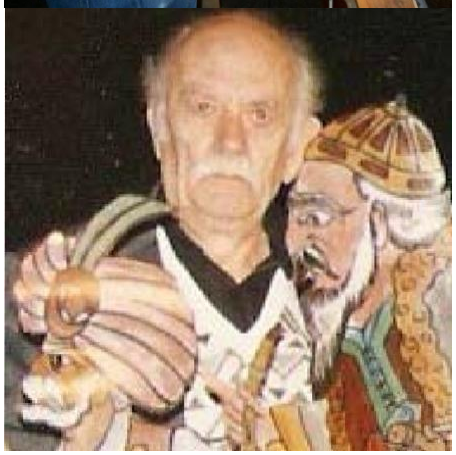

Μπαλούρδος Μανώλης-Χρήστος

Μπαρμπούτης Νικόλαος

Μπασιάκος Χαρίλαος

Καταγόταν από την Αμφιλοχία. Ήταν μαθητής του Ηλία και φορέας της Ηπειρώτικης Σχολής. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία.

Μπενεκάς Χρήστος ή Πετρόπουλος (1882-1930)

Καταγόταν από το Ναύπλιο. Ξεκίνησε την καλλιτεχνική του δραστηριότητα στις αρχές του 20ού αιώνα. Η πρώτη ιστορικά καταγεγραμμένη καλλιτεχνική του εμφάνιση, σύμφωνα με τον Φώτη Βογιατζή, εντοπίζεται στα 1908 στο Αλκαζάρ της Λάρισας. Για πολλά χρόνια, επίσης, είχε στήσει το μόνιμο θέατρό του στο Φρούριο της Λάρισας. Ήταν μεν μαθητής του Χαρίλαου Πετρόπουλου, από τον οποίο πήρε και το παράνομα «Πετρόπουλος», αλλά μαθήτευσε και κοντά στον Μέμο Χριστοδούλου, με τον οποίο συνεργάστηκε την περίοδο 1919-1920. Ο Μπενεκάς είχε μεγάλη επιτυχία με τα ηρωικά έργα, αλλά διέπρεψε και στην κωμωδία με *«αλμυρότατη πολιτική σάτιρα»*, κυρίως όταν *«ο τετραπέρατος Καραγκιόζης του π.χ. ντυνόταν τη βελάδα και το "σκούφο" του Βενιζέλου ενώ ο "στούρνος" Μπαρμπαγιώργης του, υποδυόταν τον αμίμητο αλλά και αθωότατο πάντα ρόλο του αντιβενιζελικού μπράβου. Και τα Κολλητήρια του παρίσταναν τους ψωμοφάγους... "μπολτσοβίκους", που τα 'καναν γυαλιά-καρφιά, εκεί που δεν το περίμενε κανείς, όταν η παράσταση είχε κοινωνικό χαρακτήρα»*. (…) *«Όπως διηγούνται εκείνοι που τον έζησαν, ο Πετρόπουλος συνέθετε στη στιγμή, στιχουργούσε στο μομέντο και έπλαθε τους αυτοσχεδιασμούς του, με τόση ταχύτητα και τέχνη ώστε να κάμνει τον ακροατή του συμμέτοχο της παράστασης και τον Καραγκιόζη του "κωζέρ", που τον έβαζε να συνδιαλέγεται μαζί τους! Κάπου πενήντα Λαρισινοί, από τους πιο πνευματώδεις του καιρού εκείνου του "Μεσοπολέμου", αλλά και που ήταν περιώνυμοι γλεντζέδες, αποτέλεσαν τη μεγάλη "παρέα του Καραγκιόζη", που αναστάτωνε κάθε βράδυ το Φρούριο, όπου έπαιζε με κέφι ο Πετρόπουλος, στα σκαμπρόζικα αστεία της σκηνής, του οποίου απαντούσαν οι Λαρισινοί φίλοι του και ανταπαντούσε εκείνος! Έτσι δημιουργούταν ένας θαυμάσιος, αμίμητος, ελληνικότατος "διαλεκτικός" διάλογος, με τον οποίο διασκέδαζαν με την ψυχή τους οι αμέτρητοι ακροατές της αμίμητης εκείνης "κωζερί"»*. Σύμφωνα με τα «Απομνημονεύματα» του Σωτήρη Σπαθάρη, ο Μπενεκάς (παρά την πετυχημένη καλλιτεχνική πορεία του) αντιμετώπισε πολύ σοβαρά οικονομικά προβλήματα, εξαιτίας των οποίων οδηγήθηκε στον πρόωρο θάνατο και στην απότομη διακοπή της καριέρας του.

Μπιλίνης Χάρης

Μπλαζάκης Νίκος

Μπόλας Θεοφάνης- Σταθόπουλος

Γεννήθηκε στο Μεταξουργείο στις αρχές του 20ού αιώνα, ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου και (κατά τον Μίμη Μόλλα) *«έπαιζε πολύ καλά»*. Ασχολήθηκε επίσης με τα θεατρικά μπουλούκια.

Μπολντόκ Μήτσος (περίπου 1877/1878-1917)

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα (κατά κύριο λόγο στο Μεταξουργείο) και στην Πελοπόννησο (κατά τα τέλη του 19ου και τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα). Ήταν μαθητής του Μίμαρου. Σύμφωνα με τον Δημήτρη Μόλλα, ο Μπολντόκ *«τραγουδούσε το ελληνικό τραγούδι σ' όλες τις διαλέκτους, τη μουσική, τις προφορές. Πήγε στην Τρίπολη να ξελασπώσει τον Βράχαλη με τον Πάγκαλο κι από τότε ο Πάγκαλος έγινε η σκιά του. Έχουνε γεμίσει το παρελθόν του Καραγκιόζη με σπαρταριστά ανέκδοτα.* (…) *Έπαιζε σε στιλ Μίμαρου και οι μαθητές του σε στιλ Μπέκου»*.

Μπότσης Δημήτριος

Μπουμπούκας Αρτέμης

Μωραΐτης Σπυρίδων

Μώρος Γιάννης

Καταγόταν από την Αθήνα και ήταν μαθητής του Ρούλια. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα, στον Πόρο και κυρίως στον Πειραιά κατά την τελευταία δεκαετία του 19ου και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Θεωρείται ο δημιουργός της φιγούρας του «μάγκα» Σταύρακα.

Μώρος Μήτσος (;-1973)

Ήταν γιος του Γιάννη Μώρου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στον Πειραιά. Κατά τον Δημήτρη Μόλλα, ο Μήτσος Μώρος από πολύ νωρίς *«δημιούργησε μια δική του τεχνοτροπία, με ερανισμό των καλών στοιχείων των τεχνιτών που 'χε ιδεί. Ήταν ευφυολόγος»*. Είχε διατελέσει (κατά την περίοδο της Κατοχής) Πρόεδρος του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών.

Μώρος Χρήστος (Φιλίππου)

Ήταν μαθητής του Μάρκου Ξάνθου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στον Πειραιά κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα και πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Ν-Ξ-Ο-

Π-Ρ

Νικητόπουλος Αντρέας (Σιμωτάς ή Συμοτάς ή Συμωτάς) (;-1952)

Καταγόταν από την Αθήνα και ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα. Αν και η καλλιτεχνική του δραστηριότητα ανελισσόταν με ταχείς ρυθμούς και με προοπτικές σπουδαίας εξέλιξης, αναγκάστηκε να σταματήσει πρόωρα την ενασχόλησή του με την τέχνη του Θεάτρου Σκιών για λόγους υγείας.

Νικητόπουλος Βασίλης ή Κουτσοβασιλάκος

Καταγόταν από τον Πύργο Ηλείας. Ήταν μαθητής του Μπέκου (κατά τον Μίμη Μόλλα) και του Σπανού (κατά τον Ορέστη). Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά το δεύτερο τέταρτο του 20ού αιώνα στην δυτική Πελοπόννησο (κυρίως στο νομό Ηλείας) μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1950.

Νιόνης Αντώνης

Νταβάς ή Ντάβας Δημήτρης

Νταγιάκος Γιάννης

Ντάλας Βασίλης (περίπου 1890-;)

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην περιοχή της Ηπείρου κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Νταλιάνης Διονύσης (1926/1927-;)

Ήταν γιος του Μανωλόπουλου. Ήταν *«φαινόμενο τεχνίτη»*, όπως αναφέρει ο Μίμης Μόλλας, αλλά αφοσιώθηκε τελικά στα θεατρικά μπουλούκια και εγκατέλειψε την τέχνη του Καραγκιόζη.

Νταμαδάκης Γιώργος ή Γιώργαρος (Καρεκλάς) (;-;1943)

Ο λιγότερο γνωστός από τους τρεις αδερφούς κρητικούς καραγκιοζοπαίχτες με το επώνυμο Νταμαδάκης ή αλλιώς «Καρεκλάδες» (λόγω του κύριου επαγγέλματός τους, που ήταν η κατασκευή επίπλων). Ο Γιώργαρος δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα, αλλά πέθανε νέος και έτσι δεν μπόρεσε να γίνει γνωστός όπως τα αδέρφια του (και ιδιαίτερα όπως ο Κώστας).

Νταμαδάκης Κώστας (Καρεκλάς) (1904-1980 ή 1984)

Ο γνωστότερος από τους τρεις αδερφούς κρητικούς καραγκιοζοπαίχτες με το επώνυμο Νταμαδάκης ή αλλιώς «Καρεκλάδες» (λόγω του κύριου επαγγέλματός τους, που ήταν η κατασκευή επίπλων). Ο Κώστας Νταμαδάκης ήταν αυτός που κράτησε και το παρατσούκλι «Καρεκλάς» ως καλλιτεχνικό ψευδώνυμο. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά με πολύ μεγάλη επιτυχία κυρίως στο Λουτράκι (τα καλοκαίρια), αλλά και γενικότερα στην βόρεια Πελοπόννησο (π.χ. Αίγιο, Κόρινθο κ.α.).

Νταμαδάκης Παναγιώτης (Καρεκλάς) (;-;1962)

Ο μεγαλύτερος στην ηλικία από τους τρεις αδερφούς κρητικούς καραγκιοζοπαίχτες με το επώνυμο Νταμαδάκης ή αλλιώς «Καρεκλάδες» (λόγω του κύριου επαγγέλματός τους, που ήταν η κατασκευή επίπλων). Ο Παναγιώτης Νταμαδάκης δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα και το Λαύριο, αλλά πέθανε σχετικά νέος (αρκετά μετά βεβαίως από τον αδερφό του, τον Γιώργο Νταμαδάκη), με αποτέλεσμα να διακοπεί κάπως πρόωρα η καλλιτεχνική του καριέρα.

Ντούμπας Κωνσταντίνος

Ντρες Γιώργος (;-2012)

Καταγόταν από την Μεσσήνη. Ασχολήθηκε με τον Καραγκιόζη από το 1973 και εξής και για όλη τη διάρκεια της Μεταπολίτευσης. Ο ίδιος περιγράφει τη σχέση του με την τέχνη του Θεάτρου Σκιών μέσα από την παρακάτω διήγηση: *«Όταν ήμουν παιδάκι, απέναντι από το σπίτι μου στην Μεσσήνη ήτανε θερινός κινηματογράφος. Τα καλοκαίρια ερχόντανε καραγκιοζοπαίχτες πολλοί. Ο Σπυρόπουλος, ο Γιάνναρος, ο Μίμαρος, ο Ορέστης... Εγώ ήμουνα συνέχεια εκεί. Μου άρεσε αυτή η σκιά. Μου είχε κινήσει την περιέργεια. Κοίταγα πώς παίζουν, πώς γυρίζουν, πώς κάνουν την αφίσα για τις παραστάσεις, όλα. Μετά ήρθε ο κινηματογράφος και η τηλεόραση. Είχε μια κάμψη ο Καραγκιόζης, ο κόσμος δεν πήγαινε. Αλλά βλέπω ότι τώρα τα παιδιά ξαναγυρίζουν*. (…) *Όσο υπάρχουμε πάνω στη γη, θα υπάρχει και ο Καραγκιόζης. Δεν θα πεθάνει ποτέ, γιατί είναι μια λαϊκή παράδοση που μιλάει στην ψυχή των παιδιών»*.

Ξάνθος Μάρκος ή Ξανθάκης (;-1945 ή 1952)

Καταγόταν από τα Χανιά και ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα. Δημιούργησε τη φιγούρα του κρητικού Μανούσου και διακρίθηκε για τη συγγραφή και την έκδοση φυλλαδίων με έργα του Καραγκιόζη, κάτι που οφείλεται εν πολλοίς και στην αξιόλογη μόρφωσή του. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά με πολύ μεγάλη επιτυχία στην Αθήνα, κυρίως κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, αλλά πέθανε αιφνιδίως στην Κάρυστο και η καριέρα του διακόπηκε αρκετά πρόωρα.

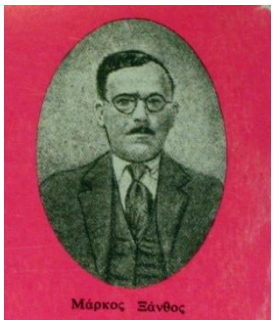

Ξηρομερίτης Χαρίτος

Καταγόταν από το Ηράκλειο και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά σε ολόκληρη την Κρήτη.

Ξυδιάς Νίκος (;-1939)

Καταγόταν από το Ληξούρι της Κεφαλονιάς. Ήταν μαθητής του Αγαπητού, του Μπέκου και του Μανωλόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και το 1939 στην Πάτρα, στην Αθήνα, στην Θεσσαλονίκη, στον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας και ιδιαίτερα στις Σέρρες και στην Δράμα. Σύμφωνα με τον Σωτήρη Σπαθάρη, ο Ξυδιάς *«ήτανε πολύ ψηλός και δεμένος άντρας. Είχε πολεμήσει στον μακεδονικό αγώνα μαζί με τον Παύλο Μελά»*.

Ορέστης ή Ανέστης Βακάλογλου (1922-1998)

Καταγόταν από το χωριό Αχιρλί (στην Προύσα της Μικράς Ασίας). Έξι μήνες περίπου μετά από τη γέννησή του, ακολουθεί η Μικρασιατική Καταστροφή και η οικογένεια Βακάλογλου φεύγει από την Ιωνία για την Κρήτη και από εκεί για την Πάτρα, όπου ο Ορέστης θα μάθει την τέχνη του Καραγκιόζη με κύριο δάσκαλό του τον Ντίνο Θεοδωρόπουλο. Κατά την αντιστασιακή του δράση, (επί Κατοχής), αποκτά το όνομα «Ορέστης», το οποίο θα κρατήσει και ως καλλιτεχνικό ψευδώνυμο. Μέχρι τότε τον αποκαλούσαν υποτιμητικά «Πρόσφυγα» εξαιτίας της προσφυγικής καταγωγής του. Οι καλλιτεχνικές του περιπέτειες καταγράφηκαν με γλαφυρό τρόπο στο βιβλίο: «Ορέστης: Ο πατρινός καραγκιοζοπαίχτης Ανέστης Βακάλογλου» του Βασίλη Χριστόπουλου (Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999). Από τις διηγήσεις αυτές, σταχυολογούμε το εξής: *«Στην Τρίπολη, που ήμουνα κάποτε κι είχα και την Σούλα κοντά, τη βοηθό μου, γύρω στο '69-'70, απέναντι από το θέατρο που παίζαμε, ήτανε η Λέσχη Αξιωματικών.* (…) *Σε μια στιγμή όπως παίζω, βγάζω στη σκηνή τον Καραγκιόζη, δεν θυμάμαι τι του είπε ο Χατζατζάρης και λέει ο Καραγκιόζης: "Εγώ δεν πάω. Κάνω απεργία". Τ' ακούνε στη χωροφυλακή. Όταν σκόλασα, μου στέλνουνε έναν αλφαμίτη και με πάει στο διοικητή. Δώδεκα η ώρα, μία. Μου λέει αυτός: "Θα σου βάλω τώρα τις χειροπέδες". Σοβαρά το 'λεγε. Λέει: "Γιατί είπες αυτή τη λέξη;". Λέω: "Καραγκιόζης είναι". Λέει: "Ξέρεις ότι περνάει από λογοκρισία;". Λέω: "Δεν το 'ξερα". Μου ρίξαν και κάτι κατακεφαλιές. Με κλείουνε σε ένα μπουντρούμι. Ο θεατρώνης, ο Πολύβιος ο Καλογεράς -του 'κοψε το μυαλό- και σηκώνεται την άλλη μέρα, πρωί-πρωί, και πάει στον Νομάρχη. Μέσα εγώ όλη τη νύχτα, μ' είχανε για κρεμάλα. Τρέχει ο Νομάρχης, πάει στο διοικητή και του λέει: "Άσε τον άνθρωπο να φύγει κι άλλη φορά δεν θα ξαναπεί". Έτσι γλίτωσα»*.

Παγανός Γιάννης (;-1952)

Καταγόταν από το Αίγιο. Συνεργάστηκε κυρίως με τον καραγκιοζοπαίχτη Βασίλαρο. Πέθανε σχετικά νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Πάγκαλος Δημήτρης (1870-1941)

Καταγόταν από την Ζάκυνθο. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πάτρα και σε όλη την Πελοπόννησο, παρουσιάζοντας τις άσεμνες κωμωδίες του Οθωμανικού μπερντέ. Έμεινε πιστός στην οθωμανική παράδοση και αντιστάθηκε στις ρηξικέλευθες μεταρρυθμίσεις του Μίμαρου. Ήταν επίσης ξακουστός για τα σπαρταριστά αστεία του και για τις φάρσες που σκάρωνε και που του σκάρωναν. Αξιοσημείωτη ήταν η συνεργασία του με τον Αγαπητό, τον Βράχαλη, τον Μπολντόκ και κυρίως με τον Τζούλιο Καΐμη (στην έρευνα του τελευταίου για τον Καραγκιόζη της Πάτρας κατά την εποχή του Μεσοπολέμου). Κατά τον Ορέστη, ο Πάγκαλος, *«όταν γνώρισε τον Μίμαρο, κατάλαβε αμέσως την αξία του και έγινε βοηθός του. Δούλεψαν μαζί στον Ελληνικό Καραγκιόζη. Ο Μίμαρος κατάργησε όλα τα πορνικά* (…) *και έγραψε νέα πατριωτικά έργα.* (…) *Σε όλη αυτήν την ιστορία ο Πάγκαλος είχε πολλές αντιρρήσεις. "Όλα καλά και άγια, αφεντικό, αλλά θα μου χαλάσεις τον Καραγκιόζη", του γκρίνιαζε. "Τι εννοείς Δημητρό;" ρωτούσε ο Μίμαρος. "Άφησέ τον όπως είναι". "Μα αν τον αφήσω χαμαμτζή, ανάμεσα στις γυμνές γυναίκες με το παλαμάρι στο χέρι, δεν θα σταματήσουν να τον κυνηγούν". "Ε, άι σιχτίρ, αφεντικό, κάνε τον ψάλτη στην Εκκλησία να δω τι Καραγκιόζης θα είναι". Ο Πάγκαλος έλεγε πως αν ο Καραγκιόζης κράτησε την ελευθεροστομία του, το χρωστάμε σε αυτόν. Εκεί πάτησε πόδι στον Μίμαρο. "Όπου και να τον βάλεις, αφεντικό, άσε τον να μιλάει ελεύθερα, μην του δένεις τη γλώσσα". Ο Μίμαρος συμφωνούσε: "Έχεις δίκιο, Δημητρό"»*.

Παγκράτης Περικλής

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Κέρκυρα και στην Ήπειρο. Ο Γιάνναρος διηγείται σχετικά στον Άρη Μηλιώνη (για το έτος 1951): *«Πήγα στην Κέρκυρα, βοηθός σε έναν καραγκιοζοπαίχτη που τον ελέγανε Περικλή Παγκράτη. Έκατσα μαζί του ενάμιση μήνα»*.

Παλαιοθόδωρος Παναγιώτης (1942-)

Ως γιος του καραγκιοζοπαίχτη Κώσταρου, ήρθε σε επαφή με τον Καραγκιόζη από πολύ μικρή ηλικία. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Πάτρα, στην Αθήνα, στο Αίγιο και με πάρα πολύ μεγάλη επιτυχία στο Λουτράκι.

Παναγιωτάρας Νίκος (1907 ή 1909-1985)

Καταγόταν από την Νέα Μανωλάδα Ηλείας. Σύμφωνα με τις προσωπικές του διηγήσεις, ήταν μαθητής του Σωτηρόπουλου, ενώ ως δάσκαλός του αναφέρεται (από τον Ορέστη) και ο Αγαπητός. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην δυτική Ελλάδα (Αχαΐα, Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία, Άρτα, Λευκάδα κ.α.).

Πανόπουλος Χρήστος ή Καρφίτσας

Καταγόταν από την Χαλκίδα. Ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου. Κατά τον Δημήτρη Μόλλα, οι παλιοί καραγκιοζοπαίχτες μιλούσαν με «σεβασμό» για την τέχνη του Πανόπουλου, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Λαμία (και την ευρύτερη περιοχή της Φθιώτιδας) και δευτερευόντως στην περιοχή της Θεσσαλίας, μέχρι τουλάχιστον τα μέσα της δεκαετίας του 1930 (σύμφωνα με τις πληροφορίες του θεσσαλικού τύπου και του Φώτη Βογιατζή).

Παντιώρας Αντώνης

Παντόλφης Μιχάλης (;-1968)

Ήταν μαθητής του Τσαούτου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Θεσσαλία.

Παντόφλας ή Παντοφλάς Δημήτρης (;-1921)

Ήταν μαθητής του Μίμαρου. Σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας.

Παπαγεωργίου Αργύρης (;-1943)

Ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα. Πέθανε νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Παπαγεωργίου Σάκης

Παπακωνσταντίνου Γιάννης (1901-1980)

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Πάγκαλου, του Σωτηρόπουλου και του Μπέκου, ενώ για πολλά χρόνια διετέλεσε βοηθός στο πάλκο του Μανωλόπουλου, ασχολούμενος επιτυχώς και με τις ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις του μπερντέ. Έζησε για πολλά χρόνια και στην Βραζιλία, ενώ δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο και στην Κεφαλονιά.

Παπακωνσταντίνου Παναγιώτης

Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου και αδερφός του πατρινού Γιάννη Παπακωνσταντίνου.

Παπανικολάου Γεώργιος

Καταγόταν από το Ηράκλειο και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Κρήτη.

Παπαργύρης Αργύρης (1896-1974)

Καταγόταν από τον Τύρναβο. Ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου και του Γιάννη Τσαούτου ή Γιάνναρου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην περιοχή της Θεσσαλίας. Οι παραστάσεις του μετατρέπονταν (στο τέλος τους) σε κανονικό πανηγύρι. Ο Βασβανάς, που ήταν μαθητής του Παπαργύρη, *«θεωρεί το δάσκαλό του (ενν. τον Παπαργύρη) ανώτερο του Γιάνναρου (ενν. του Γιάννη Τσαούτου) αλλά και άλλων σημερινών καλλιτεχνών του Θεάτρου Σκιών»*. Τις καλλιτεχνικές περιπέτειες του Αργύρη Παπαργύρη διασώζει ο Φώτης Βογιατζής ως εξής:

«Η οικογένεια περιόδευε σε χωριό "πάνω απ'την Καρδίτσα" στο Φανάρι, γύρω στα 1949. Έπαιζαν το έργο "Τα αινίγματα της Βεζυροπούλας". Στην παράσταση Τούρκος αξιωματικός λέει στον Χατζηαβάτη: "Βαρέθηκα, Χατζηαβάτη μου, ακόμα και τη στρατιωτική μου ζωή"! Το άλλο πρωί ο Αργύρης πίνει ήσυχα τον καφέ του στην πλατεία, οπότε τον πλησιάζει χωροφύλακας. -Σε ζητάει λίγο ο ενωμοτάρχης... -Τι θέλει; Ρωτάει, κάπως ανήσυχος. -Θα σου πει. Παρουσιάζεται στο τμήμα. -Τι είπες χθες το βράδυ; -... -Είπες ότι "βαρέθηκες τη στρατιωτική ζωή"... -Δεν το πήρα... κομματικό, το λέει και το... βιβλίο! Αυτό το πράγμα σας πειράζει; -Εσύ τι λες; -Δεν πείραξα το δικό σας Σώμα... -Άλλη φορά μην το ξαναπείς... Είναι "χτυπητό" και πειράζει...». Από τις καλλιτεχνικές περιπέτειες του Παπαργύρη, επίσης κατά την ταραγμένη δεκαετία του 1940, σταχυολογούμε και το εξής: *«Γύρω στα 1947-1948, αντάρτες μπαίνουν στον Τύρναβο, χτυπούν την πόρτα του σπιτιού του που είναι στο ακραίο σημείο της κωμόπολης, στα βόρεια. Ανοίγουν την πόρτα, λένε πως θέλουν τον καραγκιοζοπαίχτη. Τους λένε ότι λείπει. Αφού πείθονται, ο επικεφαλής... τους καθησυχάζει: - Καλά, δεν τον θέλαμε και τίποτα, να μας παίζει Καραγκιόζη στο βουνό».*

Παπούλιας Γιάννης

Καταγόταν από το Άργος ή από την Νεμέα. Ήταν μαθητής του Μπέκου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Αθήνα και στην Πελοπόννησο.

Πάστας ή Μπάστας Αντώνης

Συνεργάστηκε (κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα και με πολύ μεγάλη επιτυχία) με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες και ιδιαίτερα με τον Μανωλόπουλο.

Πάτρας Διονύσης (1910-;)

Καταγόταν από την Ζάκυνθο. Μαθήτευσε κατά κύριο λόγο κοντά στον Χρήστο Χαρίδημο και δευτερευόντως στον Μανωλόπουλο. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα, στην Ζάκυνθο, στην Κεφαλονιά και στην Πελοπόννησο. Ασχολήθηκε επίσης και με το κουκλοθέατρο.

Πελέκης Τάκης ή Αράπης
Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου. Σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας.

Περίχαρος ή Χέλμης Ιωάννης
Καταγόταν από τα Σεπόλια. Πέθανε νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Περόπουλος Γιάννης

Πετρόπουλος Χαρίλαος (1886-1965)
Καταγόταν από το Αίγιο. Ήταν μαθητής του Μέμου Χριστοδούλου και δευτερευόντως του Μίμαρου και του Μπέκου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα, στην Θεσσαλία, στην Μακεδονία και κυρίως στην Θεσσαλονίκη, όπου κατείχε *«τα σκήπτρα της βασιλείας του γέλωτος»*. Η μεγάλη επιτυχία του στην συμπρωτεύουσα (στην περιοχή του Συντριβανίου) μαρτυρείται από το σλόγκαν της εποχής: *«Μόλλας στην Αθήνα, Χαρίλαος στην Σαλονίκη»*. Κατά τον Γιάννη Χατζή, ο Πετρόπουλος *«συμμετείχε ενεργά στην κοινωνική ζωής της πόλης. Ασκούσε με επιτυχία το επάγγελμα του ράφτη, μετέχοντας μάλιστα και στο διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου εμποροραφτών»*. Περισσότερο από όλα όμως, ο Χαρίλαος έμεινε στην ιστορία του νεοελληνικού Θεάτρου Σκιών για τα εναλλασσόμενα πανιά που ανεβοκατέβαιναν με ράουλα, δηλαδή για τη διπλή και αργότερα τριπλή επάλληλη σκηνή με την αυτόματη αλλαγή σκηνικών. Η τεχνική αυτή ήταν προσωπικό επινόημα του Πετρόπουλου και την εφάρμοσε για πρώτη φορά και με τεράστια επιτυχία στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Μετά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο της Αλβανίας, ο Πετρόπουλος επέστρεψε οριστικά στην Αθήνα. Ο λογοτέχνης Στρατής Δούκας έγραψε για τον Χαρίλαο στην εφημερίδα «Μακεδονία» (12-8-1928): *«Το γέλιο του Χαρίλαου είναι το πιο αβίαστο γέλιο και το πείραγμά του το πιο πολιτισμένο, η διάθεσή του είναι φυσικιά, που ξεχειλίζει σαν ποτάμι, θαρρείς πως εκφράζεται απ'ευθείας απ'την καρδιά. Δηλαδή ο Χαρίλαος διαφέρει ακριβώς εκεί που διαφέρει η Αθήνα από την Θεσσαλονίκη. Στον Μόλλα θα δείτε τη φινέτσα του πνεύματος, στον Χαρίλαο τη φινέτσα της καρδιάς και αυτό το προσόν στην τέχνη δεν είναι βέβαια το πιο αξιοπεριφρόνητο»*.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Πέττας Γρηγόρης

Πλέσσας Αντώνης ή Αντώναρος (1924-1999)
Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά και με πολύ μεγάλη επιτυχία σε διάφορα μόνιμα θέατρα της Πάτρας (όπως π.χ. στου Μαρούδα, στου Πίνδαρου, στου Γασπαρινάτου, στο Ζαβλάνι κ.α.) και επίσης στην επαρχία και κυρίως σε ολόκληρη την δυτική Ελλάδα (Μεσσηνία, Ηλεία, Αχαΐα, Αιτωλοακαρνανία, μέχρι και την Ήπειρο). Τα τελευταία χρόνια της ζωής του τα πέρασε στην Αμαλιάδα κοντά στο γιο του, καραγκιοζοπαίχτη και μαθητή του, Φώτη Πλέσσα.

Πλέσσας Φώτης

Πλέσσας Χρήστος

Πολυκράτης Γ.

Πολύσαρος ή Πολίσαρος Γιώργης

Καταγόταν από την Αθήνα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα και στην Κρήτη. Ήταν μαθητής του Ξηρομερίτη. Εκτελέστηκε από τους Γερμανούς κατά την περίοδο της Κατοχής.

Ποριώτης Αντώνης ή Μποντόνιας (;-1938)

Καταγόταν από την Αθήνα. Ήταν μαθητής κατά κύριο λόγο του Ρούλια και δευτερευόντως του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα, αλλά έκανε περιοδείες και στην επαρχία. Ήταν *«ένα μεγάλο παιδί με μια σωματική διάπλαση κολοσσού»*, όπως γράφει ο Δημήτρης Μόλλας. Πέθανε σχετικά νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Πρίμας Θεμιστοκλής

Πρίντεζης

Πρόσφυγας Μιχάλης

Καταγόταν από την Μικρά Ασία. Συνεργάστηκε κυρίως με τον Βασίλαρο.

Πρωτόγερας Σωτήρης (;-1953)

Καταγόταν από την Μάνη. Ήταν μαθητής κυρίως του Αντώνη Μόλλα. Πέθανε σχετικά νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Πρωτοψάλτης Γιάννης (1936-)

Γεννήθηκε στα Καβάσιλα Ηλείας. Μαθήτευσε κοντά στον Ντίνο Θεοδωρόπουλο.

Ράμμος Φώτης (1920-1992)

Καταγόταν από την περιοχή της ανατολικής Αιτωλοακαρνανίας-δυτικής Φωκίδας. Πέρα από την καλλιτεχνική του δραστηριότητα, (ως καραγκιοζοπαίχτης που *«έπαιζε Καραγκιόζη σε στυλ Μίμαρου»*), διακρίθηκε επίσης για τη συμβολή του *«στην εξέλιξη του σκηνικού στον Καραγκιόζη»*, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μίμης Μόλλας. Συνεργάστηκε με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες, όπως π.χ. με τον Βασίλαρο, τον Χαρίδημο και τον Ορέστη. Ο Ορέστης μάλιστα αφηγείται ότι *«ψάχνοντας για ζωγράφο, από την καλή μου τύχη βρήκα τον καλύτερο. Υπήρχε τότε ο Φώτης Ράμμος, εξαιρετικός ζωγράφος, που είχε δουλέψει με τον Βασίλαρο»*.

Ρεβαντίνος Ανδρέας

Ρήγας Γιώργος

Αναφέρεται από τον Φώτη Βογιατζή ως καραγκιοζοπαίχτης που δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Νέα Ιωνία Βόλου και λογικά στον ευρύτερο χώρο της Θεσσαλίας κατά τη δεκαετία του 1920.

Ρήγας Κώστας

Ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά για πολλά χρόνια και με πολύ μεγάλη επιτυχία στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου (με έδρα τα Ιωάννινα) και στην υπόλοιπη Ελλάδα κυρίως από το 1950 και εξής.

Ρούλιας Γιάννης (1868 ή 1872-1905)

Η ζωή του Ρούλια ενέπνευσε τον Γιάννη Βλαχογιάννη, ο οποίος στη νουβέλα του *«Της Τέχνης τα Φαρμάκια»* έχει ως πρωταγωνιστή του τον καραγκιοζοπαίχτη «Φούλια» (αντί για Ρούλια). Κάτι παρόμοιο επαναλήφθηκε και στη βραβευμένη μυθιστορηματική βιογραφία *«Οι περιπλανήσεις ενός καλλιτέχνη»*. Ο Ρούλιας καταγόταν από την Αμφιλοχία. Ανήκει στους σημαντικότερους εκπροσώπους της Ηπειρώτικης Σχολής του Καραγκιόζη. Πρόλαβε να παρακολουθήσει παραστάσεις του γέροντα Ιάκωβου, αλλά μαθήτευσε κυρίως κοντά στον Ηλία, ο οποίος ήταν και ο σημαντικότερος μαθητής του Ιάκωβου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά αρχικώς για πολλά χρόνια στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας και γενικότερα στην δυτική Ελλάδα, συνεργαζόμενος μάλιστα και με τον πατρινό Δημήτρη Σαρδούνη, ενώ θεωρείται ο βασικός εμπνευστής της φιγούρας του ορεσίβιου Μπαρμπαγιώργου. Η καλλιτεχνική του καριέρα συνεχίστηκε κατόπιν με πολύ μεγάλη επιτυχία στην Αθήνα, όπου (σύμφωνα με την έρευνα του Χατζηπανταζή) διέπρεψε με τις ηρωικές παραστάσεις του και γενικότερα με την κουλτούρα της ηπειρώτικης παράδοσης, την οποία μετέφερε στην πρωτεύουσα. Έχοντας ως ορμητήριό του το θεατράκι του στην οδό Σταδίου, ήταν ασύγκριτος *«σε κύρος και δημοτικότητα»* κατά τη δεκαετία του 1890, επιβάλλοντας τα ηρωικά έργα και τη φιγούρα του τσέλιγκα Μπαρμπαγιώργου. Έφτασε μάλιστα στο σημείο να ονομάζει το θέατρό του: *«Θέατρον ο Μπαρμπαγιώργος»*. Έβγαλε πολλούς μαθητές, όπως τον Αντώνη Μόλλα και τον Ανδρέα Αγιομαυρίτη, αλλά με την αυγή του 20ού αιώνα η καριέρα του ανακόπηκε απότομα με τον πρόωρο θάνατό του στις 8/21 Μαρτίου 1905. Το όνομά του, ωστόσο, κατάφερε να αποκτήσει θρυλικές διαστάσεις, μέσα από διηγήσεις σαν την παρακάτω: *«Το 1898 ο Ρούλιας έδινε παραστάσεις στην Κηφισιά. Ένα βράδυ έπαιζε κάποιο έργο ηρωικό και με έκπληξή του είδε τους θεατές ενός μουσικού θιάσου, που έπαιζε απέναντί του, να παρατάν την παράσταση του θιάσου και σαν κύμα να έρχονται να παρακολουθήσουν μέχρι τέλους το έργο του δικού του Θιάσου των Σκιών»*. Η συγκεκριμένη διήγηση του Φωτιάδη προέρχεται από το βιβλίο του Καΐμη, όπου το ίδιο περιστατικό περιγράφεται ως εξής: *«Αναφέρουμε ένα επεισόδιο, που μας το διηγήθηκε, σε ένα χωριό της Αρκαδίας, ο Μήτσος Βασιλιώτης. Στα 1898, βρίσκεται στην Κηφισιά, τόπο παραθερισμού της υψηλής αριστοκρατίας, όχι πολύ μακριά από την Αθήνα, όπου ο Ρούλιας είχε το Θέατρο Σκιών του. Ένα βράδυ, ενώ παιζόταν ένα ηρωικό έργο, βλέπουμε με έκπληξη το κοινό να εγκαταλείπει την παράσταση, που έδινε ένας θίασος Όπερας απέναντι από την παράγκα του Ρούλια, και να συρρέουν πολυάριθμοι, για να παρακολουθήσουν, με ενδιαφέρον και μέχρι το τέλος, το έργο που παιζόταν από τον Ρούλια. Αυτό ήταν, τόσο για τον Ρούλια όσο και για το θέατρό του, πραγματική αποθέωση»*.

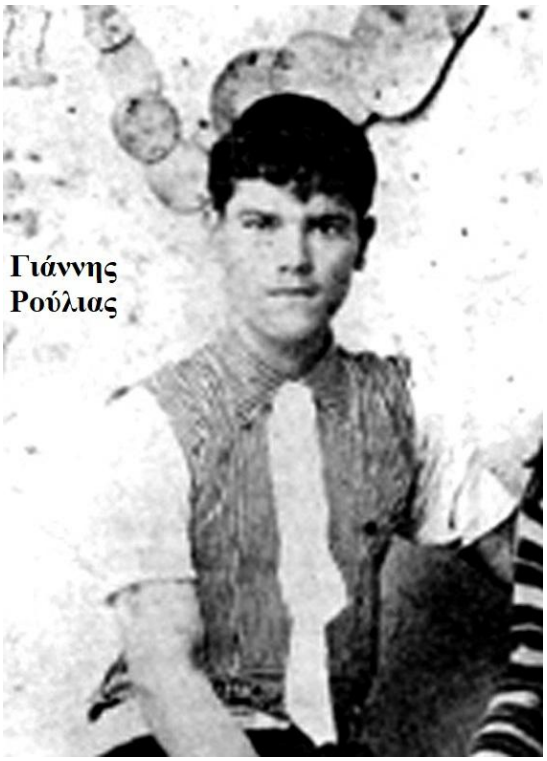
Γιάννης Ρούλιας

Ρουμελιώτης Μπάμπης

Ρούτσος Νίκος

Έμεινε περισσότερο γνωστός για τις ιστορίες Καραγκιόζη, που έγραψε ο ίδιος για φυλλάδια και περιοδικά. Τα πιο σημαντικά από αυτά δημοσιεύτηκαν από τον Α. Ρέκο κατά την πενταετία 1960-1965 σε μεγάλο σχήμα (μαζί με το έγχρωμο εξώφυλλο) και με αρκετή επιτυχία, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει και η μεταφορά ορισμένων από τα παραπάνω έργα και σε δίσκους, ερμηνευμένα από ηθοποιούς, όπως π.χ. ο Νάσος Κεδράκας στο ρόλο του Καραγκιόζη.

Σ-Τ-Φ-Χ-Ψ

Σακελλαρίου Αλέκος ή Σακελλαρόπουλος ή Γάμπαρας ή Κασιδιάρης (;-1980)

Καταγόταν από την περιοχή της Βορείου Ηπείρου. Κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1940, έφυγε από την Αλβανία για την Κέρκυρα και από εκεί βρέθηκε στην Πάτρα, στην ευρύτερη περιοχή της οποίας (όπως επίσης και σε άλλες επαρχίες) δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά για πολλά χρόνια, μέχρι που αποσύρθηκε (περίπου στα τέλη της δεκαετίας του 1970).

Σαλίχος Ι.

Σαμαράς Γιάγκος ή Γιάννος (;-1983)

Καταγόταν από την Θεσσαλονίκη. Ήταν μαθητής του Χαρίλαου (κατά τον Δημήτρη Μόλλα), αλλά *«έπαιζε με το στυλ του Μέμου»*. Η καριέρα του σταμάτησε κάπως πρόωρα για λόγους υγείας.

Σαντορινιός Μάρκος ή Γιάγκος

Ήταν γνωστός και ως *«Μάρκος ο Μανάβης»* και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Σαρδούνης Δημήτρης ή Μίμαρος (1860-1912)

Ο Μίμαρος θεωρείται ο γενάρχης του νεοελληνικού Θεάτρου Σκιών. Ωστόσο, τα βιογραφικά του στοιχεία δεν είναι απολύτως σαφή και ξεκαθαρισμένα. Σύμφωνα με τα νεότερα τεκμήρια της έρευνας, γεννήθηκε το 1860 στην Καλαμάτα. Μεγάλωσε κατόπιν στο Μεσολόγγι και έδρασε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πάτρα. Ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος για την εποχή του, καθώς σπούδασε στο Σχολαρχείο, ενώ διετέλεσε και ψάλτης στον τότε καθεδρικό Ναό της Πάτρας. Σύμφωνα με τις επικρατέστερες πληροφορίες για τη ζωή του, σε νεαρή ηλικία έφυγε για την Πόλη, όπου έμαθε τα μυστικά του Οθωμανικού μπερντέ από τον Γιάννη Βράχαλη. Ωστόσο, από πολύ μικρή ηλικία είχε παρακολουθήσει και τους καραγκιοζοπαίχτες της Αιτωλοακαρνανίας (κατά κύριο λόγο τον Λιάκο Πρεβεζάνο), οι οποίοι μύησαν τον Δημήτρη Σαρδούνη και στην παράδοση του Ηπειρώτικου Θεάτρου Σκιών. Χάρη στην ανωτέρω μαθητεία και την καλλιτεχνική του ευαισθησία και μόρφωση, ο Σαρδούνης κατάφερε να διαμορφώσει ένα κράμα ανάμεσα στον Ηπειρώτικο και τον Οθωμανικό μπερντέ, συνδυάζοντας τα θετικά στοιχεία και των δύο παραδόσεων και αποβάλλοντας τις όποιες αισχρότητες του Οθωμανού Karagöz. Μέσα από αυτό το κράμα αναδύθηκε ο νεοελληνικός Καραγκιόζης. Ο Δημήτρης Σαρδούνης έμεινε γνωστότερος στην ιστορία ως «Μίμαρος» είτε λόγω των μιμητικών ικανοτήτων του, είτε (το πιο πιθανό) λόγω του μικρού του ονόματος «Μίμης», το οποίο μετατράπηκε κατόπιν στη μεγεθυντική προσωνυμία Μίμαρος, εξαιτίας του ότι αυτές οι μετατροπές συνηθίζονται στην Πελοπόννησο (Γιάνναρος, Αντώναρος, Κώσταρος, Βασίλαρος κτλ.). Πέρα από όλα αυτά όμως, στον Μίμαρο αποδίδονται ρηξικέλευθες μεταρρυθμίσεις και καινοτομίες στην τέχνη του Καραγκιόζη, όπως είναι π.χ. η επιβολή στο πανί φιγούρων από την ηπειρωτική παράδοση (Πασάς, Βεληγκέκας, Ταχήρ), η επιβολή επίσης των ηρωικών έργων (με πιο

αντιπροσωπευτική περίπτωση το ηρωικό έργο *«Ο Καπετάν Γκρης»)*, η διαμόρφωση νέων τύπων όπως ο ζακυνθινός Νιόνιος και ο Κολλητήρης (στη θέση των αντίστοιχων παλιότερων τύπων του Οθωμανικού μπερντέ) και κυρίως η ηθικοποίηση του θεάματος και η απαλλαγή αυτού από τα αισχρά και άσεμνα στοιχεία του Οθωμανού Karagöz. Ο Μίμαρος συνεργάστηκε στην Πάτρα με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες, όπως τον Πάγκαλο και τον Αγαπητό, τους οποίους όμως δυσκολεύτηκε να πείσει για τις καινοτόμες αλλαγές του, ενώ η πιο γόνιμη συνεργασία του με τον Γιάννη Ρούλια οδήγησε τον τελευταίο στην οριστική διαμόρφωση και επιβολή της φιγούρας του ορεσίβιου τσέλιγκα Μπαρμπαγιώργου. Σταδιακά, η καλλιτεχνική δράση του Σαρδούνη έγινε γνωστή σε ολόκληρη την δυτική Πελοπόννησο (από την Πάτρα και την Γαστούνη μέχρι τον Πύργο και την Καλαμάτα), για να κορυφωθεί στην τριετία 1899-1902, κατά την οποία ο Μίμαρος παρουσίασε με πολύ μεγάλη επιτυχία τις παραστάσεις του στην Αθήνα. Από το 1903 και εξής όμως, η καριέρα του άρχισε να φθίνει, με αποτέλεσμα ο Μίμαρος να χαθεί σταδιακά από το καλλιτεχνικό προσκήνιο και να πεθάνει, πιθανότατα το 1912, ξεχασμένος και περιθωριοποιημένος. Η ταραχώδης καλλιτεχνική καριέρα του Μίμαρου και η εξίσου ταραγμένη εποχή του ενέπνευσαν τη μυθιστορηματική βιογραφία του Βασίλη Χριστόπουλου με τον τίτλο: *«Στο φως της ασετιλίνης»* (εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2002), όπως και την πρόσφατη νουβέλα: *«MIM… King of Swords»*. Ωστόσο, την πολύ μεγάλη καλλιτεχνική αξία του Μίμαρου επιβεβαιώνουν (πρώτα από όλα) οι εφημερίδες της εποχής που έζησε, από τις οποίες σταχυολογούμε την εξής λιτή, αλλά περιεκτική, κριτική της «Εστίας» (1899): *«Είναι ο τελειότερος εις το είδος του, λέγουν»*, ενώ η πατρινή εφημερίδα «Νεολόγος» (το έτος 1898) έγραφε ότι *«ο Μίμαρος κατέστη αληθές εντρύφημα όπου και αν έπηξε την σκηνήν του»*.

Σαρμάς Διονύσης ή Κούτσης

Καταγόταν από την Αμαλιάδα και ήταν μαθητής του Μανωλόπουλου. Η καλλιτεχνική δράση του σταμάτησε κάπως πρόωρα για λόγους υγείας, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ορέστη, τον οποίο ο Σαρμάς είχε στεφανώσει στην Νέα Μανωλάδα το έτος 1942.

Σίμος Γκαρής (1910-2000)

Γεννήθηκε στα Καρδάμυλα της Χίου. Τον Σίμο Γκαρή, όπως γράφει ο Δημήτρης Μόλλας, *«τον θυμούνται οι παλιοί Χιώτες που τον αγαπούσανε και τον περιγράφουνε ακόμα»*. Ήταν μαθητής κυρίως του Τράγκα (κατά τη στρατιωτική θητεία του Γκαρή στον Έβρο) και δευτερευόντως του Αγιομαυρίτη κατά τις περιοδείες του τελευταίου στα νησιά. Με τη ζωή και την καλλιτεχνική δράση του Σίμου του Χιώτη ασχολήθηκε ο Γιάννης Βουλτσίδης, αφιερώνοντας στην περίπτωση του νησιώτη καλλιτέχνη ένα βιβλίο, από το οποίο σταχυολογούμε το εξής: *«Ήταν ένας διοικητής στα Μεστά και σηκώνει το πανί την ώρα που 'παιζα. Την άλλη μέρα στο καφενείο, μου λέει: -Ξέρεις γιατί ήρθα και κοίταξα, γιατί δεν επίστευα πως ήταν ένας άνθρωπος, το πώς τόσες φωνές καταφέρνει ένας άνθρωπος»*.

Σκαβάντζος Στέφανος

Ήταν μαθητής του Ρούλια και κυρίως του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα και σε συνεργασία με άλλους καραγκιοζοπαίχτες (όπως π.χ. με τον Χαρίλαο Πετρόπουλο).

Σκαρίμπας Γιάννης (1893-1984)

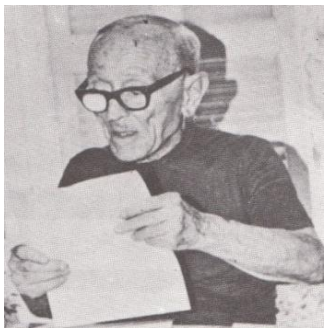

Καταγόταν από την Αγία Ευθυμία Φωκίδας. Μεγάλωσε στην Πάτρα και έζησε μόνιμα στην Χαλκίδα. Είναι γνωστότερος ως ο λογοτέχνης, ο οποίος *«γεμισμένος από τη φιλοσοφική αντίληψη του Καραγκιόζη, μας έδωσε το πραγματικό νόημα του '21»*. Ασχολήθηκε με το Θέατρο Σκιών στα βαθιά του γεράματα και κάτω από μια ιδιόρρυθμη (προσωπική) οπτική γωνία. *«Καταχωρείται τιμής ένεκεν»* στους καραγκιοζοπαίχτες (σύμφωνα με τον Μίμη Μόλλα) και παρά τις ενστάσεις π.χ. του Βασίλαρου, που έγραφε: *«Αυτός ο συγγραφέας της Χαλκίδας, έγινε τώρα και καραγκιοζοπαίχτης. Αχ! Καημένε Σκαρίμπα, ο Καραγκιόζης δεν είναι εύκολο πράγμα. Είναι σπουδαία τέχνη»*.

Σκούνας Γ.

Σουρτούκας (;-1833)

Αναφέρεται από τον Μίμη Μόλλα ως ένας από τους προεπαναστατικούς καραγκιοζοπαίχτες, ο οποίος φέρεται να έδρασε και μετά από την Επανάσταση του 1821. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στο Ναύπλιο. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Μίμη Μόλλα, *«πριν ακόμα "φέρουνε" εδώ τον Μπράχαλη, μας πληροφορεί η Φυλλάδα πως το 1833 πέθανε φτωχός και σε βαθιά γεράματα ο Καραγκιοζάς Σουρτούκας και συνοδεύει την είδηση με το πικρό σχόλιο πως λιμοκτονούν αγωνιστές του σπαθιού και του αίματος και θα γλίτωνε ο αγωνιστής του γέλιου;»*, ενώ η ναυπλιώτικη εφημερίδα «Πρόοδος», *«αναφέροντας το θάνατο του Σουρτούκα (1833), δεν κλαίει τον καραγκιοζοπαίχτη, μα τον τραγουδιστή, το βάρδο του Μεγάλου Σηκωμού»*. Τέλος και πάλι ο Μίμης Μόλλας αναφέρει ότι ο Σουρτούκας, *«ο καραγκιοζοπαίχτης της τότε πρωτεύουσας, του Ναυπλίου, πέθανε από την πείνα»*.

Σπαθάρης Ευγένιος (1924-2009)

Καταγόταν από την Κηφισιά. Ήταν γιος του καραγκιοζοπαίχτη Σωτήρη Σπαθάρη, από τον οποίο έμαθε και τα μυστικά της τέχνης του Καραγκιόζη. Ο Ευγένιος ξεκίνησε την καλλιτεχνική του δράση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940 (ειδικότερα κατά την περίοδο της Κατοχής) και συνέχιζε αδιαλείπτως να δραστηριοποιείται καλλιτεχνικά μέχρι και το θάνατό του, τον Μάιο του 2009, ύστερα από ατύχημα και πτώση από τις σκάλες του Ινστιτούτου Γκαίτε στην Αθήνα και την ώρα που κρατούσε στα χέρια του τις πολυαγαπημένες του φιγούρες. Ο

Ευγένιος Σπαθάρης, φύση ανήσυχη και εξωστρεφής, έπιασε το πνεύμα της εποχής του (και των κοινωνικοπολιτικών αλλαγών της δεκαετίας του 1950) και προσανατολίστηκε (πρώτος από όλους) προς τον παιδόκοσμο, καθώς αντιλήφθηκε εγκαίρως ότι το Θέατρο Σκιών είχε αρχίσει να χάνει οριστικά το κοινό των μεγάλων, εξαιτίας του κινηματογράφου και κυρίως κατόπιν εξαιτίας της τηλεόρασης. Έτσι λοιπόν προχώρησε στη διασκευή των έργων του Καραγκιόζη σε δίσκους, σε κόμικς και κυρίως σε μαγνητοσκοπημένες εικοσάλεπτες παραστάσεις για την απογευματινή παιδική ζώνη της τότε κρατικής τηλεόρασης, κάνοντας γνωστό τον Καραγκιόζη σε ολόκληρη την Ελλάδα και επιβάλλοντάς τον ως παιδικό θέαμα. Η προσπάθεια αυτή του Σπαθάρη συνάντησε αντιδράσεις και τον αντίλογο των συναδέλφων του καραγκιοζοπαιχτών. Ωστόσο, ο ίδιος δεν αφοσιώθηκε μόνο στο παιδικό κοινό. Παρουσίασε την τέχνη του σε ολόκληρη την Ελλάδα και κυρίως στο εξωτερικό με πολύ μεγάλη επιτυχία και με σπουδαίες διακρίσεις σε χώρες, όπως η Γαλλία, η Δανία κ.ά.. Συνεργάστηκε επίσης με πολλούς ακόμα αξιόλογους καλλιτέχνες, όπως π.χ. τον Γιώργο Παυριανό, με τον οποίο εμπλούτισε το ρεπερτόριο του Καραγκιόζη με θέματα από την ελληνική αρχαιότητα και το Βυζάντιο (ενδεχομένως με πιο αντιπροσωπευτική περίπτωση τη διασκευή των «Βατράχων» του Αριστοφάνη με τον Αισχυλάκη και τον Ευριπιδάκη στους ρόλους του Μίκη Θεοδωράκη και του Μάνου Χατζιδάκι αντίστοιχα).

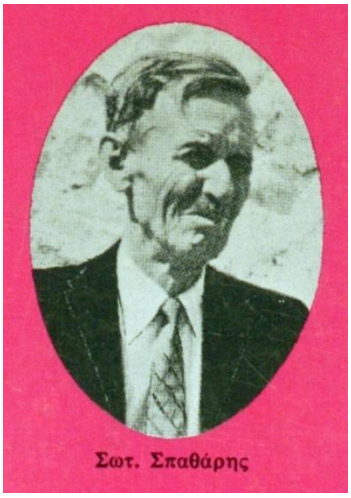
Σωτ. Σπαθάρης

Σπαθάρης Σωτήρης (1887-1974)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Υιοθετήθηκε από Σαντορινιούς γονείς. Έζησε στο Μεταξουργείο και κατόπιν μετακόμισε στην Κηφισιά. Ήταν μαθητής του Θοδωρέλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (κυρίως κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα) σε όλη την Ελλάδα. Ήταν ο πατέρας του Ευγένιου Σπαθάρη και ένας από τους σημαντικότερους ιδρυτικούς στυλοβάτες του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών. Περισσότερο από όλα όμως, ο Σωτήρης Σπαθάρης έμεινε στην ιστορία του νεοελληνικού Καραγκιόζη για τα περίφημα «Απομνημονεύματά» του, τα οποία πρωτοεκδόθηκαν το 1960 και αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα κείμενα που γράφτηκαν ποτέ όχι μόνο για το Θέατρο Σκιών, αλλά και γενικότερα για την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό. Το ανωτέρω έργο του Σωτήρη Σπαθάρη δέχτηκε διθυραμβικές κριτικές από προσωπικότητες όπως, π.χ. ο Γιάννης Τσαρούχης και ο Άγγελος Σικελιανός, φτάνοντας μάλιστα να συγκριθεί σε αξία ακόμα και με τα «Απομνημονεύματα» του Μακρυγιάννη. Παραθέτουμε (εντελώς ενδεικτικά) δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τα «Απομνημονεύματα» του Σωτήρη Σπαθάρη. Το πρώτο αποδίδει εύγλωττα και εύστοχα την κυριαρχία του προφορικού λόγου στην τέχνη του Καραγκιόζη: *«Πολλοί ρωτάνε αν τα έργα που παίζω, τα διαβάζω και παίζω. Ούτε εγώ ούτε κανένας καραγκιοζοπαίχτης διαβάζει. Τις παραστάσεις τις ξέρουμε απ' όξω, όπως οι παραμυθάδες ξέρουνε τα παραμύθια».* Το δεύτερο απόσπασμα περιγράφει τις εντυπώσεις Άγγλων στρατιωτών για το θέαμα του Θεάτρου Σκιών: *«Μετά απ' αυτό ήρθε διαταγή να κατασκηνώσουμε στο 64ο χιλιόμετρο, που ήτανε εκτός βολής. Εκεί ο Καραγκιόζης έπαιζε κάθε μέρα. Πολλές φορές ερχόντουσαν και Άγγλοι, που είχαν κατασκηνώσει εκεί κοντά μας. Τον Καραγκιόζη τον λέγανε Γκρεκ σινεμά».*

Σπανακάκης Αριστείδης

Σπηλιωτόπουλος Λευτέρης (1905-τέλη δεκαετίας 1970)

Καταγόταν από την Κόρινθο. Ήταν μαθητής του Λάτσα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στα νησιά του Αιγαίου, στην ανατολική Στερεά Ελλάδα (κυρίως στην Χαλκίδα) και στην ανατολική Πελοπόννησο.

Σπυρόπουλος Θανάσης (1931-)

Καταγόμενος από το Κοπανάκι Μεσσηνίας, ο Θανάσης Σπυρόπουλος μαθήτευσε κοντά στον Βασίλη Φιλντισάκο και συνεργάστηκε κατόπιν με πολλούς καραγκιοζοπαίχτες (όπως π.χ. τον Φρίξο Γαζεπίδη). Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, ανελλιπώς, σε ολόκληρη τη χώρα, αλλά και στο εξωτερικό. Ιδιαίτερη επιτυχία γνώρισαν οι τηλεοπτικές εκπομπές του με παραστάσεις Καραγκιόζη κατά τη δεκαετία του 1980 στην τότε ΕΡΤ-2. Με την είσοδο της νέας χιλιετίας, επίσης, διατηρεί σταθερά (μαζί με το γιο του) δύο θεατράκια: Στο Γαλάτσι και στους Αγίους Αναργύρους. Έχοντας διατελέσει και πρόεδρος του Π.Σ.Θ.Σ., αγωνίστηκε για την εξύψωση του Καραγκιόζη μέσα από μια σειρά καινοτομιών, όπως αναφέρει και ο ίδιος στο βιβλίο του Αθανάσιου Φωτιάδη, για *«ένα νέο Καραγκιόζη που δεν ξέρει κανείς να παίζει, διότι δεν έχουν δει πώς γίνεται»*. Από παλιά συνέντευξή του, σταχυολογούμε τις εξής διηγήσεις: *«Όταν πήγαινα σε κάθε χωριό, πριν παίξω, έψαχνα να βρω ποιανού είναι το τάδε όμορφο ή παράξενο σπίτι, τίνος είναι ο τάδε γάιδαρος, ποιανού κατοίκου το σκυλί δημιουργεί προβλήματα, ποια οικογένεια έχει πολλά παιδιά και ποια όχι… Έτσι, την ώρα της παράστασης: Κοπέλα: Αχ, καλέ, δεν μπορώ να κάνω παιδιά, τι να κάνω; Καραγκιόζης: Δεν κάνεις παιδιά; Στον Γιώργο (που είχε επτά παιδιά στο χωριό)! Στον Γιώργο… Το σακάκι του να σου βάλει πάνω σου, θα γεννήσεις! Το καφενείο που γινότανε η παράσταση, σειόταν από τα γέλια των θεατών. Επίσης, αυτό το στοιχείο της σάτιρας σε συνδυασμό με τη δημιουργία εντυπωσιακών παραστάσεων από τη μυθολογία και τα παραμύθια, με έκαναν να επιβιώσω και να πετύχω στους συναγωνισμούς με τους άλλους συναδέλφους-κολοσσούς εκείνης της εποχή»*. (…) *«Σε κάθε μεγάλη επαρχιακή πόλη, όπως στην Πάτρα, την Τρίπολη, το Αίγιο, το Μεσολόγγι, το Αγρίνιο κλπ., υπήρχε συναγωνισμός μεταξύ των καραγκιοζοπαιχτών, που παίζανε εκεί. Έτσι, στο Αγρίνιο που έτυχε να παίζω, ήρθανε να παίξουν συνεταιρικά ο Βασίλαρος και ο Ορέστης, δύο κολοσσοί για εκείνη την εποχή. Τότε, σκέφτηκα ότι για να μπορέσω να τους αντιμετωπίσω, έπρεπε να βρω καινούρια έργα, διότι στα κλασσικά έργα το κοινό θα προτιμούσε να δει τους ήδη φτασμένους καραγκιοζοπαίχτες. Τότε πήγα στην Αθήνα και αγόρασα βιβλία με παραμύθια και μυθολογία. Οι ρεκλάμες του θεάτρου μου έγραφαν π.χ.: "Σήμερα, ο Σπυρόπουλος παίζει δύο έργα: το παραμύθι Το Μαγικό Σπαθί και την κωμωδία Ο Καραγκιόζης Φούρναρης". Έτσι το κοινό προτιμούσε να δει δύο έργα: Ένα κλασσικό και ένα καινούριο. Τέτοιου είδους έργα δικά μου ήτανε, επίσης, η "Τροία" και "Ο Θεός Αχελώος". Μάλιστα, όταν ανακοίνωσα ότι θα παίζω την "Τροία" αναγκάστηκε να έρθει ο ίδιος ο Βασίλαρος, για να δει τι ακριβώς ήτανε αυτό που έκανε το κοινό του Αγρινίου να προτιμά εμένα και όχι τους δύο αυτούς φτασμένους καλλιτέχνες. Είχα σκηνή έξι μέτρων που με φως χωριζότανε σε δύο σκηνές, τριών μέτρων η κάθε μία. Την ώρα της μάχης που σημαδεύει ο Πάρις τον Αχιλλέα, είχα φτιάξει κατάλληλο φωτιστικό που έδειχνε τον Θεό και τεχνικά πήγαινε το τόξο από τα χέρια του Πάρι στη φτέρνα του Αχιλλέα! Ο Βασίλαρος έκπληκτος! Την άλλη μέρα, σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες, λέει στον Ορέστη: "Τον… άτιμο! Ο Θεός πήρε το τόξο και το πήγε… μπαμ στην φτέρνα!"»*. Επίσης, και σύμφωνα με μια άλλη διήγηση, ο Θανάσης Σπυρόπουλος *«"έβγαλε… τον Θεό στη σκηνή" σε μια παράστασή του στην Τρίπολη. Μια λάμπα 1000 W, πίσω από ένα χωνί, σχημάτισε ένα φωτεινό δίσκο εκτυφλωτικής ακτινοβολίας στον μπερντέ, που ανάγκασε τους θεατές να γυρίσουν αλλού το βλέμμα τους. Το στόμιο του χωνιού στένευε σιγά-σιγά, ώσπου στο τέλος άφησε μόνο μια μικρή δέσμη να κινηθεί και να σβήσει προς τα πάνω»*.

Σπυρόπουλος Κώστας

Σταίνος Κωνσταντίνος

Σταματάκης Νίκος

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Κρήτη.

Σταματίου Γιάννης
Ήταν γαμπρός του καραγκιοζοπαίχτη Γιάννη Τσαούτου ή «Γιάνναρου». Μετά από το θάνατο του πεθερού του, του Τσαούτου, την περίοδο της Κατοχής, (όταν ο Τσαούτος έπαιζε στην περιοχή της Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στην Λάρισα), *«ο γαμπρός του Γιάννης Σταματίου τον υποκατέστησε στο φρούριο, που έπαιζε για αρκετά χρόνια σαν Γιάνναρος»*, όπως μας πληροφορεί ο Δημήτρης Μόλλας.

Στανίσης Χρήστος

Στεργιόπουλος Γιάννης (περίπου 1900-περίπου 1945)
Καταγόταν από την Καρδίτσα και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Καρδίτσα (αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας) κατά την εποχή του Μεσοπολέμου και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1940. Πέθανε νέος και η καριέρα του σταμάτησε αρκετά πρόωρα.

Σωτηρόπουλος Ανδρέας
Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Μίμαρου και κυρίως του Μανωλόπουλου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά με μεγάλη επιτυχία στην Αθήνα, σε ολόκληρη την Πελοπόννησο και κατά κύριο λόγο στην Πάτρα.

Σωτηρόπουλος Χρήστος
Ήταν γιος του Ανδρέα Σωτηρόπουλου. Σύμφωνα με τον Γιάνναρο, ο Χρήστος Σωτηρόπουλος κρεμάστηκε από τους Γερμανούς, (κατά τη διάρκεια της Κατοχής), γιατί έπαιζε πατριωτικά έργα.

Τάγκαλος Σωτήρης (1947-2005)
Καταγόταν από τον Πειραιά και ήταν μαθητής του Γιώργου Χαρίδημου. Συμμετείχε ενεργά στο Δ.Σ. του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών. Πέθανε νέος και η καλλιτεχνική του καριέρα σταμάτησε αρκετά πρόωρα.

Ταμπουράκης Μήτσος
Καταγόταν από την περιοχή της Μάνης. Ήταν μαθητής κατά κύριο λόγο του Αντώνη Μόλλα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στον Πειραιά.

Ταραμπούκος Βαγγέλης ή Αχιλλέας (1919/20-1985/86)
Καταγόταν από τον Τύρναβο. Ήταν μαθητής του Αργύρη Παπαργύρη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στον κάμπο της Θεσσαλίας και κατά κύριο λόγο στην Λάρισα και στην Καρδίτσα.

Ταυλάτος Μιχάλης

Τοπεκίτζογλου ή Τούρλας Θανάσης

Τράγκας Γιάννης (;-1942 ή 1943)
Καταγόταν από την Δράμα (ή από την Ξάνθη). Όπως αναφέρει ο Δημήτρης Μόλλας, ο Τράγκας *«μεγάλωσε και έμαθε την τέχνη στην Αθήνα. Πιστός στη σχολή Ρούλια»*. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης, κυρίως κατά την εποχή του Μεσοπολέμου και μέχρι την εκτέλεσή του από τους Βούλγαρους στην πόλη της Δράμας (κατά τη διάρκεια της Κατοχής και συγκεκριμένα το 1942 ή το 1943).

Τριβέλλας Παναγιώτης

Τσαμπίρας Τάκης ή Τακίδης

Ήταν μαθητής του Κούζαρου. Έδινε παραστάσεις *«με νόημα, μήνυμα και σεμνότητα»*, ενώ διακρινόταν και για το εικαστικό του έργο. Πέθανε νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Τσαούτος Γιάννης ή Γιάνναρος

Καταγόταν από τον Πειραιά. Ήταν μαθητής του Αντώνη Μόλλα και του Γριμίνα, κατά τις αρχές του 20ού αιώνα. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στον Πειραιά, στην ανατολική Στερεά και στην Θεσσαλία, κυρίως στο θέατρο του Φρουρίου στην Λάρισα. Πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Η χρονολογία θανάτου του είναι συγκεχυμένη, επειδή ο γαμπρός του (ο Γιάννης Σταματίου) τον αντικατέστησε για αρκετό καιρό στο Φρούριο και πάλι με το ίδιο όνομα «Γιάνναρος». Αναφέρεται και στα «Απομνημονεύματα» του Σωτήρη Σπαθάρη ως *«παίχτης της Λάρισας»* (και με το όνομα «Κώστας»).

Τσαπαρέλης ή Τσαπαρίδης Ηλίας ή Λίας

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά, κατά κύριο λόγο, στην Αιτωλοακαρνανία και την Λευκάδα.

Τσίκας ή Τζίκας Δημήτριος

Ήταν μαθητής του Γεώργιου Κρανιώτη. Δραστηριοποιούνταν καλλιτεχνικά, κατά κύριο λόγο, στην περιοχή της δυτικής Θεσσαλίας (ιδιαίτερα Τρίκαλα και Καλαμπάκα) κατά τη δεκαετία του 1920.

Τσίκας Σωτήριος ή Σπυρίδων

Τσίκνας Συμεών

Τσικολής Νικόλαος

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα στο νησί της Ζακύνθου.

Τσιλιάς Βασίλης (1847-;)

Καταγόταν από την Πρέβεζα. Ήταν μαθητής του Ηλία και συνεπώς ένας από τους φορείς της ηπειρώτικης παράδοσης του Θεάτρου Σκιών. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (από το δεύτερο μισό του 19ου μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα) στην Ήπειρο και στην Στερεά Ελλάδα (και κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία). Ήταν γνωστότερος ως ο ένας από τους δύο «Πρεβεζάνους» (και συγκεκριμένα ο Βασίλης ο Πρεβεζάνος σε «αντιδιαστολή» με τον Λιάκο, τον έτερο Πρεβεζάνο). Ο Τσιλιάς όμως δεν χρησιμοποιούσε στις παραστάσεις του το τοπικό του ιδίωμα, σε αντίθεση με τον Λιάκο τον Πρεβεζάνο, ο οποίος έπαιζε με την τοπική πρεβεζάνικη προφορά του. Κατά τον Μίμη Μόλλα, ο Ξάνθος και ο Μελίδης είχανε συναντήσει (γύρω στα 1930) τον Τσιλιά, ο οποίος ήταν τότε 83 ετών. Επιβεβαιώνοντας την παραπάνω πληροφορία, ο Τάκης Μελίδης διηγείται το εξής: *«Το 1931 στα Γιάννενα γνώρισα στο σπίτι του Εσάτ Πασά και κάποιον Τσιλιά, ένα γεροντάκι, που έπαιζε από τον περασμένο αιώνα παραστάσεις διαφορετικές από τις δικές μας»*.

Τσιμούρτος Νικόλαος (1930-;)

Έχοντας μαθητεύσει στον Απόστολο Καλτσά, δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά (από τη δεκαετία του 1950 και εξής) στην περιοχή της Θεσσαλίας. Συνεργάστηκε κατά κύριο λόγο με τον Αργύρη Παπαργύρη.

Τσίτας Σπύρος (;-1976)

Ήταν μαθητής του Κουτσούρη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Αθήνα.

Τσίχλας Μάνθος

Ήταν μαθητής του Σωτήρη Σπαθάρη. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα και κυρίως στο Περιστέρι. Ο Μίμης Μόλλας εγκωμιάζει τον Τσίχλα ως μαθητή του Σωτήρη Σπαθάρη, αλλά προσθέτει ότι ο Τσίχλας *«βαρέθηκε τη μιζέρια του επαγγέλματος και το εγκατέλειψε»*.

Τσουγανέλλης Κώστας

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αυστραλία.

Τσώνης Αναστάσιος

Φανάρας Γιώργος & Φανάρας Δημήτρης

Φιλντισάκος Βασίλης (1904-1961)

Καταγόταν από την Κυπαρισσία. Ήταν μαθητής του Πάγκαλου και κυρίως του Αγαπητού. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο. Ήταν ο δάσκαλος του Θανάση Σπυρόπουλου.

Φρατζεσκάκης ή Σπανός Γιώργος

Καταγόταν από τον Πύργο Ηλείας. Ήταν μαθητής του Μίμαρου. Πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην δυτική Πελοπόννησο και κυρίως στο νομό Ηλείας.

Φωτεινός Νάσος

Καταγόταν από την Αθήνα. Ήταν μαθητής του Μίμαρου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Αθήνα (κυρίως στην πλατεία Κουμουνδούρου) μέχρι περίπου τα μέσα της δεκαετίας του 1910 και κατόπιν για τριάντα περίπου χρόνια στον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας (κυρίως στην Δράμα). Πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Φωτόπουλος Ευστάθιος ή Στάθαρος

Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κυρίως στην Πελοπόννησο μετά από το 1950 (δηλαδή κατά την εποχή της παρακμής του Καραγκιόζη εξαιτίας του κινηματογράφου), με αποτέλεσμα, κατά τις αφηγήσεις του Γιάνναρου, να διακόψει πρόωρα την καλλιτεχνική του καριέρα και να μεταναστεύσει στην τότε Δυτική Γερμανία.

Χαλβατζής Θωμάς (1946-2018)

Γεννήθηκε το 1946 στην Κοζάνη και ήταν σπουδαίος αγωνιστής του αντιδικτατορικού αγώνα. Ασχολήθηκε με τη γλυπτική, με καλλιτεχνικά έργα από φυσητό γυαλί, με το θέατρο, τον κινηματογράφο και την τέχνη του Θεάτρου Σκιών.

Χάρης Χαρίλαος ή Ταπόπουλος Χαρίλαος

Καταγόταν από την Πάτρα. Ήταν μαθητής του Λιάκου Πρεβεζάνου. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά, κατά τις δεκαετίες του 1910 και του 1920, στις Η.Π.Α., όπου (κατά τον Δημήτρη Μόλλα) *«χτύπησε αρκετούς δίσκους Καραγκιόζη που στέκουνε ακόμη και σήμερα και που δικαιώνουνε την Ηπειρώτικη Σχολή και τους στόχους της. Στην Αθήνα, πολλοί κάνανε λάθος νομίζοντας πως οι δίσκοι ήτανε του Μόλλα (ίδια σχολή), που μεσουρανούσε τότε, ακόμα και συλλέκτες δίσκων επιμένουν μέχρι σήμερα»*. Η καριέρα του παρήκμασε και σταμάτησε αρκετά πρόωρα, μέσα στα γεγονότα του μεγάλου οικονομικού κραχ, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1920 και τις αρχές της δεκαετίας του 1930.

Χαρίδημος Γιώργος (1924-1996)

Ήταν μαθητής, βοηθός και πρωτότοκος γιος του Χρήστου Χαρίδημου.

Έπαιξε για πρώτη φορά κατά την περίοδο της Κατοχής σε ηλικία 18 χρονών. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατόπιν με μεγάλη επιτυχία (και μέχρι το 1988 που συνταξιοδοτήθηκε) σε μόνιμα θέατρα όπως, μεταξύ των άλλων, στο Πασαλιμάνι, στο θέατρο Χρυσοστομίδη (στα Ταμπούρια) και τέλος για μία εικοσαετία στην Πλάκα, αποφεύγοντας να δίνει παραστάσεις στην τηλεόραση και σε πλατείες. Έχοντας διατελέσει και Πρόεδρος του Π.Σ.Θ.Σ., διακρινόταν από μια αυστηρή προσήλωση στην παράδοση και μια δόση πίκρας για την υποβάθμιση του Καραγκιόζη κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Ο Γιώργος Χαρίδημος, ειδικότερα, τόνιζε ότι *«δεν βοήθησε τον Καραγκιόζη που μπήκε η τηλεόραση πίσω απ'τον μπερντέ»*. Ο ίδιος είχε γεννηθεί κυριολεκτικά μέσα στον μπερντέ του Καραγκιόζη, όπως αφηγείται ο πατέρας του, Χρήστος Χαρίδημος: *«Το 1924 ήλθε και με πήρε ο θεατρώνης Χρήστος Μουστάκας στην Κηφισιά, πλησίον στον Πλάτανο. Εδούλεψα εκεί δυο χρόνια πολύ καλά. Εκεί εγεννήθη ο γιος μου, ο Γιώργος Χαρίδημος, σημερινός καραγκιοζοπαίχτης, συνεχιστής της τέχνης μου. Ενθυμούμαι, ένα βράδυ που έπαιζα εκεί την παράσταση "Η γέννηση του Κολλητηριού" -σύμπτωσις, έμπηγε η γυναίκα μου στη σκηνή με το γιο μου. Χρειάσθηκα να κλάψει το Κολλητήρι που εγεννήθη και σκέφθηκα να πάρω το γιο μου να τον τσιμπήσω, για να κλάψει. Ο γιος μου έβαλε τα κλάματα και εγώ εφώναζα με τον Καραγκιόζη: Κούνα, μωρή, το παιδί, θα σκάσει από τα κλάματα! Το κοινόν κατάλαβε ότι έκλαιγε ο γιος μου και εγέλασε»*. Κάπως έτσι ο Γιώργος Χαρίδημος έβλεπε την υποκριτική στον Καραγκιόζη ως εξής: *«Την ώρα που λέει ο Καραγκιόζης: "Πεινάω", το νιώθω κι εγώ, γιατί έχω πεινάσει. Την ώρα που τρώει ξύλο, πονάω κι εγώ, γιατί έχω πονέσει»*.

Χαρίδημος Σωτήρης

Αδερφός του Γιώργου Χαρίδημου και ο μικρότερος γιος του Χρήστου Χαρίδημου.

Χαρίδημος Χρήστος (1895-1970)

Καταγόταν από την Αθήνα (από τον Άγιο Παύλο). Ονομαζόταν κανονικά Χρήστος Χαρίτος: *«Μια μέρα πέρασε από την Πλατεία Κυριακού ο πρώτος μου εξάδελφος, ο οποίος ονομάζετο Γεώργιος Χαρίτος, και είδε το πρόγραμμα του Καραγκιόζη που έγραφε: "Ο καραγκιοζοπαίχτης Χρήστος Χαρίτος". Κατάλαβε ότι ήμουν εγώ και ήλθε και με βρήκε και μου λέγει: "Δεν ντρέπεσαι να γράφεις το επίθετό μας στον Καραγκιόζη; Να ρεζιλεύεις την οικογένειά μας; Να αλλάξεις το επίθετο". Και εγώ, να μην του χαλάσω το χατήρι, άλλαξα το επίθετο και έβαλα Χρήστος Χαρίδημος και σήμερα γράφομαι με καλλιτεχνικό ψευδώνυμο Χρήστος Χαρίδημος»*. Ήταν μαθητής του Ντίνου Θεοδωρόπουλου, καθώς αναφέρει ο ίδιος ότι *«βλέποντας ο Ντίνος Θεοδωρόπουλος ότι ζωγράφιζα καλά τους Καραγκιόζηδες, με επήρε μαζί του και του έφτιαχνα τις φιγούρες και τον βοηθούσα και στις παραστάσεις που έπαιζε. Ήτο πολύ καλός καραγκιοζοπαίχτης και αγαπητός στο αθηναϊκό κοινό. Με τον Ντίνο Θεοδωρόπουλο απόκτησα πολύ καλά την τέχνη του καραγκιοζοπαίχτη και αποφάσισα να αρχίσω τις παραστάσεις μου στο αθηναϊκό κοινό»*. Σύμφωνα κατόπιν με τον Μίμη Μόλλα, ο Χρήστος Χαρίδημος *«ανέβηκε πολύ γρήγορα, γιατί δεν περιορίστηκε σε μίμηση του δάσκαλού του, μα γέννησε το μυαλό του και ό,τι σωστό είχανε οι άλλοι τεχνίτες το προσάρμοσε»*. Δραστηριοποιήθηκε με πολύ μεγάλη επιτυχία στην Αθήνα, αρχικώς στη σημερινή πλατεία Βικτωρίας (πρώην πλατεία Κυριακού), κατόπιν στο Θησείο, στην Δεξαμενή, στην Πάτρα (*«Για να βουλώσει τους Πατρινούς- οπαδούς του Μίμαρου- και κατάφερε να σταθεί»*), στην υπόλοιπη (δυτική κυρίως) Πελοπόννησο, στην Στερεά Ελλάδα και κυρίως στον Πειραιά, στο Πασαλιμάνι.

Χαριτάκης Γιώργος
Ήταν Κρητικός στην καταγωγή και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στην Κρήτη. Πέθανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Χάρμπας Θωμάς-Μάκης

Χατζάκης Μιχάλης

Χατζηναγνώστου Παναγιώτης

Χατζής Γιάννης

Χαψής Στρατής
Ήταν μαθητής του Γιάννη Δεδούσαρου και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά από το 1950 και εξής (κυρίως κατά τη στρατιωτική του θητεία).

Χελιώτης Παρασκευάς
Μνημονεύεται από τον Δημήτρη Μόλλα ως ένας από τους γνώστες της τέχνης του Θεάτρου Σκιών, ο οποίος όμως δεν ασχολήθηκε επαγγελματικά με τον Καραγκιόζη, αν και είχε συνεργαστεί με μεγάλους καλλιτέχνες, όπως ο Βάγγος και ο Χαρίδημος.

Χιόνης Αντώνης
Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά κατά κύριο λόγο στα Καμένα Βούρλα.

Χορταρίδης Νίκος (;-1938)
Καταγόταν από την Μεσσηνία. *«Έπαιξε Πατρινό Καραγκιόζη, μέχρι που είδε τον Μόλλα και υπνωτίστηκε, έγινε μαθητής και μιμητής του»*. Δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά στην Πελοπόννησο, στην Αθήνα και κατά κύριο λόγο στην περιοχή της Θεσσαλίας και ιδιαίτερα στα Τρίκαλα.

Χριστοφόρου Γιώργος

Ψαριανός Χρήστος (περίπου 1918-1958)
Καταγόταν από το Αίγιο και είχε μικρασιάτικες ρίζες. Το κανονικό επώνυμό του ήταν Δασκαλάκης ή Δασκαλιάδης. Συνεργάστηκε κυρίως με πατρινούς καραγκιοζοπαίχτες και ιδιαίτερα με τον Βασίλαρο. Απεβίωσε νέος και η καριέρα του σταμάτησε πρόωρα.

Ψαριανός Χρήστος Δασκαλάκης

Ψυχραιμίας (Καμαριάρης Κώστας)

Για ηλεκτρονικό ευρετήριο,
*πατήστε τα πλήκτρα **Ctrl** και **F***
και γράψτε το όνομα που αναζητείτε.